

Open *Groene par*
Komen *beleving*
Prestigie draaadvla
Kwaliteit

TUINIEREN IN DE HOF VAN DELFLAND
visie en proces op regionaal niveau

Universiteit Utrecht
Master Planologie
Alex van Oostwaard (3091171)
april 2010

*Toelichting voorzijde
De woorden op de voorzijde van dit rapport
zijn ontleend aan de interviews. Deze woorden
illustreer de discussie omtrent het
Hof van Delfland in dit rapport.*

Tuinieren in de Hof van Delfland

visie en proces op regionaal niveau

Universiteit Utrecht

Master Planologie

Alex van Oostwaard

april 2010

Colofon

Status:	Eindversie
Datum:	23 april 2010
Opdrachtgevers:	Universiteit Utrecht Provincie Zuid-Holland
Opleiding:	Master Planologie
Stageperiode:	Januari 2009 t/m juni 2009
Student:	ing. A. van Oostwaard
Studentnummer:	3091171
Begeleiding:	drs. F. de Nooij ing. L.M.M. van Herpt mr. ir. A.C. de Waaij
Coördinator:	prof. dr. T.J.M. Spit

Voorwoord

We schrijven 25 augustus 2005. Na vijf jaar zit mijn studie Ruimtelijke Ordening en Planologie aan de Hogeschool van Utrecht er dan eindelijk op. Ter afsluiting schreef ik een adviesrapport over visie en aanpak van groenprojecten in Zuid-Holland, gericht op stimulering van het toenmalige regioparkenbeleid, geschreven in het kleine kantoor van de Zuid-Hollandse Milieufederatie. Er was toen zoveel dat ik nog niet wist, dat ik besloot een masterstudie aan de universiteit te gaan doen.

We schrijven nu 25 augustus 2009. De master Planologie aan de Universiteit Utrecht nadert haar afronding. De masterthesis ligt voor u, vlot hierna volgt de bijhorende presentatie. Weer een adviesrapport over een 'groen' onderwerp op regionaal schaalniveau. Hoewel ik nu, na tweeënhalve jaar universitaire studie en anderhalf jaar werkervaring, meer kennis bezit dan in 2005, bekruipt mij onderhuids het gevoel dat mijn onwetendheid niet afgenomen is. Want zoals ik iemand ooit treffend heb horen zeggen: "Een wijs iemand weet ook wat hij niet weet". Met andere woorden: weten en niet-weten gaan samen op.

Deze ontzuisterende introductie brengt mij bij een belangrijk uitgangspunt binnen de wetenschap, en zo ook een sociale wetenschap als de planologie, namelijk dat 'er altijd voortschrijdend inzicht is'. Anders geformuleerd binnen de planologie als het spanningsveld tussen flexibiliteit en rechtszekerheid. En in dit rapport wordt dit

uitgangspunt omarmd met het erkennen dat de wereld verandert, en logischerwijs de ruimtelijke ordening van dit stukje aardbol ook aan verandering onderhevig dient te zijn.

De vraag is of ook de groene functies overeind blijven in de dynamiek van beleidsaanpassingen en projectorganisaties. Ondanks meningen van onvermijdelijke sceptici, zie ik hier mogelijkheden toe, welke verwoord zijn in dit rapport.

Tot slot wil ik dit voorwoord nog gebruiken om de mensen die hebben meegewerkt aan de inhoudelijke totstandkoming van dit rapport, en hiermee ook de voleinding van mijn studie, te bedanken. Allereerst dank ik Frans de Nooij voor zijn sturende advies en vrijwillige begeleiding vanuit de universiteit. Ook denk ik aan de provincie Zuid-Holland, in het bijzonder Chris Verwijs, Laurens van Herpt en Rian de Waaij, voor de mogelijkheid van, en ondersteuning tijdens, de prettige en leerzame stage waarin gewerkt mocht worden aan deze masterthesis. De geïnterviewden wil ik bedanken voor de openheid, het enthousiasme en de onmisbare kennis van de praktijk die zij mij gegeven hebben.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	7	Hoofdstuk 3: 25 Jaar Vooruit en achteruit.....	43
Inhoudsopgave	8	3.1 25 jaar terug: Blik op uitvoering	43
Samenvatting	11	3.2 Planprocessen op drie schaalniveaus.....	48
Hoofdstuk 0: Inleiding	15	3.3 25 jaar vooruit: Blik op visie.....	51
0.1 Algemene achtergronden.....	15	Hoofdstuk 4: Interviews: Krachtenveldanalyse	59
0.2 Inhoudelijke achtergronden	16	4.1 Publieke actoren	59
0.3 Bestuurlijke achtergronden	19	4.2 Private actoren	63
0.4 Doelstelling	21	4.3 Maatschappelijke actoren	64
0.5 Hoofdvraag en deelvragen	22	4.4 Overige betrokkenen	65
0.6 Onderzoeksaanpak	22	4.5 Visie: Gedeelde noties	67
Hoofdstuk 1: Theorie: Is de overheid altijd nodig?.....	25	4.6 Visie: Meningsverschillen	70
1.1 Planning zonder overheid?.....	25	4.7 Proces: Gedeelde noties.....	70
1.2 Plan-oriented en Actor-oriented planning.....	25	4.8 Proces: Meningsverschillen	72
1.3 Urban-, regional regimes en framework	26	Hoofdstuk 5: Conclusies en aanbevelingen	75
1.4 Transitie in de Nederlandse planning.....	29	5.1 Visie op Midden-Delfland	75
1.5 Toetsingskader actorgerichte benadering.....	30	5.2 Proces: Hoe die visie uit te werken?	78
Hoofdstuk 2: Gebiedsgericht beleid	33	5.3 Slotpleidooi: Ruimtelijk tuinieren in de Hof	85
2.1 Van Toelatingsplanologie.....	33	5.4 Tekstvoorstel: Hof van Delfland	87
2.2 ...naar Ontwikkelingsplanologie.....	33	Slotwoord.....	89
2.3 ...tot Gebiedsontwikkeling.	34	Literatuurverwijzing	91
2.4 Toetsingskader gebiedsgericht beleid	35	Geraadpleegde literatuur	91
2.5 Bestuurlijke lichtheid	39	Geraadpleegde websites	94

Bijlagen	95
I. Regional regime capacity framework.....	95
II. Lijst geïnterviewden	97
III. Betreffende de interviews.....	98
IV. Tekstvakken, Figuren, Tabellen en Foto's	100

Samenvatting

Deze thesis gaat over de planologische visie en het planproces omtrent het Hof van Delfland. Het Hof van Delfland bestaat uit het gebied Midden-Delfland, het gebied Oude-Leede, de stadsranden en een aantal uitlopers het stedelijk gebied in.

Na de reconstructie

In Midden-Delfland heeft jarenlang een vorm van Slow Planning plaatsgevonden binnen de reconstructie, deze manier van werken is nu voorbij door het aflopen van de reconstructiewet. Zowel de provincie Zuid-Holland als de gemeente Midden-Delfland zijn bezig met gebiedsprocessen die een vervolg geven aan de reconstructieperiode.

Gedurende de reconstructie werkten partijen nauw samen met elkaar. De provincie kan gezien worden als de regisseur van het Integraal Ruimtelijk Project (IRP) Hof van Delfland, een project dat is ingezet om mogelijkerwijs te komen tot een provinciale structuurvisie. In dit proces staat men voor de keuze: Of terugpakken op het oude succes van de reconstructieperiode of aanhaken bij nieuwe ontwikkelingen in de planologie?

In de hedendaagse maatschappij wordt steeds vaker verwezen naar actorgerichte theorieën. Echter, in de praktijk van alle dag voelt dit nog onwennig aan. De vraag is daarom: Is dit toepasbaar in Midden-Delfland? Zijn er elementen overdraagbaar?

Hoofdvraag: Welke rol past de provincie het best?

In deze thesis wordt ingegaan op de betrokkenheid van provincie Zuid-Holland bij dit gebied. De onderzoeksvraag hierbij is:

Welke rol past de provincie het best in het proces omtrent behoud en ontwikkeling van het gebied dat bedoeld wordt met Hof van Delfland, en, welke visie moet zij in dit proces nastreven?

Door eerst te kijken naar de theoretische uitgangspunten en vervolgens in gesprek te gaan met betrokkenen bij het planproces, is inzicht verkregen in de problematiek van de gebiedsontwikkeling van dit gebied. Hierbij komen zowel visie als proces aan bod.

Actorgerichte theorie

De Nederlandse planningspraktijk kent een lange planologische historie. Een belangrijke trend in deze historie is dat de overheid steeds minder het initiatief en de uitvoering van het planologisch beleid in eigen hand wil houden. Waar men in de jaren '50 begon met blauwdrukplanning, waarin de overheid een alles bepalende rol vervulde, is nu de blik steeds meer naar buiten gericht. Externe actoren worden aangekeken om ideeën en kapitaal in te brengen om Nederland beter op de kaart te zetten.

De actorgerichte theorie is hier het meest extreme voorbeeld van. In deze theorie is de overheid enkel een controlerende en, eventueel, een meedenkende partij. In een gezamenlijk planproces leggen private actoren zelf het fundament van de beleidsvoering. Dit heeft als voordeel dat uitvoering en kapitaal veel directer aan elkaar gekoppeld zijn. De know-how van private partijen wordt optimaal benut. Vervolgens wordt het ontstane plan bij de overheid aangeboden om het vervolgens samen verder uit te werken en te implementeren.

Gebiedsgericht beleid

Het gebiedsgericht beleid richt zich op regionale gebiedsontwikkeling. In dit kader zijn adviezen gedaan aan zowel overheids- als private partijen teneinde de successen in regionale gebiedsontwikkeling te vergroten.

Het gebiedsgericht beleid richt zich op samenwerking tussen publieke en private partijen op de schaal van ene concreet gebied. De regie hierin moet door de provincie genomen worden. Andere belangrijke punten zijn: de toepassing van duurzaam beheer, het doen van tactische investeringen en de uitvoering in eigen hand houden.

Het belangrijkste verschil in de actorgerichte theorie en het gebiedsgericht beleid is het beginpunt. Begint het proces bij een private of publieke partij? Dit bepaalt het gehele proces tot en met de uitvoering. Beide zienswijzen voorzien zo in een andere visie op de leidende partij gedurende het planproces en de uiteindelijk uitvoerende partij.

De adviezen gegeven aan de hand van het gebiedsgericht beleid zetten de provincie aan het roer. Op punten waar dit echt nodig is, kan de provincie hier zeker haar voordeel mee doen. Hierbij wordt gedacht aan de versnellingsprojecten waar de provincie vastgelopen projecten uit het slop probeert te trekken.

Visie: Tuinieren in het Hof van Delfland

Beschreven theorieën en werkwijzen zijn voorgelegd aan participanten in het gebiedsproces omtrent het Hof van Delfland. De geïnterviewden is gevraagd naar hun visie op het gebied en het planproces.

Het aspect visie is gespecificeerd naar wat noodzakelijk is om te behouden en te ontwikkelen. Uit de interviews blijkt dat behouden moeten worden de kwaliteit en karakteristiek van het gebied. Ontwikkeld moeten worden verbindingen naar het gebied en voorzieningen in het gebied. Wat opvalt is dat in de praktijk een ieder dit wel wil, maar het op zijn eigen manier verwoord. Eén gezamenlijk begrippenkader kan hierin helderheid bieden.

Deze visie maakt het niet nodig dat het hele gebied op de schop gaat. Deze niet-grootschalige manier van werken noemen we 'ruimtelijk tuinieren' en bestaat uit vijf samenhangende onderdelen:

1. Sluit aan op bestaande kwaliteiten en karakteristieken in het gebied, verwerk dit ook in een programmering van voorzieningen;
2. Zet het gebied dus niet helemaal op zijn kop, maar ga voor verdere verfraaiing;

-
3. Repareer hier en daar knelpunten en voeg ontbrekende schakels toe;
 4. Breng variatie aan, houd een recreatieve zonerings aan inclusief de uitlopers. Bewaar wel de balans tussen intensieve en extensieve recreatie.;
 5. Wat gezaaid is begieten door te benutten wat er al is en dit te makkelijk bereikbaar te maken.

De geïnterviewden is ook gevraagd naar het planvormingsproces omtrent het Hof van Delfland, waarin een groot deel van de geïnterviewden actief participeert. Het blijkt dat er wel ruimte is voor het betrekken van private partijen, maar dat hiervoor de publieke lijn nog niet helder genoeg is. Zoals al gezegd kan één gezamenlijk begrippenkader hierin hulp bieden. De publieke partijen willen namelijk allemaal wel ongeveer hetzelfde; de authenticiteit behouden en benutten voor de mensen die er in en omheen wonen.

Proces: Bestuurlijke lichtheid

De introductie van bestuurlijke lichtheid in het planvormingsproces biedt perspectief op resultaat op drie gebieden, namelijk; quick wins, bovenlokale betekenis en goede voorbeelden.

- Voor Midden-Delfland zijn quick wins een probleem, deze lijken niet gelijk voor handen te zijn. Het snel behalen van quick wins, waarmee je je proces op de kaart zet, is dus een aandachtspunt.
- Bovenlokale betekenis wordt nader gedefinieerd in de IRP, hier wordt dus aan gewerkt.

- Goede voorbeelden zijn er genoeg, maar financiën blijven een probleem zoals is gebleken bij het project Maaslandse Dam. Het is duidelijk dat dit planvormingsproces nog niet is afgerond.

In het verlengde van het bovenstaande ligt het 'dansen door schalen'; het creatief en flexibel omgaan met schaalniveaus om kansrijke initiatieven op te merken en te gebruiken om het planvormingsproces een gezicht te geven. En dit door multi-actor governance, oftewel samen met private partijen, zodat publieke en private middelen voor gezamenlijke doelen kunnen worden ingezet.

Conclusie: Rol van de provincie

Kortom: Binnen de Hof van Delfland-raad geeft de provincie het goede voorbeeld, mede door de regie te pakken op plaatsen waar het nodig is. Binnen het IRP kan de provincie werken aan conditionele kaders om de samenwerking met private partijen te voeden, en waar nodig, te sturen. Dit onder de vlag van het 'ruimtelijk tuinieren'. In deze samenwerking dient het verankeren van regionale waarden voorop te staan. Gegeven is dat samenwerking niet zomaar ontstaat, maar bewerkt moet worden. De reconstructieperiode heeft geleerd dat, op deze manier, behoud en ontwikkeling van groene functies goed mogelijk is temidden van een dynamisch stedelijk gebied.

Figuur 1 Recreatiekaart Groenservice Zuid-Holland

Toelichting figuur 1
 G.Z-H heeft de deelgebieden in haar beheer op de kaart aangegeven met donkergroen. De aanwezige voorzieningen in het gebied zijn aangegeven door middel van verschillende iconen. Helaas kon de resolutie van de kaart niet verder worden verhoogd.

Hoofdstuk 0: Inleiding

Deze thesis gaat over de planologische visie en het planproces omtrent het Hof van Delfland. Er wordt een vernieuwde visie gepresenteerd op het gebied en een nieuwe kijk op het planproces aangegeven. Deze inleiding beschrijft de algemene, inhoudelijke en bestuurlijke achtergronden en vervolgens de doelstelling, de onderzoeksvragen, (een deel van) het begrippenkader, de onderzoeksaanpak en de opbouw van deze thesis.

0.1 Algemene achtergronden

Zowel in de planningstheorie als de planningspraktijk vinden voortdurend nieuwe ontwikkelingen plaats. Er is voortdurend voortschrijdend inzicht dat verplicht tot het opstellen of aanpassen van theorieën en het toetsen van uitwerkingen daarvan in de praktijk. In deze thesis wordt een aantal ontwikkelingen in de planningstheorie verbonden met de planningspraktijk van een concreet en actueel beleidsproces binnen de provincie Zuid-Holland.

Dit is tevens een persoonlijke aanleiding tot dit onderwerp. Het regionaal schaalniveau spreekt mij aan: het is niet te abstract, maar ook niet te gedetailleerd. De recente actorgerichte / actor-relatieve theorieën spelen zich ook af op dit schaalniveau. Daarnaast interesseren groene ontwikkelingen mij meer dan rode ontwikkelingen, dit omdat het in mijn aard ligt zowel te beschermen als iets moois te maken. Beide zijn van toepassing op groene ontwikkelingen, en in het bijzonder op het Hof van

Delfland. Dit gebied is het lijdend voorwerp van deze thesis. Een gebied dat ik beter ben gaan leren kennen en waarderen. Een gebied van rust en ruimte, omringt, in directe zin, door een dynamische wereld.

0.1.1 Veranderende maatschappij

De wereld is in rap tempo aan het veranderen. De vraag is of de planningspraktijk, welke lange tijdshorizons kent, dit tempo wel bij kan benen. Een grondige herziening van het Rijksbeleid met de komst van de Nota Ruimte én de komst van een nieuwe wet op de ruimtelijke ordening, zie ook vak 1, laten zien dat op rijksniveau de notie bestaat van de veranderde en veranderende werkelijkheid. De provincies volgen door structuurvisies op te stellen, zich te bezinnen op hun rol in planvorming en planuitvoering en intern te reorganiseren. Dit geldt ook voor provincie Zuid-Holland.

Vak 1: Wro

Op 1 juli 2008 is de Wro, van kracht gegaan. De Wro moet zorgen voor snelheid in besluitvorming, flexibiliteit in uitvoering en effectieve instrumenten die passen bij de huidige ruimtelijke dynamiek en schaalvergroting van de ontwikkelingen in de maatschappij. Dit betekent dat vanaf genoemde datum de nederlandse overheden nieuwe rollen hebben gekregen om uit te voeren in de verschillende planningsprocessen. Voor provincies betreft dit een verandering van 'achteraf toetsend' naar 'pro-actief sturend'. Een verandering die gestalte gaat krijgen in de provinciale structuurvisie (PSV), maar ook in de ambtelijke organisatie.

Om mee te komen in de dynamische tijdsgeest is ontwikkeling en uitvoering belangrijk. Dit sluit aan bij de colleges van Boelens en Wissink binnen het studievak 'After Urban Planning' dat binnen de Master Planologie een belangrijk deel van het inhoudelijk kader vormt. Echter, dit biedt een interessant contrast met waarden zoals landschap, natuur en cultuur die van nature 'langzaam' zijn, veel tijd vragen om te ontstaan, en daarom niet gebaat zijn bij veel dynamiek. In het verlengde hiervan bevinden zich regionale groenprojecten, die deze waarden willen beschermen of versterken. Deze projecten lijken gebaat bij een 'langzame' planningspraktijk. In de volgende paragraaf wordt hier nader op ingegaan.

Hoe kunnen deze gebieden toch met de tijd meegaan? Hoe kunnen ontwikkelingen in de dynamische maatschappij worden benut in de langzame planningspraktijk van het regionaal groen? Zijn er mogelijkheden om in de ontwikkeling van deze gebieden (gedeelten van) deze theorie in praktijk om te zetten? Deze vragen geven de achterliggende thematiek van dit rapport weer.

0.2 Inhoudelijke achtergronden

Het gebied Midden-Delfland biedt een interessante casus bij de hiervoor geschetste thematiek. Het kent een lange planologische voorgeschiedenis door de Reconstructiewet uit de zeventiger jaren. En tevens kent het een boeiende planologische toekomst zoals weergegeven in de Gebiedsvisie Midden-Delfland[®] 2025 en de te verschijnen structuurvisie Hof van Delfland 2020. Hierbij spelen interessante top-down en bottom-up bewegingen vanwege

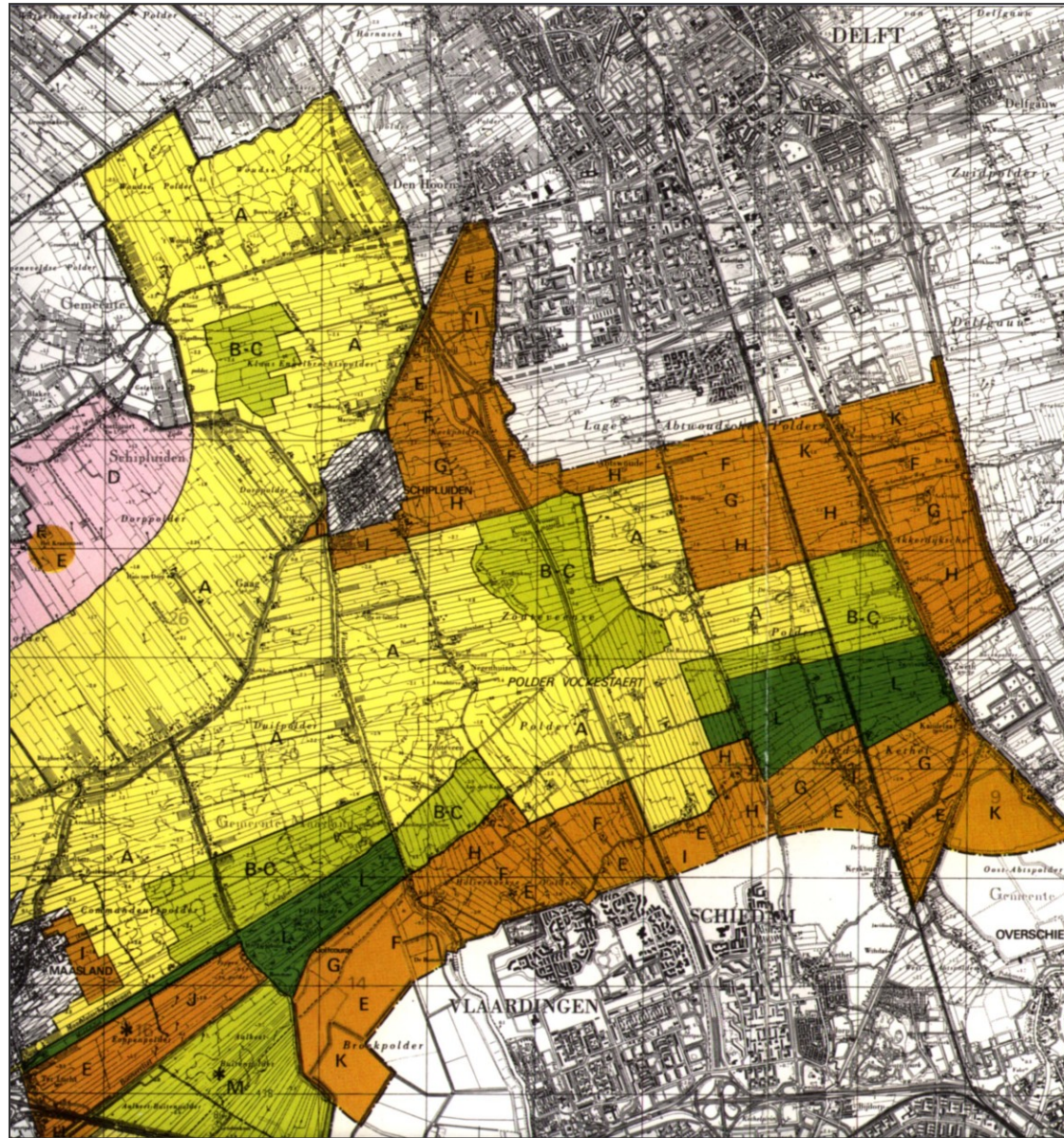
de actieve betrokkenheid van vele publieke en maatschappelijke partijen.

0.2.1 Slow Planning in Midden-Delfland

Het gebied staat al een aantal jaar in het middelpunt van de belangstelling. Dit vanwege het aflopen van de Reconstructiewet Midden-Delfland, welke voorzag in een juridisch kader waarbinnen het gebied de afgelopen 30 jaar in stand is gehouden. Algemeen gesteld staat men nu voor een belangrijke overgang in de aansturing van het gebiedsproces. Visie speelt hierin een belangrijke sturende rol.

De periode onder de reconstructiewet kan gekenmerkt worden als 'Slow Planning'. Midden-Delfland is het voorbeeld bij uitstek van Slow Planning vanwege de landinrichting onder de reconstructiewet. Voor de landinrichting is ruim dertig jaar nodig geweest. Slow Planning kenmerkt zich door het verminderen van dynamiek en het vergroten van tijdshorizons. Dit heeft positieve gevolgen gehad voor de uitvoering van projecten. Bijvoorbeeld: de mogelijke grondaankopen konden in alle rust en minnelijkheid plaatsvinden. Als een boer rustig zijn bedrijf wilde afbouwen, dan was die mogelijkheid gewoon aanwezig.

Dit 'langzame proces' was mogelijk omdat het gebied Midden-Delfland een beschermende status had. Zodoende werd de stedelijke dynamiek uit het gebied gehouden, waardoor, ondanks de grote ingrepen die plaats vonden binnen de landinrichting, authentieke landschappelijke waarden behouden zijn gebleven (Van Rij, 2008).

Figuur 2 Uitsnede reconstructieprogramma Midden-Delfland (DLG)

reconstructie midden - delf de zonering van het programma kaartbijlage

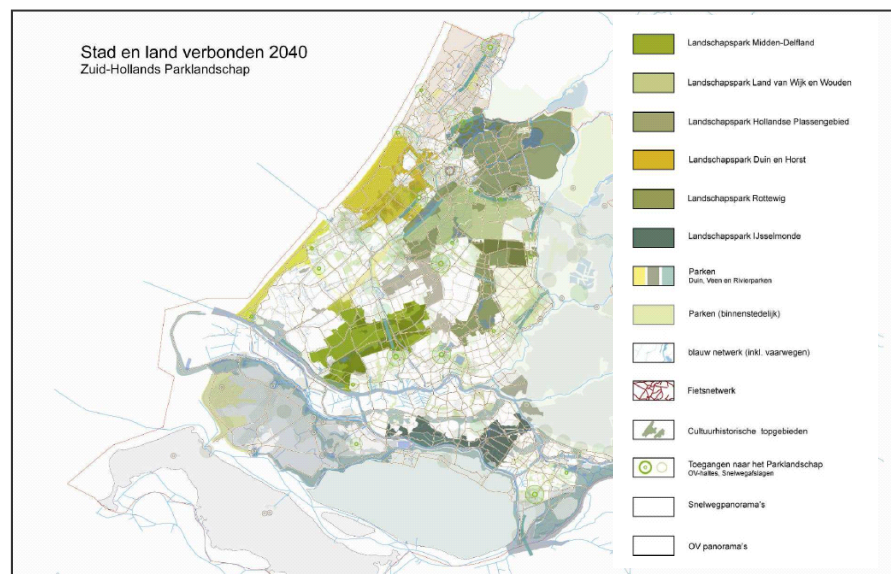
figuur 1. Het zonering-systeem

ZONE	FUNCTIE	INRICHTING	
A	HOOFDFUNCTIE LANDBOUW scheiding	HOOG INRICHTINGSNIVEAU optimalisering van alle inrichtingsfactoren ten behoeve van de hoofdfunctie is mogelijk; daarbij wordt de bestaande topografie, voorzover landschappelijk van belang, in stand gehouden en wordt zo nodig, een aangepaste uitvoeringswijze toegepast.	LA de st ov we re na na
B	HOOFDFUNCTIE LANDBOUW, NEVENFUNCTIE NATUUR lichte vorm van verweving	MATIG INRICHTINGSNIVEAU optimalisering van verweving en ontluiting ten behoeve van de hoofdfunctie is mogelijk; peilverlaging is slechts mogelijk voorzover daarmee de maaivaldsaling wordt gevolgd; er wordt naar gestreefd de bestaande topografie zoveel mogelijk in stand te houden.	LA MI
C	LANDBOUW EN NATUUR verweving van gelijkwaardige functies	LAAG INRICHTINGSNIVEAU verbetering van de inrichtingsfactoren ten behoeve van de landbouwfunctie is slechts in zeer beperkte mate mogelijk.	MA de he ke no si so ri al wo
D	HOOFDFUNCTIE TUINBOUW scheiding	HOOG INRICHTINGSNIVEAU optimalisering van alle inrichtingsfactoren ten behoeve van de hoofdfunctie is mogelijk; daarbij wordt in verband met het landschap een goede geleiding en randafwerking toegepast.	LA PF he ku
E	HOOFDFUNCTIE RECREATIE (CONCENTRATIEPUNT) scheiding	HOOG INRICHTINGSNIVEAU optimalisering van alle inrichtingsfactoren ten behoeve van de hoofdfunctie is mogelijk.	HO de in
F	HOOFDFUNCTIE RECREATIE (OVERHANGSDELT) scheiding	HOOG INRICHTINGSNIVEAU optimalisering van alle inrichtingsfactoren ten behoeve van de hoofdfunctie is mogelijk; daarbij wordt de bestaande topografie, voorzover landschappelijk van belang, in stand gehouden.	HO de in
G	HOOFDFUNCTIE RECREATIE (EXTENSIEVE RECREATIE) NEVENFUNCTIE NAPPOUD EN BOE verweving	LAAG INRICHTINGSNIVEAU nader uit te werken in het kader van de deelplannen.	HO de in ee so st bi
H	RECREATIE, LANDBOUW, NATUUR kleinschalige afwisseling van gelijkwaardige functies	NADER UIT TE WERKEN in het kader van de deelplannen.	DE RI LI
I	HOOFDFUNCTIE STEDELIJKE RECREATIE scheiding	HOOG INRICHTINGSNIVEAU optimalisering van alle inrichtingsfactoren ten behoeve van de hoofdfunctie is mogelijk.	HO de rie
J	HOOFDFUNCTIE WATERRECREATIE scheiding	HOOG INRICHTINGSNIVEAU optimalisering van alle inrichtingsfactoren ten behoeve van de hoofdfunctie is mogelijk.	HO de in
K	HOOFDFUNCTIE BOS, NEVEN- FUNCTIE NATUUR EN RECREATIE verweving	NADER UIT TE WERKEN in het kader van de deelplannen.	HO de in
L	HOOFDFUNCTIE NATUUR scheiding	NADER UIT TE WERKEN in het kader van de deelplannen.	HO de sat gfr ve dep wor ten
M	NATUUR EN LANDBOUW verweving van gelijkwaardige functies	LAAG INRICHTINGSNIVEAU bouw van nieuwe landbouwbedrijfscentra is mogelijk; peilverlaging is niet mogelijk; voor het overige nader uit te werken in het kader van de deelplannen.	MA de ge w geb na bos

Gedurende de reconstructie is intensief vorm gegeven aan randen van Midden-Delfland. Zie ook figuur 2: geel en lichtgroen geven blijvend landbouwgebied aan, oranje is beoogd recreatiegebied, donkergroen is beoogd natuurgebied en roze is beoogd tuinbouwgebied.

0.2.2 Provinciaal landschap Hof van Delfland

Vanuit het perspectief van de provincie Zuid-Holland wordt het gebied Midden-Delfland gezien als een belangrijke recreatieve schakel in het buitenstedelijk groen van de Zuidvleugel van de Randstad. In de (ontwerp-) structuurvisie wordt het gebied aangeduid als provinciaal landschap en maakt het deel uit van het Landschappelijk Netwerk Zuid-Holland, zie ook figuur 3.

Figuur 3 Provinciale landschappen (PZH, 2008b)

Het landschappelijk netwerk bestaat uit zes provinciale landschappen, binnenstedelijke parkgebieden en groenstructuren en natuur- en recreatiegebieden, evenals groenblauwe verbindingen tussen die elementen. Figuur 3 geeft de provinciale landschappen aan, zoals ze in de voorloper op de ontwerp-structuurvisie nog gedefinieerd werden als 'landschapsparken' (PZH, 2009a).

De provincie wil in de provinciale landschappen de kwaliteit verbeteren en de toegankelijkheid vergroten. Dit geldt ook voor Midden-Delfland. Andere betrokken overheden hebben zich hierbij aangesloten. Dit is formeel vastgelegd in de Bestuurlijke ambitieverklaring Hof van Delfland die ondertekend is door 17 partijen. Zie ook vak 3 op blz. 36. Om uitwerking te geven aan wat de gezamenlijke overheden van het gebied hebben uitgesproken in de ambitieverklaring is het Integraal Ruimtelijk Project (IRP) Hof van Delfland van start gegaan. De provincie bevindt zich op het juiste schaalniveau, en heeft de middelen, om deze opgave op te pakken.

Het doel van het IRP is 'het ontwikkelen van een landschapspark van internationale landschappelijke en recreatieve allure'. Om dit in goede banen te leiden stelt zij een structuurvisie op. Hierbij heeft de provincie twee vraagstukken geformuleerd (2009b):

- De samenhang is onvoldoende tussen de verschillende interne zones, het kerngebied, de randen en de uitlopers naar de kust en het Groene Hart. Daarbij ontbreken veelal goede overgangen tussen stad en land en zijn de randen van het gebied de achterkant van de stad;

- De kwaliteit van de inrichting van het gebied bevindt zich op het niveau van basiskwaliteit en veel voorzieningen zijn slechts van lokale betekenis.

Vak 2: IRP

De provincie Zuid-Holland wil meer kwaliteits- en uitvoeringsgericht werken. Tegelijkertijd wordt zij geconfronteerd met complexe, met elkaar samenhangende opgaven, waarbij samenwerking met gemeenten belangrijk is. Indien gezamenlijk wordt aangenomen dat een integrale aanpak van zo'n opgave meer oplevert dan de som van de aanpak op afzonderlijke onderdelen kan zo'n opgave worden aangewezen als Integraal Ruimtelijk Project (IRP). De provincie is bereid in die gevallen een regisserende en op onderdelen mede-uitvoerende rol te nemen. Voorbeelden van zulke opgaven zijn: Zuidplaspolder, Integrale Ontwikkeling Delft Schiedam (IODS), Oude Rijnzone, Kustontwikkeling en Hof van Delfland. (PZH, 2007a en 2009a)

De benaming 'Hof van Delfland' duidt op de functie van het gebied als voortuin van de omringende steden. Om deze voortuin aantrekkelijk te laten zijn ligt, naast bovenstaande vraagstukken, een grote opgave in het verbeteren van de toegankelijkheid van het gebied. De stad is op bepaalde plekken 'met de rug naar het land toegekeerd'. De mogelijkheden om vanuit de steden het gebied in te komen zijn niet goed genoeg.

Doordat veel van de authentieke landschappelijke waarden behouden zijn gebleven, en door haar unieke ligging in de Zuidvleugel van de Randstad, ontving het gebied in 2006 3,8 miljoen bezoeken. De ambitie van het recreatieschap is dat dit er 7,8 miljoen worden in 2020 (GZH, 2008). Dit

door de gebieden beter te ontsluiten en intensiever te gebruiken. Deze cijfers zijn enorm en geven een schets van de huidige en beoogde regionale functie van het gebied.

0.2.3 Inhoudelijke begrenzing

In het Hof van Delfland is een hoge plandichtheid en speelt een veelheid aan vraagstukken. Dit onderzoek gaat in op zowel de regionale visie als het proces hierbij. Hete hangijzers zoals de ontwikkeling van de A4 Midden-Delfland en ontwikkeling van vitaliteit in de agrarische functies worden enkel zijdelings bij het onderzoek betrokken omdat deze buiten de vraagstelling vallen. Ook andere vraagstukken, zoals het wel of niet oprichten van een grondbank, worden niet compleet uitgewerkt. In deze thesis gaat het niet om de vraagstukken an sich, maar meer de achterliggende visie en betrokken actoren.

Het zwaartepunt van de planologische opgave in het Hof van Delfland ligt aan de randen van het gebied. Inrichtingsvraagstukken spelen aan de randen en in de uitlopers van het Hof van Delfland, niet in het kerngebied. Het is om deze reden dat het zwaartepunt van de thematiek in deze thesis ook aan de randen van het gebied ligt.

0.3 Bestuurlijke achtergronden

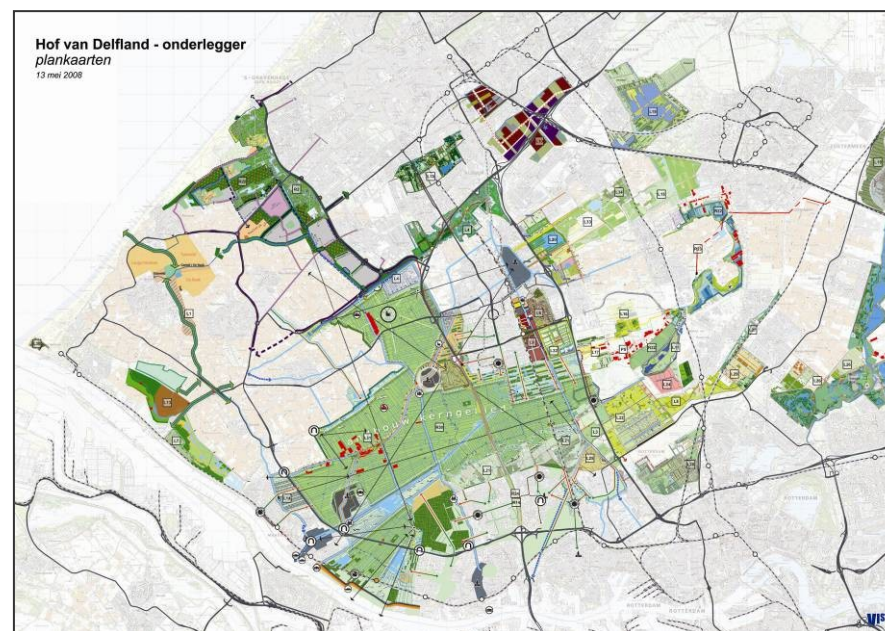
Naast deze inhoudelijke aspecten spelen er ook bestuurlijke vraagstukken. Zoals eerder gezegd, de reconstructiewet loopt af voor bufferzone Midden-Delfland, een substantieel deel van het Hof van Delfland. Hiermee vervalt een zekere mate van bescherming en beheerste ontwikkeling van dit

gebied (PZH, 2008c). De beheerste ontwikkeling werd voornamelijk verzorgd door de reconstructiecommissie. De reconstructiecommissie moet (op termijn) worden vervangen door de Hof van Delflandraad. De provincie Zuid-Holland is voorzitter van deze raad. Hiermee heeft de provincie een belangrijke rol in de ontwikkeling van het gebied. Deze raad is begin 2009 in werking getreden, op dat moment nog op informele basis.

De provincie heeft het IRP Hof van Delfland ook opgenomen in de provinciale structuurvisie en in de bijbehorende uitvoeringsstrategie als prioritair- en voorbeeldproject van grote integrale gebiedsontwikkelingsprojecten. In de uitvoering van deze projecten neemt de provincie de regierol. (PZH, 2009a).

In de uitvoering van het IRP Hof van Delfland heeft de provincie meerdere rollen. Twee daarvan zijn de rol van regisseur én katalysator. Hoe deze rollen in de toekomst vorm worden gegeven wordt nog nader uitgewerkt. Wel gelden onderstaande hoofdlijnen:

- Als regisseur zoekt zij naar samenhang in de stroom van visies en plannen op (delen van) het gebied. Onlangs is geïnventariseerd dat er ruim 100 plannen in werking zijn voor plangebieden binnen het Hof van Delfland, zie figuur 4;
- De rol als katalysator voert de provincie uit door belangrijke projecten als versnellingsprojecten aan te wijzen en deze van nieuwe impulsen te voorzien.

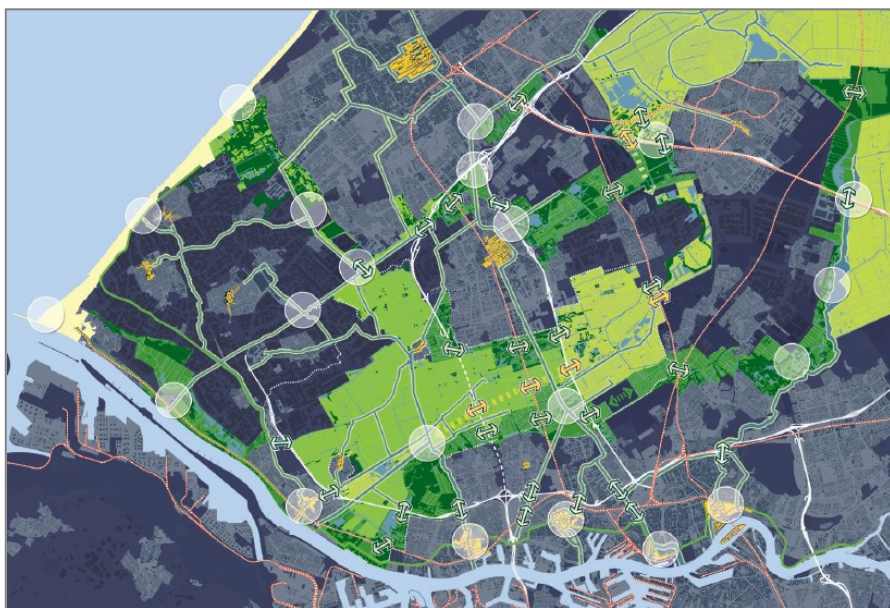

Figuur 4 Hof van Delfland - onderlegger (Vista, 2009a)

De regie is nodig om een overkoepelende structuurvisie te verkrijgen waarbinnen regionale initiatieven met elkaar worden verenigd. De planning hiervoor is een voorontwerp structuurvisie Hof van Delfland 2020 in 2010. De rol van katalysator komt mogelijk naar voren in de uitvoeringsstrategie. De provincie heeft hierin de mogelijkheid om specifieke lokale projecten, die tevens van provinciaal belang zijn, een steuntje in de rug te geven (PZH, 2009b).

Het Rijk heeft de provincie Zuid-Holland toegang gegeven tot geld (ILG-budget) en menskracht (DLG). Hiermee is de provincie de aangewezen partij het landschap van Midden-Delfland te beschermen en ontwikkelen.

Tegelijkertijd is in 2004 de gemeente Midden-Delfland ontstaan bij de gemeentelijke herindeling van het Westland. Hierbij werden de gemeentes Maasland en Schipluiden samengevoegd tot één 'gras-gemeente', die sindsdien zich opstelt als hoeder van het landschap. De gemeente Midden-Delfland is zeer actief en heeft in samenwerking met lokale partijen de Gebiedsvisie Midden-Delfland[®] 2025 opgesteld. Deze gemeente en de provincie hebben een overlappende taakstelling in de bescherming van het gebied, dit is een interessant punt.

Figuur 5 Hof van Delfland Kerngebied, randen en uitlopers (Vista, 2009c)

0.3.1 Begrenzing en begrippen

Het Hof van Delfland omvat meer dan de bufferzone Midden-Delfland alleen. Zoals figuur 5 aangeeft worden ook de uitlopers richting de kust, de Rottewig en het Land van Wijk en Wouden bij het gebied betrokken.

De provincie definieert het Hof van Delfland als het geheel van de volgende gebieden: het gebied Midden-Delfland, het gebied Oude-Leede, de stadsranden en een aantal uitlopers het stedelijk gebied in (Vista, 2009b en Vista, 2009c). Dit komt overeen met een andere omschrijving, namelijk: het landelijk gebied tussen het Westland, de steden Den Haag, Delft, Rotterdam, Schiedam, Vlaardingen en de rivier de Maas, inclusief groene longen (Adviescommissie Mooi Delfland, 2008).

In dit rapport is gekozen om gebruik te maken van het ideeënkader van Hof van Delfland. Echter, er wordt afwisselend gebruik gemaakt van de begrippen 'Midden-Delfland' en 'Hof van Delfland'. Dit omdat deze begrippen verschillende gebieden aanduiden met andere grenzen.

0.4 Doelstelling

Dit afstudeerproject heeft als doel en ambitie:

Een bijdrage te leveren aan de discussie over de inhoud en het proces betreffende het Integraal Ruimtelijk Project (IRP) Hof van Delfland.

Dit afstudeerproject draagt bij door actuele theorieën en opvattingen te vertalen naar dit actuele planologische beleidsproces binnen de provincie. Deze bijdrage wordt in

samenhang opgesteld met de visies van betrokken partijen.

0.5 Hoofdvraag en deelvragen

Hiertoe hanteert dit afstudeerproject de volgende hoofdvraag:

Welke rol past de provincie het best in het proces omtrent behoud en ontwikkeling van het gebied dat bedoeld wordt met Hof van Delfland, en, welke visie moet zij in dit proces nastreven?

De hoofdvraag is concreet gemaakt met de volgende onderzoeksvragen:

1. Is de provinciale aansturing op het Hof van Delfland conform het gebiedsgericht beleid?
2. Welke mogelijkheden biedt een actorgerichte benadering?
3. Wie zijn actoren en wat is hun visie op de ontwikkeling van recreatie en landschap in de randen van het gebied, in het bijzonder wat betreft recreatie?
4. Wat is derhalve de provinciale opgave voor de randen van het gebied?

Het antwoord op de vierde deelvraag wordt sterk beïnvloed door het gegeven dat er reeds een intergemeentelijke visie is neergelegd, die nog steeds verder wordt uitgewerkt, door de lokale partijen.

0.6 Onderzoeksaanpak

De onderzoeksvragen zijn beantwoord door een mix van de volgende methoden. Achter de onderzoeksvragen is aangegeven welke methoden zijn gebruikt.

Methoden	Literatuur	Interviews	Kaartanalyse
Vraag 1:	x	x	
Vraag 2:	x	x	
Vraag 3:		x	
Vraag 4:	x	x	x

Tabel 1: Overzicht gebruikte methoden per onderzoeksvraag

0.6.1 Theoretische verkenning

Een verkenning van verklarende of toepasbare theorie is vanzelfsprekend aanwezig in een masterthesis. Een dankbare bron is hierbij de toegang tot digitale artikelen afkomstig uit vakbladen via de Universiteitsbibliotheek.

Ten behoeve van deze thesis is een groot gedeelte van de beschikbare vakliteratuur geraadpleegd op het gebied van actorgerichte benadering en de planningspraktijk in Nederland na het WRR-rapport over ontwikkelingsplanologie.

Wetenschappelijke thema's en auteurs die in deze thesis naar voren komen zijn:

- Het boek 'Planning zonder overheid, een toekomst voor planning', samengesteld onder redactie van Boelens, Spit en Wissink (2006), is als handvat

genomen tot het samenstellen van een theoretische onderlegger van latere analyses.

- De artikelen van Boelens (2006, forthcoming) en Mommaas en Janssen (2008) hebben inzicht verschaft in de kenmerken van actorgerichte planning.
- Als tegenhanger van het bovenstaande en voor inzicht in de historische institutionele situatie specifiek voor Midden-Delfland is gebruik gemaakt van de rapporten van Van Rij (2008).

Ook is er gebruik gemaakt van meer op de praktijk toegepaste theorie. Dit betreft theorie van meer bestuurskundige aard, zoals:

- De eindrapporten van de adviescommissie gebiedsontwikkeling, *Ontwikkel Kracht!* (2005), en adviseur gebiedsontwikkeling, *Maak meer van Nederland!* (2007), die onder supervisie van stedenbouwkundige Riek Bakker zijn samengesteld.
- Het praktijkboek voor regionale strategieën 'De grenzeloze regio' (2007), samengesteld door Brouwer, Verkade, Buunk, Rutjens, Saris en Schaminee.

0.6.2 Kaartanalyse

Door topografische kaartbeelden van 1981 en 2004 visueel met elkaar te vergelijken en uit te werken is een beeld op hoofdlijnen geschetst van de ruimtelijke ontwikkelingen in het Hof van Delfland.

0.6.3 Interviews met actoren

In de maanden maart, april en mei is contact gezocht met meerdere professionals die betrokken zijn bij beleidsprocessen omtrent Hof van Delfland. Hierbij is gelet op een zo goed mogelijke mix van overheden, maatschappelijke partners en economische partners. Belangrijk aspect hierbij is dat de betrokkenheid op regionaal schaalniveau ligt.

Tevens is het gebied meermalen bezocht, is meegedaan met een werkgroep en de LOP-conferentie.

Foto 1 *Eén van de geïnterviewden tijdens een excursie in Midden-Delfland*

0.7 Leeswijzer

De opbouw van het rapport ziet er als volgt uit:

1. Hoofdstuk 1 beschrijft een aantal theoretische aspecten van regionale planning. We gaan in op plan- en actor-oriented planning, urban – en regional regimes en wat dit betekent voor de nederlandse planningspraktijk. Dit laatste leidt tot een theoretisch toetsingskader.
2. In hoofdstuk 2 wordt eerst gekeken naar de implementatie van toelatingsplanologie, ontwikkelingsplanologie en gebiedsontwikkeling. Vervolgens komt bestuurlijke lichtheid aan bod. Dit leidt tot een toetsingskader gebiedsgericht beleid voor de huidige beleidsgang van het IRP Hof van Delfland.
3. We beginnen in hoofdstuk 3 met een kenschets van het gebied door middel van de kaartanalyse. Hiermee worden kort uitvoering en visie in historisch- en toekomstperspectief geplaatst met de huidige beleidsprocessen. Dit overzicht schetst het verschil tussen 25 jaar terug en de situatie nu. Daarna komen een drietal visies aan bod waarmee als het ware 25 jaar vooruit gekeken wordt.
4. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 het resultaat van de interviews vertaald in een beknopte krachtenveld-analyse. Deze analyse gaat in op wat betrokken actoren van mening zijn over het Hof van Delfland. Op basis van deze analyse worden gedeelde noties en meningsverschillen aangegeven, dit voor zowel visie als proces.
5. Tot slot concludeert hoofdstuk 5 met aanbevelingen gericht op het project Hof van Delfland. Eerst worden de uitgangspunten voor een nieuwe visie beschreven, het 'ruimtelijk tuinieren', gebaseerd op interviews met mensen uit de praktijk. Deze uitgangspunten worden aangevuld met een nieuwe kijk op het proces gebaseerd op recente theorie. Tot slot volgt een pleidooi voor ruimtelijk tuinieren en een bijhorend tekstvoorstel, dat de provincie kan gebruiken als inspiratie bij het schrijven van de ruimtelijke structuurvisie of een soortgelijk planfiguur.

Hoofdstuk 1: Theorie: Is de overheid altijd nodig?

In deze thesis worden twee soorten theorie behandeld: algemene en toegepaste theorie. We beginnen met de algemene theorie in dit hoofdstuk, deze is voor een groot gedeelte bestuurskundig van aard. In hoofdstuk twee zal een meer toegepast gedeelte van de theorie worden behandeld, welke specifiek ingaat op regionale planningsprojecten. De algemene theorie die in dit hoofdstuk wordt behandeld biedt een algemeen toetsingskader voor het Hof van Delfland.

1.1 Planning zonder overheid?

Voor over een toetsingskader wordt nagedacht, moet een vraag gesteld worden, namelijk: 'Is de overheid hier nodig?' De reconstructie is volbracht; zou het gebied Midden-Delfland nu zonder de overheid verder kunnen? Het boek 'Planning zonder overheid, een toekomst voor planning' geeft aanleiding tot deze hypothese, waar wordt gesteld dat:

"Wie iets zinnigs over planning zou willen zeggen, zou er dan ook goed aan doen vooral buiten de overheid naar nieuwe mogelijkheden te gaan zoeken" (Boelens et al., 2006).

Dit citaat zou een menig groenliefhebber de stuipen op het lijf kunnen jagen. Het zou beelden op kunnen roepen van grote kantoorcomplexen in nu nog groene gebieden en industrie, tot zover het oog reikt. Maar zijn zulke ideeën wel reëel? En wat zijn dat dan voor mogelijkheden buiten

de overheid die genoemd worden in het citaat? En zijn deze mogelijkheden enkel toepasbaar voor rode ontwikkelingen, of ook voor groene? Deze vragen komen in dit hoofdstuk aan de orde als ingegaan wordt op de mogelijkheden van de actorgerichte benadering voor het Hof van Delfland.

Een planningspraktijk die niet door de overheid wordt geïnitieerd en uitgevoerd, maar door private en maatschappelijke partijen wordt uitgewerkt, vergt een omslag van denken en doen. Deze omslag staat centraal in de onderstaande theoretische beschouwingen:

- Plan-oriented en Actor-oriented planning;
- Urban en regional regimes en smart growth;
- Transitie in de Nederlandse planning.

1.2 Plan-oriented en Actor-oriented planning

Onderstaand citaat uit Boelens 'Beyond the Plan' (2006) geeft het spanningsveld aan van plan-oriented en actor-oriented planning. Het gaat hierin niet om een vervanging van -, maar om een toevoeging aan, het planningstelsel.

"Mutatis mutandis, the approach of planning and urbanism needs to undergo a fundamental reorientation. They need to become increasingly relational and actor-oriented, rather than setting contextual and geographical conditions."
(Boelens, 2006)

Er zijn, in dit kader, dus twee manieren van planning:

- *Plan-oriented planning* is gericht op het eindproduct, vanuit de gedachte: 'Er moet een plan, een visie of beleid komen'. Dit plan moet partijen in beweging brengen, aanzetten of verplichten tot het meegaan in ruimtelijke ontwikkelingen. Vaak werkt dit top-down.
- *Actor-oriented planning* richt zich op het gestructureerd bijeenbrengen van regionale actoren teneinde bewegingen op gang te brengen die het betreffende gebied verder helpen. Dit werkt dus meer bottom-up.

In hoofdlijnen zit het verschil tussen plan-oriented en actor-oriented planning in de insteek (de oriëntatie) die gehanteerd wordt. Moet het plan partijen aan zich binden, of moeten partijen aan elkaar gebonden worden met een plan tot gevolg? Dit zijn twee compleet verschillende benaderingen van het planologisch proces waarin op zich de motieven wel hetzelfde kunnen zijn. Echter, met andere partners, andere doorlooptijden en wellicht ook andere resultaten.

Boelens schrijft: "Juist de erkenning van de dynamiek en veelheid aan planactie zouden nieuwe en goede mogelijkheden kunnen bieden om 'zwakke functies' te beschermen en 'sterke' verder te ontwikkelen" (Boelens et al., 2006). Deze mogelijkheden zitten in het bottom-up karakter.

In het Hof van Delfland is ook een recent voorbeeld te vinden van een plan dat bottom-up tot stand komt. De stichting Groen Goud, een samenwerkingsverband vanuit

een drietal lokale ondernemersverenigingen en drie streekorganisaties, ontwikkeld in samenspraak met een woningbouwcoöperatie en een architect een nieuw duurzaam bedrijfsconcept voor een bedrijfslocatie in gemeente Midden-Delfland. Dit concept combineert zorg, diensten, educatie, horeca, bed & breakfast, kunst, cultuur en vrijetijdsbesteding op zodanige wijze dat het elkaar, en ook het landschap versterkt (Gemeente Midden Delfland, 2009b).

1.3 Urban-, regional regimes en framework

De opvattingen van actor-oriented planning komen voort uit de smart growth en urban regime benaderingen van planologie (Boelens, 2006). Een variant op het urban regime, namelijk het regional regime, legt een verband met het regionaal schaalniveau. In deze paragraaf wordt nader ingegaan op deze aspecten.

De toepassing van actor-oriented planning verkeert nog in een ontwikkelende fase. Het is slechts toegepast in enkele in Nederland uitgevoerde projecten, waarvan Heerlijkheid Heuvelland (Limburg) de bekendste is. Deze projecten hebben een sterk 'learning-by-doing' gehalte. In dit proces worden de genoemde theorieën doorontwikkeld tot een nieuw werkend planningsconcept.

1.3.1 Urban regimes

In essentie is de Urban regime theory meer een bestuurlijk concept dan een theorie. Het heeft immers beperkte mogelijkheden de formatie, instandhouding of verandering van regimes te verklaren of voorspellen. Mossberger &

Stoker (2003) geven een definitie van urban regimes die dicht bij de grondbeginselen ligt, deze luidt als volgt:

'Urban regimes zijn formele en informele regelingen die samenwerking over grenzen heen mogelijk maakt, of een samenstelling van beginselen, regels, normen, en procedures om keuzes te maken waarbinnen verwachtingen van actoren op een bepaald gebied samenkomen'.

Dit is een brede definitie waarbinnen vele toepassingsmogelijkheden voor de planningspraktijk kunnen worden gevonden. Hierin schuilt echter de misvatting dat elke samenwerking tussen publiek en private partijen als urban regime kan worden aangemerkt.

Mossberger & Stoker (2003) benoemen zeven sleutelaspecten voor urban regimes vanuit het werk van Stone in de jaren 1989 tot 1993, te weten:

1. Een regime is "een informele maar relatief stabiele groep met toegang tot institutionele middelen die het mogelijk maken een aanhoudende rol te spelen in het maken van overheidsbeslissingen"
2. Regimes overbruggen de scheiding tussen publiek democratisch bestuur en private economische middelen. Naast publieke en private partijen, kunnen ook maatschappelijke partijen lid zijn van een regime.
3. Samenwerking is niet als gegeven aangenomen, maar moet bewerkt worden.
4. Regimes zijn relatief stabiele regelingen die meerdere overheden kunnen overspannen.

5. Afzonderlijke beleidsagenda's kunnen worden geïdentificeerd, afhankelijk van deelnemers, aard en middelen.
6. Consensus wordt bereikt op basis van interactie en het structureren van middelen.
7. Regimes hoeven geen complete overeenstemming over overtuigingen en waarden, maar vanwege de geschiedenis van samenwerking bestaat de neiging naar consensus over beleid.

1.3.2 Regional regimes

Urban regimes zijn van origine stedelijk georiënteerd. Een regionale toepassing van het concept is echter ook mogelijk. Hamilton (2004) combineert de grondbeginselen van urban regime theory met de voornaamste elementen van new regionalism. Hierdoor ontstaat de variant: regional regime.

New regionalism is een theoretische stroming die gericht is op governance; informele samenwerkingsverbanden tussen publieke en private partijen. De samenwerking richt zich op het maken van keuzes en komt doorgaans voort uit een grote crisis of kans.

Hamilton vergelijkt in zijn artikel twee metropolitane regio's met elkaar via een, door hem ontwikkeld, regime capacity framework. Dit framework geeft aan de hand van specifieke maatstaven aan of een regional regime kans van slagen heeft in een specifieke regio. Dit framework is naar vermogen toegepast op het Hof van Delfland (zie tabel 2, blz. 29).

		Private sector		
		Hoog	Midden	Laag
Publieke sector	Hoog	◇		
	Midden			
	Laag			

◇ = Hof van Delfland

Tabel 2 Regime capacity framework Hof van Delfland

1.3.3 Regime capacity framework Hof van Delfland

Bovenstaande tabel geeft de plaats van het Hof van Delfland aan in een regime capacity framework. Dit framework is op basis van een quick scan tot stand gekomen. Op basis van deze quick scan kan worden gezegd dat de kans van slagen van een regional regime in het Hof van Delfland midden tot hoog is. Dit moet gezien worden als een eerste indicatie.

De volledige toetsing van het Hof van Delfland aan de vijf maatstaven van het framework is in bijlage III opgenomen. Hieronder wordt volstaan met een samenvatting hiervan. Deze bevat per maatstaf de volgende scores:

- Omgevingsfactoren: Hoog, vanwege de geschiedenis van samenwerken in het gebied;
- Publieke ondersteuning: Hoog, vanwege de grote hoeveelheid betrokken overheden;
- Private en maatschappelijke betrokkenheid: Midden/Hoog, vanwege de aanwezige samenwerkingsverbanden;
- Brede maatschappelijke belangstelling: Hoog, vanwege grote betrokkenheid van maatschappelijke partijen;

- Crisis of kans: Midden/Hoog, omdat er zowel kansen en problemen aanwezig zijn.

Een regional regime bestaat uit samenwerking tussen de publieke en private sector. De eerste twee maatstaven meten de mogelijkheden aan de publieke kant, de derde en vierde maatstaf meten de mogelijkheden aan de private kant. Dit kan doorvertaald worden naar een plaats in het regime capacity framework, welke de kans van slagen aangeeft van regionale regime. Voor het Hof van Delfland is dit in tabel 2 weergegeven.

Voor een meer betrouwbare analyse van de plaats van het Hof van Delfland in een regime capacity framework is een meer wetenschappelijke aanpak vereist. Bijvoorbeeld door voor elke maatstaf specifieke toetsen aan te wijzen en op een wetenschappelijk verantwoorde wijze te onderzoeken.

1.3.4 Smart Growth

Het laatste algemene aspect van de actorgerichte benadering, na urban en regional regimes, is Smart Growth. Met Smart Growth wordt een planningswijze bedoeld die stedelijke groei in de kern van steden concentreert, openbaar en langzaam vervoer bevordert en multifunctionaliteit najaagt. In Nederland zijn deze uitgangspunten te herkennen in het compacte stad beleid dat met de Vierde Nota van Rijksweg is ingevoerd. Dit heeft veel invloed op de manier waarop in regionale planning met groene gebieden wordt omgegaan.

1.4 Transitie in de Nederlandse planning

In haar analyse van de toepassing van netwerktheorieën in overheidsbeleid stelt Van Rij dat de mix van netwerk- en hiërarchische elementen niet nieuw is, dit gebeurde immers in eerdere planprocessen ook (Van Rij, 2008). Het gebied Midden-Delfland is hier een goed voorbeeld van. Het Rijksbufferzone-beleid werd top-down ingezet, ondersteund met geld en een juridisch kader; de Reconstructiewet. Deze wet voorzag in de oprichting van de reconstructie-commissie. In deze commissie beoordeelden lokale partijen en overheden ondermeer bouwplannen aan de doelen van de reconstructie, in één zin: 'Houd het gebied open en zorg voor recreatie.'

Waar de reconstructie van Midden-Delfland een succesvol voorbeeld is geweest, kan dit niet voor alle bufferzones gezegd worden. Sommige van de aangewezen gebieden zijn maar weinig of gedeeltelijk van de grond gekomen. (Bervaes, 1996, van Oostwaard, 2006 en Koomen, 2008). Dit heeft veelal te maken met de schaal van de projecten. Boelens en Mommaas geven twee fundamentele problemen aan van regionale ruimtelijke projecten: moeizame vereveningsprocessen en marktpartijen blijven beperkt tot 'hit & run ontwikkelaars' en financiers (Boelens & Mommaas, 2006).

De actorgerichte benadering betreft, in zekere zin, een omkering van het planningsproces. De gebruikelijke coalitievorming in de uitvoeringsfase van het planningsproces wordt hierin helemaal naar voren gehaald. In een 'overheidsvrije alliantievormingsfase' worden op basis van gezamenlijk bepaalde unique selling points kanskaarten

ontwikkeld die in een later stadium specifieke pilotprojecten voortbrengen. Uiteindelijk resulteert dit in een (regionale) organisatie met financiële en beleidsmatige taken voor wie daarbij aan wil sluiten, zoals het geval in het special district planningmodel (Boelens, 2008).

1.4.1 Project Heerlijkheid Heuvelland

De in de vorige paragraaf genoemde inzichten zijn voor het eerst toegepast, of eigenlijk uitgetest, in het project Heerlijkheid Heuvelland. Private partijen hebben binnen dit project het initiatief genomen, coalities gevormd, unique selling points bepaald en tenslotte hun plannen voorgelegd aan de overheid. Deze was blij verrast. Nu wordt gewerkt aan verdere uitwerking en toepassing van de plannen.

Een belangrijk principe binnen dit project vinden we in de zoektocht naar versterking van aanwezige kwaliteiten in concrete projecten, in plaats van kwaliteiten toe te voegen, worden kwaliteiten doorontwikkeld door functies slim te combineren. In Heerlijke Heuvelland is de herbestemming van in onbruik geraakte boerderijen tot zorgcentra hier een voorbeeld van.

De eerder aangehaalde smart growth-principes tonen zich ook in het multifunctionele karakter van gevonden conceptoplossingen als Helende Hellingen (de combinatie tussen toerisme, zorg, wellness, plastische chirurgie en natuur) of Volle Smaken (de combinatie tussen toerisme en traditie van streekproducten en het internationaal bekende culinair aanbod). Deze voorbeelden laten zien dat het mogelijk is middels private initiatieven de intrinsieke kwaliteiten van

een gebied te versterken (Mommaas & Boelens, 2006 en Mommaas & Janssen, 2008).

1.5 Toetsingskader actorgerichte benadering

Op basis van de in dit hoofdstuk beschreven voorwaarden, eigenschappen en mogelijkheden van de actorgerichte benadering is het mogelijk te komen tot een toetsingskader actorgerichte benadering. Dit toetsingskader wordt gebruikt om de mogelijkheden voor gebruik van de actorgerichte benadering in het Hof van Delfland te toetsen.

Dit toetsingskader bestaat uit een samengesteld geheel van de geschetste theoretische uitgangspunten in dit hoofdstuk; de voordelen van urban regimes, de kenmerken van regional regimes en de kenmerken van de actorgerichte benadering zoals geschetst door Boelens en Mommaas. Dit toetsingskader laat de mogelijkheden zien van de actorgerichte benadering. Deze mogelijkheden dienen als tips en trucs voor het IRP Hof van Delfland.

1.5.1 Relevantie regime-benadering

Allereerst wordt ingegaan op de sleutelaspecten voor urban regimes. Kort beschouwd zijn dit de toegang tot institutionele middelen, overbruggen van kloof tussen het publieke en het private, samenwerking kost inzet en interactie bewerkt consensus. Dit laatste bewerkt dat er ondanks verschillende prioriteiten gewerkt kan worden aan samenhang in beleid.

Een urban regime is per definitie stedelijk, een regional regime is regionaal georiënteerd. Voor het Hof van Delfland

is een regional regime daarom relevanter. Een belangrijke element uit de regime-benaderingen is officiële samenwerking tussen publieke en private partijen. In het Hof van Delfland is er niet zo'n soort samenwerking aanwezig op regionaal of bovengemeentelijk niveau.

Naar aanleiding van de toetsing aan het door Hamilton geboden framework voor regional regimes kan gezegd worden dat op regionaal niveau samen werken goed denkbaar is in het gebied. de volgende punten zijn hier van positieve invloed op:

- De geschiedenis van samenwerken in het gebied;
- De grote hoeveelheid betrokken overheden;
- De reeds aanwezige samenwerkingsverbanden;
- De betrokkenheid van maatschappelijke partijen;
- De aanwezigheid van zowel kansen als (gezamenlijke) problemen.

1.5.2 Toepassing actorgerichte benadering

Om binnen deze samenwerking tot een gezamenlijke planuitwerking te komen kan aangehaakt worden bij elementen uit de actorgerichte benadering. De eerste stappen hiervan zijn het benoemen van unique selling points en het ontwikkelen van kansenkaarten. Dit laatste wordt reeds toegepast in het IRP Hof van Delfland.

Het kan ook een keuze zijn om een mix te kiezen tussen top-down en bottom-up gerichte kenmerken, of de actorgerichte benadering in projecten toe te passen. Heerlijkheid Heuvelland is het voorbeeld van de toepassing van de actorgerichte benadering in een regionaal

planproces (Boelens & Mommaas, 2005 en Mommaas & Janssen, 2006, 2007).

Gebaseerd op de ervaringen in het Heerlijkheid Heuvelland project biedt de actorgerichte benadering de volgende kansen voor andere regionale beleidsprocessen:

- Onderhouden en versterken gebiedskwaliteiten;
- Rechtstreekse verbinding ruimtelijke kwaliteit aan ontwikkeling;
- Duurzame inbedding marktpartijen;
- Gedurige toegang tot innovativiteit;
- Ontwijken van path-dependency; afhankelijkheid van 'oude' keuzes, die er eigenlijk niet meer toe doen.

1.5.3 Private partijen

Het betrekken van private partijen bij planningsprocessen staat hier niet ter discussie. Binnen de actorgerichte benadering is dit ook een elementair gegeven. Het belang van de inbreng van private partijen is meer dan het financieel belang alleen, ook op conceptueel gebied en wat betreft marktkennis kan betrokkenheid van private partijen meerwaarde hebben in gebiedsontwikkeling. Ook de Taskforce Financiering Landschap zet (agrarisch) ondernemerschap en privaat initiatief centraal in haar aanpak (2008).

Het betrekken van deze partijen bij planvorming gebeurt in de actorgerichte benadering helemaal vooraan. Dit kan ook helemaal vooraan zijn bij het initiëren van projecten. Vanuit een gezamenlijke set waarden, zoals unique selling points, kan samenwerking tussen publieke en private

partijen initiatieven opleveren die de kwaliteit van het landschap versterken.

Eén van de problemen bij het praktiseren van actororiented planning wordt gezien in het waarborgen van het publiek belang. 'Achterkamertjes-planologie', achter gesloten deuren overleg tussen publieke en private partijen, is altijd een probleem (Brouwer, 2007, en Pleijte, 2006). Een voordeel van actororiented planning is dat private partijen meer zichtbaar betrokken zijn bij het planningsproces.

1.5.4 Open mentaliteit bij de overheid

Tenslotte biedt een actorgerichte aanpak voordelen. Gedurende de interviews werd naar aanleiding van het betrekken van private partijen geuit: 'Doe ons een plan dat wij niet kunnen weigeren'. Private partijen worden dus uitgedaagd met plannen te komen die zo goed zijn dat deze niet geweigerd kunnen worden door de overheid. Het verder uitdragen van deze open mentaliteit kan private partijen stimuleren plannen (bekend) te maken en meer samen te werken met overheidspartijen.

Aan het begin van dit hoofdstuk is de volgende vraag gesteld; 'Is de overheid altijd nodig?'. Voor het Hof van Delfland kan gesteld worden dat een overheidsvrije situatie geen realiteit is. De verwachting is echter, dat meer actorgericht werken wel kan.

Foto 2 *Molens aan de Molenweg nabij Maasland*

Hoofdstuk 2: Gebiedsgericht beleid

Als tegenhanger van de actorgerichte theorie nemen we het gebiedsgericht beleid. Het gebiedsgericht beleid is door het Rijk opgesteld om de verschillende partijen die participeren binnen integrale gebiedsontwikkelingsprojecten een steuntje in de rug te geven. Zo ook de provincies. Het IRP Hof van Delfland kan gezien worden als een dergelijk soort gebiedsontwikkelingsproject. Op basis van het gebiedsgericht beleid is een toetsingskader ontwikkeld voor het IRP Hof van Delfland. Deze is gebruikt tijdens de interviews, waardoor het IRP ex-ante getoetst kan worden.

Deze toets wordt vooraf gegaan door een beknopt overzicht van de veranderingen in de planologie de afgelopen 10 jaar die aan de basis hebben gestaan van het gebiedsgericht beleid. We gaan hiervoor van toelatingsplanologie, naar ontwikkelingsplanologie, tot gebiedsontwikkeling. Aan het eind van dit hoofdstuk wordt ook de bestuurlijke kant nader bekeken aan de hand van bestuurlijke lichtheid.

2.1 Van Toelatingsplanologie...

Toelatingsplanologie richt zich op het wel of niet toelaten van bepaalde functies in een bepaald gebied om de ruimtelijke ontwikkeling in goede banen te leiden (VROM-raad, 2004). Hiermee heeft het een streng normatief top-down karakter.

Toelatingsplanologie is van oudsher de manier om zachte waarden te beschermen. Denk hierbij aan natuurlijke en cultuurhistorische waarden, maar ook aan veiligheid en gezondheid. Echter, het Ruimtelijk Planbureau noemt het 'ontoereikend' (RPB, 2004). Het is te passief, er is een meer actieve overheid nodig.

Het begrip 'toelatingsplanologie' is de tegenhanger van ontwikkelingsplanologie. In dit verband is het begrip vermoedelijk ook ontstaan. De VROM-raad heeft het in dit verband over 'twee zijden van dezelfde medaille' (www.vrom.nl).

2.2 ...naar Ontwikkelingsplanologie...

Het Ruimtelijk Planbureau (RPB) geeft, op basis van de opvattingen van VROM, de WRR en de SER, de volgende definitie van ontwikkelingsplanologie:

"een gebiedsgerichte beleidspraktijk, die op de verwachte maatschappelijke dynamiek inspeelt, verschillende ruimtebehoeften op een nieuwe manier met elkaar verbindt, op een actieve inbreng van de belanghebbenden steunt en aandacht besteedt aan de daadwerkelijke uitvoering"(RPB, 2004).

Het RPB voegt hier zelf nog het volgende aan toe:

"toekomstgericht betekent de realiseerbaarheid vergroten door op de maatschappelijke ontwikkelingen in te spelen, gebiedskenmerken worden in een dynamisch perspectief geplaatst, planconcepten zijn niet alleen open maar ook integrerend en het open planproces wordt georganiseerd als een innovatieproces" (RPB, 2004).

Deze citaten geven een illustratie van de grote opgave voor, en hooggespannen verwachtingen van, ontwikkelingsplanologie. Enerzijds moet deze nieuwe werkwijze beantwoorden aan de hoge maatschappelijke dynamiek, anderzijds heeft het te maken met stroperige besluitvorming en gebrekkige uitvoering (RPB, 2004). Je zou kunnen zeggen dat het planningsconcept nog niet helemaal 'doorontwikkeld' is. Pleijte verwoordt het zo:

"Met ontwikkelingsplanologie worden vraagstukken opgelost, die met de oude ruimtelijke ordening niet op te lossen waren, maar er ontstaan [...] ook nieuwe problemen, nieuwe vraagstukken en daarmee nieuwe uitdagingen" (Pleijte, 2006).

2.3 ...tot Gebiedsontwikkeling.

De bovengenoemde doorontwikkeling vindt eigenlijk plaats in wat men noemt 'gebiedsontwikkeling'. Hierin komen ontwikkelingsplanologie en toelatingsplanologie samen, zodoende bevat deze algemenere en bredere benaming 'the best of both worlds'. In gebiedsontwikkeling gaan publieke en private partijen intensief met elkaar

samenwerken om een bepaald gebied van meer kwaliteit te voorzien. Dit komt voort uit een urgente opgave. Doordat de urgentie een herkenbaar gebied betreft, wordt de relatie tussen publieke en private partijen gelijk concreet gemaakt. De projecten in tabel 3 zijn als voorbeeldprojecten benoemd in het rapport 'Maak meer van Nederland!' (Adviseur gebiedsontwikkeling, 2007).

Project	Provincie
1. De Blauwe Stad	Groningen
2. Bloemendalerpolder	Noord-Holland
3. Gebiedsontwikkeling Leeuwarden (voorheen Zuidlanden/Haak om Leeuwarden)	Friesland
4. Groei en Krimp Recreatiebedrijven Veluwe	Gelderland
5. Hart van de Heuvelrug	Utrecht
6. Hunzeproject	Drenthe
7. Klavertje 4	Limburg
8. Kust West Zeeuws Vlaanderen	Zeeland
9. Meerstad	Groningen
10. Ontwikkelingsprogramma West-Brabant	Noord-Brabant
11. Oude-Rijnzone	Zuid-Holland
12. West Oost As Lelystad-Dronten-Zwolle	Flevoland
13. Wieringerrandmeer	Noord-Holland
14. IJsseldelta	Overijssel

Tabel 3 Voorbeeldprojecten Gebiedsontwikkeling

Door gemeenschappelijk aan één gebied te werken kunnen verschillende sectorale opgaven in samenhang worden aangepakt. Gebiedsontwikkeling overschrijdt doorgaans sectorale grenzen. Omdat op regionale schaal vaak meerdere bestuurslagen aanwezig zijn, doorsnijdt gebieds-

ontwikkeling doorgaans ook bestuurlijke grenzen. Zowel sectorale samenwerking als bestuurlijke samenwerking zijn dus essentiële onderdelen in het proces.

Nirov stelt dat gebiedsontwikkeling kan leiden tot meer investeringen in ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid, meer snelheid in uitvoering en meer betrokkenheid van bewoners en gebruikers. Hiervoor moet voldaan worden aan de volgende vereisten (Nirov, 2006):

- Inzicht in belangen en motieven van partijen;
- Kennis van uitvoeringszaken;
- Kennis van grond en financiering;
- Competenties in projectmanagement;
- Kunnen omgaan met bewoners;
- Topkwaliteit als het gaat om regie.

Hieraan kan de aanwezigheid van gebiedskennis nog worden toegevoegd, wat een lokatie-specifieke bijdrage kan leveren aan de kwaliteit van het planproces.

De nieuwe wet op de ruimtelijke ordening (Wro) sluit aan bij de gestelde werkwijze binnen gebiedsontwikkeling. Overheden hebben binnen deze nieuwe wet meer mogelijkheden actief ontwikkelingen op te pakken. De provincies hebben een andere rol gekregen; minder passief, meer actief sturend. Van reageren, naar regisseren (Adviseur gebiedsontwikkeling, 2007).

De provincie moet zichzelf dus min of meer bewijzen als daadkrachtige regisseur van het landschap. De eerste schijn is tegen, gezien het feit dat de daadkracht van provincies vanuit de wetenschappelijke hoek sterk wordt bekritiseerd (Adviescommissie Mooi Delfland, 2008,

Gerritsen, 2008 en Boelens, 2008). Aan de andere kant mag het ook een 'lerend werken' zijn (Nirov, 2006). Dat geeft de provincie wat ruimte.

2.4 Toetsingskader gebiedsgericht beleid

Het gebiedsgericht beleid geeft handen en voeten aan gebiedsontwikkeling. De reeds aangehaalde rapporten van Riek Bakker aangaande gebiedsgericht beleid geven adviezen aan alle partijen betrokken bij gebiedsontwikkeling teneinde de successen in regionale gebiedsontwikkeling te vergroten. Deze adviezen kunnen gebruikt worden om het eerder genoemde 'lerend werken', waar nodig, te stimuleren.

Wat houdt dit beleid in? Wat voor adviezen worden gegeven? Deze vragen beantwoorden we hieronder. Hierbij ligt de focus op de rol van de provincie, toegespitst naar het Hof van Delfland.

De adviezen aan de provincies zijn op de volgende pagina in vijf kernzinnen samengevat, vervolgens volgt een korte bespreking en wordt de inzet van de provincie op deze kernpunten doorgenomen. De kernpunten zijn:

1. Wees duidelijk in je rol;
2. Investeer in het gebied;
3. Wees gericht op samenhang, kwaliteit en duurzaamheid in beheer;
4. Wees helder naar private partijen;
5. Blijf doorgaan tot het af is.

2.4.1 *Initiatiefase: Kies de regie*

Het eerste advies gaat over de rollenverdeling binnen het gebiedsontwikkelingsproces:

Kies een duidelijke regierol en maak onderscheid tussen de verschillende rollen die de provincie tegelijkertijd vervult.

Afhankelijk van de aanwezigheid en dynamiek van actoren kan de provinciale overheid meerdere rollen vervullen, zoals: regisseur, partner, facilitator en controller. Hierbij sluit het ene het andere niet uit (Mommaas & Janssen, 2007).

Het hoeft niet per definitie zo te zijn dat de provincie de leiding heeft in regionale ontwikkelingstrajecten. Dit is afhankelijk van de opgave. Zodra de opgave gemeentegrensoverschrijdend is en de partners in het gebied het project ervaren als een samenhangende ontwikkeling, dan is de provincie aan zet. In dat geval bestaat de kans dat gemeenten zich (financieel) aan de plannen verbinden (Adviseur gebiedsontwikkeling, 2007).

Binnen regionale beleidsprocessen is het dus belangrijk dat een provincie zich meermalen bezint op haar plaats in het proces. Zo kan zij op momenten processen en projecten in beweging zetten door als het ware een katalysator-rol te vervullen, ze kan een periode de regie nemen om het proces vervolgens aan de regio zelf overlaten en enkel monitorend en faciliterend een rol te vervullen.

De provincie is aan zet als regisseur, met name in de planvormingfase, om partijen met elkaar te verbinden en

publiek-publieke samenwerking op te bouwen. Taskforce Financiering Landschap geeft aan dat in een gebiedsgerichte aanpak er een 'regieverantwoordelijkheid' voor provincies is (2008). Dit door samenhang te brengen in beleid, bestaande lokale initiatieven en coördinatie van de beschikbare en de ontbrekende financiering. Het RMNO (2007) geeft aan dat er een leider moet zijn die 'uitblinkt in verbindingen leggen' tussen zowel partijen als tussen visie en uitvoering.

Provincie: Wees duidelijk in je rol

De provincie heeft verschillende rollen in het proces, naast de rol van regievoerder, ook de rollen van katalysator, facilitator en toetser. Hierin is het gewenst dat de provincie duidelijk aangeeft vanuit welke rol welke activiteit wordt verricht.

De provincie Zuid-Holland bevindt zich op het juiste schaalniveau voor de regierol in het Hof van Delfland én heeft hiertoe financiële middelen in het ILG-budget en bestuurlijke verantwoordelijkheden als voorzitter van de Hof van Delflandraad. Dit laatste wordt ambtelijk ondersteund in het IRP.

Voor een gerichte en effectieve ambtelijke ondersteuning is het noodzakelijk dat er bestuurlijk duidelijkheid is over visie en uitvoering. De Hof van Delflandraad moet zich nog nader uitspreken over hoe zij haar ambities, opgetekend in de ambitieverklaring, gaat uitwerken (zie tekstvak 3).

Vak 3: Wenkend perspectief

Hieronder de eerste alinea van de bestuurlijke ambitieverklaring, zoals ondertekend op 25 september 2008 in Den Haag:

"Over tien jaar is de Hof van Delfland een gevarieerd landschapspark van internationale landschappelijke en recreatieve allure. Het internationale investeringsklimaat heeft een belangrijke impuls gekregen. De agrarische sector in het kerngebied van de Hof van Delfland is vitaal, onder andere door verbreding met andere kleinschalige functies. De sector draagt het landschap en kan op een enthousiaste stedelijke supporterskring rekenen."

Onduidelijkheden betreffen:

- Nut en noodzaak van een provinciale structuurvisie boven bestaande plannen;
- Haalbaarheid van de opname van de randen en uitlopers van het gebied in de uiteindelijke visie;
- De mogelijkheden tot verlening van een beschermingsstatus aan (een deel van) het gebied.

2.4.2 Investerings en katalysator

Het tweede advies betreft financiële prikkels die nodig zijn om ontwikkelingen in gang te zetten:

Durf te investeren om projecten van de grond te krijgen. Bijvoorbeeld door voorfinanciering.

Door te investeren in projecten laat de regisseur zien dat zij haar verantwoordelijkheid serieus neemt. Hiermee wint zij vertrouwen bij andere partners. Investeren kan

bemoeilijkt worden als budgetten sectoraal begrensd zijn. Het 'ontschotten' van budgetten is zodoende een aandachtspunt. Om echt gericht op kwaliteit te kunnen investeren, moeten er voor het gebied zelf financieringsinstrumenten opgezet worden (RMNO, 2007).

Naast het Hof van Delfland-project wordt vanuit het IODS-programma 100 hectare nieuwe natuur tussen de Akerdijkse plassen en de Vlietlanden gerealiseerd.

Provincie: Investeer in het gebied

De projectopdracht van het IRP spreekt van 'integraal inzetten van investeringen'. Dit is een goed uitgangspunt. Ook de lokale initiatieven om financiële instrumenten op te tuigen bieden perspectieven, denk hierbij aan het groenfonds voor de stimulering van groene diensten en de grondbank voor het vasthouden van agrarische grond. Dit laatste initiatief is geholpen bij de mogelijke vaststelling van een beschermende status voor het gebied.

De stimulerende werking van voorinvesteringen is nog niet benut. Doordat er nog onduidelijkheden zijn over de visie heeft de provincie haar katalysator-rol vanuit het Hof van Delfland-project nog niet op kunnen pakken. Hierbij zijn de versnellingsprojecten, die ook onderdeel van het IRP zijn, buiten beschouwing gelaten. Dit betreffen 'oude projecten' die vertraagd zijn en een nieuwe impuls krijgen binnen het IRP.

2.4.3 Duurzaam beheer

Het derde advies betreft het beheer van het gebied:

Besteed met gemeenten meer aandacht aan duurzaam beheer en doorontwikkeling van bereikte resultaten.

Het beheer van het gebied, oftewel de waarborging van kwaliteit op langere termijn, wordt door gemeenten (en/of andere instanties) uitgevoerd. Duurzaamheid is hierin een logische vereiste om de behaalde gebiedskwaliteit te bewaren en verder te versterken.

Provincie: Wees gericht op samenhang, kwaliteit en duurzaamheid in beheer

In het Hof van Delfland zijn meerdere beherende instanties actief. Vanuit de Gebiedsvisie Midden-Delfland[®] 2025, waarin kwaliteit centraal is gezet, wordt nu meer samengewerkt door beherende partijen. Hiertoe is overleg op drie niveaus; operationele beheerders, management en bestuurders (Nieuwsbrief Midden-Delfland[®] 2025 6, 2008). Ook in de Hof van Delflandraad staat duurzaam beheer op de agenda.

De provincie Zuid-Holland wil stapsgewijs tot een nieuwe organisatiestructuur komen voor het beheer van de groene ruimte. Belangrijk hierbij is dat de samenhang tussen het beheer van recreatie- en natuurgebieden wordt vergroot. Dit wil de provincie op (boven-)regionaal niveau regelen en het beheer op operationeel niveau aan anderen laten. Om op deze manier toch samenhang te bewerken in het beheer vraagt om een duidelijke sturing.

2.4.4 Relaties met niet-publieke partijen

Het vierde advies wijst op de betrokkenheid van niet-publieke partijen.

Investeer in relaties met marktpartijen en maatschappelijke organisaties. Draag behaalde successen op dit gebied breder uit.

Marktpartijen en maatschappelijke organisaties bezitten kennis, middelen en een sleutelpositie tot maatschappelijk draagvlak. Wanneer deze partijen elkaar vinden, kunnen verrassende en kansrijke ontwikkelingen ontstaan. Dit soort initiatieven kunnen 'geleid worden' door randvoorwaarden te stellen aan partijen.

Het RMNO (2007) adviseert marktpartijen op tijd bij de planvorming te betrekken. Dit betekent al bij het formuleren van de opgave. Dit is gebeurd in de Gebiedsvisie en het Landschapontwikkelingsperspectief (LOP). De provincie kan hier op aansluiten, het 'overdoen' van dit proces verdient niet de voorkeur.

Provincie: Wees helder naar private partijen

Het samenwerkingsverband Groen Goud is hier een goed voorbeeld van in het Hof van Delfland. Hierin werken ondernemersverenigingen en groene organisaties samen sinds januari 2008. Zo hebben zij een nieuw projectplan opgezet voor een verpauperd kassengebied waarin ruimte is voor zorg, diensten, educatie, horeca, bed&breakfast, kunst, cultuur en vrijetijdsbesteding binnen één concept (Nieuwsbrief Midden-Delfland[®] 2025 8, mei 2009), zie ook tekstvak 4.

Vak 4: Maaslandse Dam

Hein van der Zande (streekmanager Groen Goud):
"Hier stonden eerst verpauperde kassen. De gemeente heeft dit opgekocht en dacht: we moeten het geld terugverdienen, dus: huizen bouwen. Toen hebben wij gezegd: Doe dat nou niet, maar geef ons nou een paar maanden om een betere oplossing te vinden. Nu hebben we twaalf ondernemers bij elkaar om daar binnen een nieuw concept (Nova Festina Lente) te gaan ondernemen. Binnen dit concept wordt geëist dat je iets bijdraagt aan het gebied. Dit moet hét voorbeeld worden van innovatief duurzaam ondernemen in het groen. Zo wordt de slag gemaakt van oud denken (geld terugverdienen), naar nieuw denken (Cittaslow, duurzaam ondernemen)."

Er is ambtelijk en bestuurlijk wel overleg tussen de provincie en marktpartijen en maatschappelijke organisaties, maar niet structureel. Het betrekken van deze partijen in de Hof van Delflandraad is absoluut gewenst, maar op welke wijze dit moet plaatsvinden is nog niet duidelijk. Zodra de publieke lijn helderder is, kan hier ook beter mee naar buiten worden getreden.

Het 'vermarkten' van het Hof van Delfland is hierin een volgende stap in het gebiedsproces (Riek Bakker, 2007). Meerdere partijen werken nu al aan een marketingplan (www.groengoudmiddendelfland.nl).

2.4.5 Uitvoeringsfase

Het vijfde advies betreft de eindfase van het proces:

Blijf regisseur tot en met de uitvoeringsfase.

Naarmate het proces vordert verandert de regierol van de provincie, maar het verdient de voorkeur dat de provincie wel aanwezig blijft. Ook gedurende de uitvoering is strategische sturing nodig, is communicatie belangrijk, moet draagvlak verzorgd blijven, moet kwaliteit worden bewaakt en zijn er financieringsrisico's die om een oplossing vragen.

Provincie: Blijf doorgaan tot het af is!

Het IRP Hof van Delfland bevindt zich nog niet in een uitvoeringsfase, wel kan een inschatting gemaakt worden. Gezien het draagvlak en de activiteit in de regio is de verwachting gerechtvaardigd dat men in de uitvoering ook het een en ander aan de regio kan over laten. De provincie zal zich, met name door strategische sturing, dienen te richten op de randen en uitlopers moeten richten. Daar liggen de grote opgaven om als regisseur de ruimtelijke verbinding tussen de uitlopers en het middengebied te realiseren. Hiervoor dient de provincie gemeenten te verbinden met elkaar.

Wat betreft de grondmarkt kunnen ervaringen uit het verleden, maar ook kennis en kunde van marktpartijen, van dienst zijn. De inzet van DLG op dit punt ligt ook voor de hand, omdat zij al jaren in het gebied actief zijn (geweest) binnen de reconstructie.

2.5 Bestuurlijke lichtheid

Zoals blijkt uit de voorgaande adviezen hangt een groot gedeelte van gebiedsontwikkeling af van de betrokken bestuurders en hoe zij samenwerken. In het boek 'De

Grenzeloze regio – Praktijkboek regionale strategieën' geven Soeterbroek en Salet een frisse bestuurlijke werkwijze aan met de introductie van bestuurlijke lichtheid. Het gaat hier niet om een specifieke rollenverdeling gebaseerd op partijen, maar om het zoeken naar mogelijkheden om regionale waarden te verankeren, ongeacht bij welke partij deze mogelijkheden liggen.

In het verlengde hiervan geeft Salet de uitdaging aan van het toepassen van multi-level governance en beschrijft Soeterbroek 'het dansen door de schalen': het op en neer bewegen tussen verschillende schaalniveaus om kansrijke initiatieven en processen te realiseren.

Bestuurlijke lichtheid wordt als volgt beschreven:

"Bestuurlijke lichtheid wordt zichtbaar door een mix van alledaagse maakbaarheid en spraakmakende ambities, door mee te bewegen met wat er al aan kwaliteit en dynamiek is.(Brouwer et al, 2007)"

De bestuurlijke lichtheid die Soeterbroek ziet in nieuwe regionale samenwerkingsverbanden richt zich niet op een specifieke rollenverdeling gebaseerd op instituties en partijen, maar op het zoeken naar mogelijkheden om regionale waarden te verankeren.

In het verlengde hiervan vindt 'het dansen door de schalen' plaats, dat is het op en neer bewegen tussen verschillende schaalniveaus om kansrijke initiatieven en processen te realiseren. Salet geeft in hetzelfde boek deze uitdaging aan onder de noemer van multi-level governance. Multi-level governance houdt in dat "in verticale richting een

intensievere vorm van gezamenlijke beleidsontwikkeling en beleidsuitvoering nodig is" (Brouwer et al, 2007). Ook beschrijft hij 'multi-actor governance', dit houdt in dat publieke en private partijen samenwerken om gezamenlijk één doel te bereiken.

Salet onderscheidt ook verschillende soorten netwerken, namelijk territoriale en functionele netwerken. Deze netwerken worden apart van elkaar gezien. In een territoriaal netwerk wordt doorgaans getracht beleid op verschillende sectoren te integreren. Een functioneel netwerk richt zich op één afzonderlijk beleidsterrein, met daarbij dwarsverbanden tussen verschillende regio's.

In Midden-Delfland zijn allebei deze netwerken belangrijk. Vanuit de gemeentelijke overheden wordt gewerkt aan een overkoepelend beleid binnen het territoriale netwerk. De provinciale overheid is gericht op het functioneel netwerk, namelijk versterking van de functie van groen uitloopgebied voor de steden.

2.5.1 Vertaalslag naar Midden-Delfland

Praktisch betekent bestuurlijke lichtheid: niet in de lucht blijven hangen met 'abstracte toekomstbeelden, metaforen, lange wensenlijstjes en anonieme doelstellingen'. Zoeken naar wat model staat voor de regio is goed, maar moet ook een praktische uitwerking hebben om geloofwaardig te zijn. Het boek geeft drie fronten aan waarop resultaat moet worden geboekt om geloofwaardig te zijn:

-
1. Quick wins. Waar kan snel resultaat worden geboekt met veel waarde voor het gebied?
 2. Bovenlokale betekenis. Wat is de toegevoegde waarde?
 3. Goed voorbeeld. Welke interventies hebben een zelfversterkend effect?

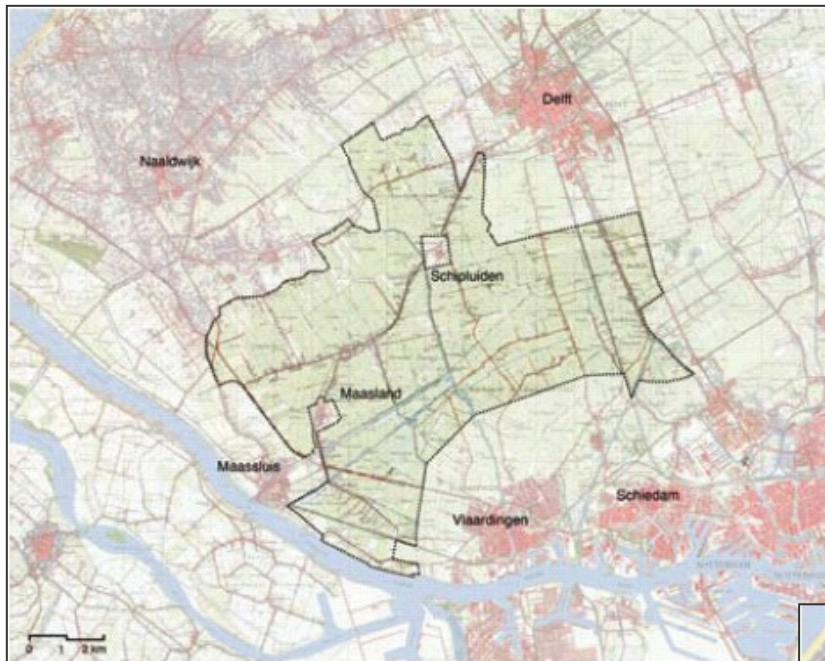
Deze benadering van het regionaal proces verschilt met het gebiedsgericht beleid. Riek Bakker schenkt voornamelijk aandacht aan de institutionele verdeling van rollen en verantwoordelijkheden om, wellicht, regionale waarden te verankeren. Soeterbroek/Salet wijzen juist eerst naar die regionale waarden, om vervolgens te kijken wie en hoe deze het beste verankerd kunnen worden. Het eerste initieert zelf, het tweede beweegt mee met wat er al loopt.

In het Hof van Delfland loopt er ook al het een en ander. De benadering van Soeterbroek/Salet stelt voor aan te sluiten bij de regio en het lopende regionale proces zoals dat ingezet is door de gemeente Midden-Delfland, namelijk het centraal stellen van regionale waarden en voor de rest 'anything goes'. Riek Bakker stelt een meer overheidscentrale benadering voor.

In Midden-Delfland vinden bovenstaande bewegingen op dit moment (nog) naast elkaar plaats. Vanuit de gemeentelijke overheden wordt gewerkt aan overkoepelend beleid, het LOP, binnen het territoriale netwerk, vanuit de gezamenlijke regionale waarden neergelegd in de Gebiedsvisie. De provinciale overheid is gericht op de versterking van de functie van het gebied als groen uitloopgebied voor de steden, meer gezien vanuit het functioneel netwerk van groene gebieden in de provincie.

Een structuurvisie als deze is dan ook functioneel gericht en overschrijdt territoriale grenzen.

In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op wat op ruimtelijk gebied al is gebeurd in het verleden en hoe de huidige planvorming er uit ziet. Dit is de verbinding tussen de beschreven theorie en het op de praktijk gerichte gedeelte van deze thesis.

1958

Midden-Delfland

De begrenzing van de bufferzone is in de loop der jaren nauwelijks veranderd. Eén van de kleine wijzigingen hangt samen met de realisatie van een goederentransportcentrum, waarvoor de grens iets is aangepast. Elders heeft hiervoor compensatie van het verloren areaal plaatsgevonden.

In de bufferzone zelf is een aantal veranderingen te zien. Langs de randen zijn recreatiebosjes aangelegd. De glastuinbouw heeft zich vanuit het Westland ontwikkeld en is tot ver in de bufferzone gegroeid.

Historische kaart Midden-Delfland (1958)

Begrenzing conform de kaart in het boek "Bufferzones, twintig jaar later" van de Rijks Planologische Dienst, 1971

Figuur 6 Rijksbufferzone Midden-Delfland (VROM, 2008)

2008

Buiten de bufferzone is vanuit alle kanten de verstedelijking opgerukt. Delft, Schiedam/Vlaardingen en Maassluis zijn tot aan de grens van de bufferzone uitgebreid. Ook de kernen Schipluiden en Maasland die uit de bufferzone zijn gehaald, zijn tot aan de grens gegroeid. Ten oosten van de bufferzone is een zoekgebied aangewezen voor de toekomstige uitbreiding (gearceerd gebied).

Hoofdstuk 3: 25 Jaar Vooruit en achteruit

Het groene Midden-Delfland ligt tussen de havens van Rotterdam, de kassen van Westland en de kantoren van Den Haag. Als je in het midden van het gebied staat en om je heen kijkt, zie je de stedelijke contouren om je heen aan de horizon. Contouren die niet stilstaan, maar eigenlijk constant in beweging zijn.

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de ontwikkeling van het gebied in de afgelopen 25 jaar en naar de visie op de komende 25 jaar: een soort beleidsmatig voorstelrondje.

3.1 25 jaar terug: Blik op uitvoering

Eerst een blik op 25 jaar terug door de beschrijving van de ontwikkelingen in deze periode. Het uitgangspunt hiervoor zijn twee samengestelde topografische kaartbeelden uit de provinciale bibliotheek van 1981 en 2004. Zie figuur 7 en 8. De veranderingen zijn verdeeld over drie categorieën: Woningbouw, Glas en Reconstructie.

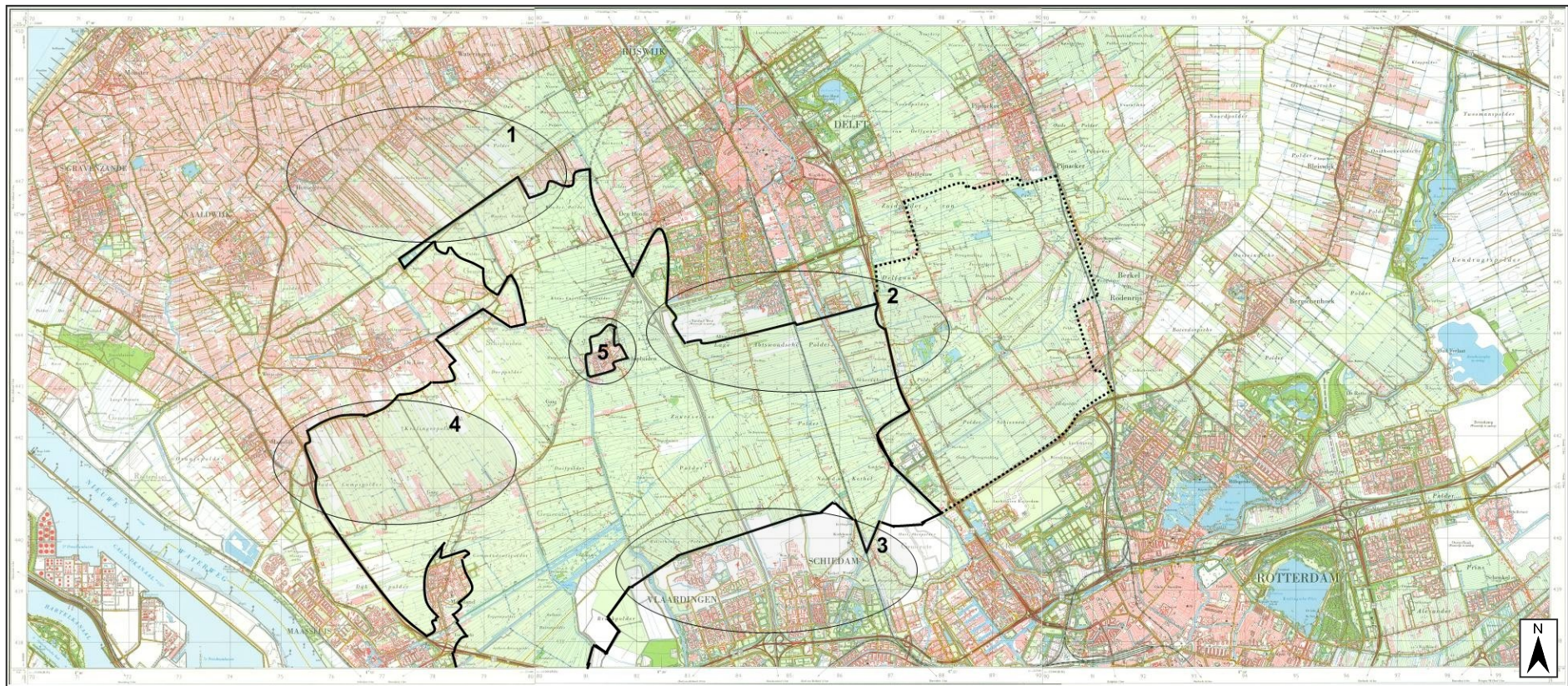
3.1.1 Woningbouw

Bij de aanwijzing van de Rijksbufferzonegrenzen van het gebied Midden-Delfland eind jaren '70 zag de wereld er nog anders uit. Delft lag nog vrij in de groene ruimte, de Veilingroute (N222) lag nog tussen weilanden en de uitbreidingen van de Rotterdamse agglomeratie waren nog niet gerealiseerd, zie figuur 7 en 8, cirkel 1 en 3.

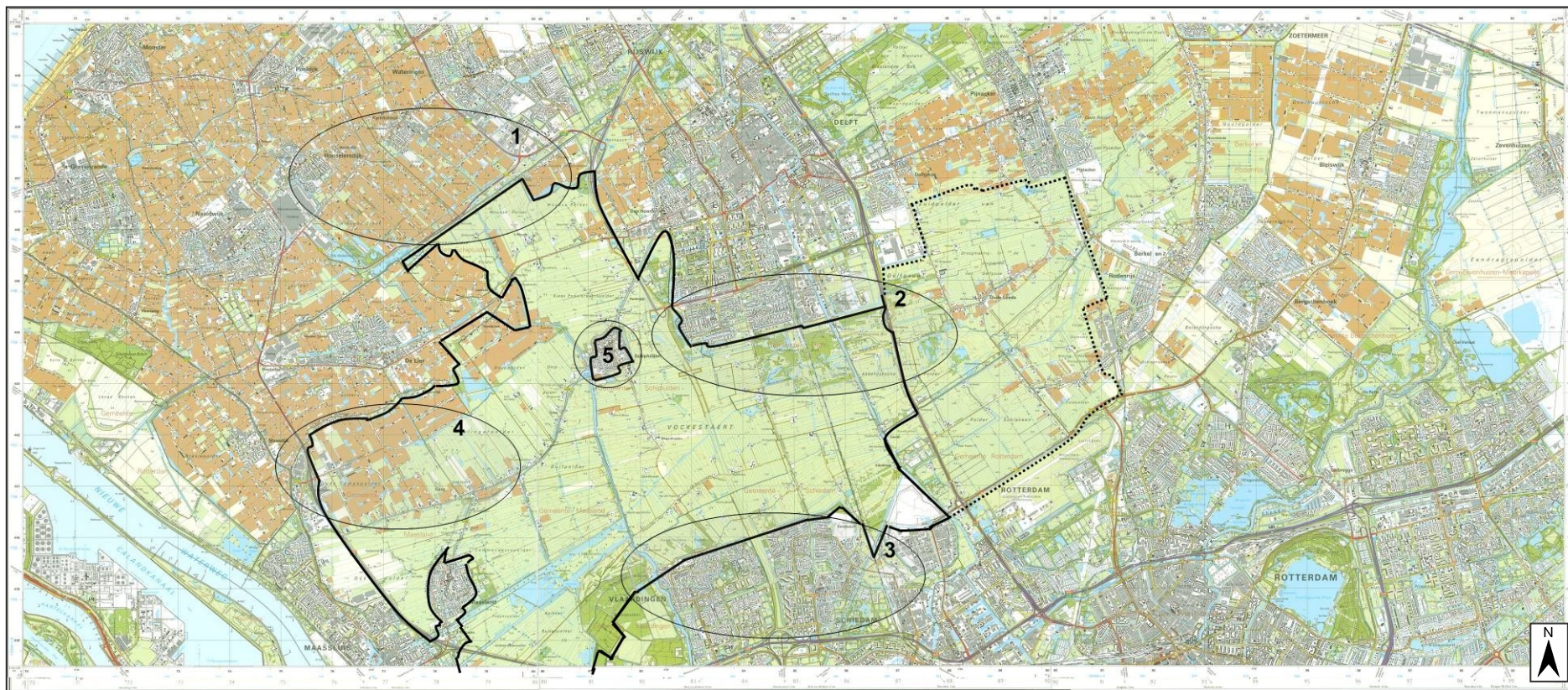
De grenzen van de bufferzone zijn gebaseerd op het rapport 'De ontwikkeling van het Westen des Lands' uit 1958. Dit rapport wordt aangehaald in de jubileumuitgave ter ere van de rijksbufferzones die in 2008 verscheen, hierin staat de wens om: *'waar nog mogelijk, een scheidende strook van ongeveer 4 km tussen de steden open te houden'* (VROM, 2008). De bufferzonegrens van Midden-Delfland werd niet gelijk aan de stadsgrens gelegd, maar bevond zich temidden van het agrarisch gebied. Zodoende werd er (impliciet) ruimte gelaten voor uitbreiding van de steden. Zie ook figuur 6.

In deze ruimte zijn de uitbreidingswijken bij Delft (Tanhof), zie figuur 7 en 8, cirkel 2, Vlaardingen (Holy) en Schiedam (Woudhoek en Spaland) gebouwd, zie figuur 7 en 8, cirkel 3. De manier waarop deze wijken zijn aangelegd verschilt van elkaar:

- Aan de kant van Vlaardingen en Schiedam werd verwacht dat er een bebouwingsschil aan de huidige bebouwing ontwikkeld kon worden. Hierdoor is er niet nagedacht over de oriëntatie van deze wijken richting de groene leefomgeving. De stad staat hier als het ware 'met de rug naar het land toe'.
- Aan de kant van Delft is de oriëntatie van de bebouwing meer op het land gericht. De woonwijk kijkt als het ware uit over het land en er zijn fietsverbindingen aangelegd. Hierdoor sluit de stad beter aan op het land, zie figuur 7 en 8, cirkel 2.

Figuur 7 Kaartbeeld Midden-Delfland en omgeving 1981

Figuur 8 Kaartbeeld Midden-Delfland en omgeving 2004

Ook in het kerngebied werd om de dorpen Schipluiden, Maasland en Maassluis ruimte voor stedelijke ontwikkelingen gereserveerd. Deze ruimte is nu volledig volgebouwd, zie figuur 7 en 8, cirkel 5. Tegelijkertijd is te zien dat het dorpje Het Woud, waar geen ruimte werd overgelaten voor ontwikkelingen, ook niet is uitgebreid. Men is er dus in geslaagd de bebouwing te sturen. Deze ontwikkelingen worden gezien als het ruimtelijk bewijs van het succes van het Rijksbufferzonebeleid (Koomen et al, 2008 en VROM, 2008).

Foto 3 Rand van Delft

3.1.2 Glas

Opmerkelijk is de uitbreiding van het kassengebied tot binnen de bufferzonegrenzen, zie figuur 7 en 8, cirkel 4. In eerste instantie lijkt het erop dat 'het glas gewonnen heeft van het gras'. Echter, dit is een bewuste keuze geweest. Er was een specifieke tuinbouwopgave die door middel van een geconcentreerde waterberging in het gebied is ingepast. Deze inpassing is, door haar hardheid, omstreden. Niet iedereen vindt deze rand mooi. In het LOP (zie paragraaf 3.3.3) wordt ook aandacht besteed aan de randen.

Ook buiten de bufferzonegrens is veel glastuinbouwgebied ontwikkeld. De uitbreidingen rond De Lier, Wateringen en Honselersdijk maken onderdeel uit van de Greenport Westland.

3.1.3 Routes, recreatie en boerderijen

Binnen de bufferzone grenzen is niet alles hetzelfde gebleven, er zijn wel degelijk ontwikkelingen geweest. De veranderingen in de agrarische sector zijn niet aan Midden-Delfland voorbij gegaan. Anno 2004 waren er nog 81 boeren in het gebied, in 2000 waren dat er nog 110 (Buiten, 2007). Dit is een duidelijk gevolg van de schaalvergroting in de landbouw.

Maar ook is er tussen 1980 en 2005 actief ingegrepen in het gebied door de overheid middels de reconstructie. In de reconstructie zijn nagenoeg alle routestructuren in het gebied opgeknapt, inclusief landschapselementen als bruggen en uitkijkpunten. De grootste ruimtelijke ingreep

betrof uiteraard de omzetting van weilanden naar recreatiegebieden aan de zuidkant van Delft en de noordkant van de Rotterdamse agglomeratie. Voorbeelden hiervan zijn het Abtswoudse Bos, het Ackerdijkse Bos, de Foppenplas, de Krabbeplass en het Kraaiennest. Zie ook figuur 5, blz 24.

De reconstructie van Midden-Delfland heeft hiermee op kaart gestalte gekregen, maar ook in de praktijk werd door het gelijk beplanten van verworven land fysiek én mentaal gestalte gegeven aan de reconstructie, een quick-win dus. Het bleef niet bij plannenmakerij. Ook werd hiermee bereikt dat het bos evenwichtiger werd opgebouwd door de variatie in leeftijd van de geplante bomen.

Vak 5: Uitkijkpunten

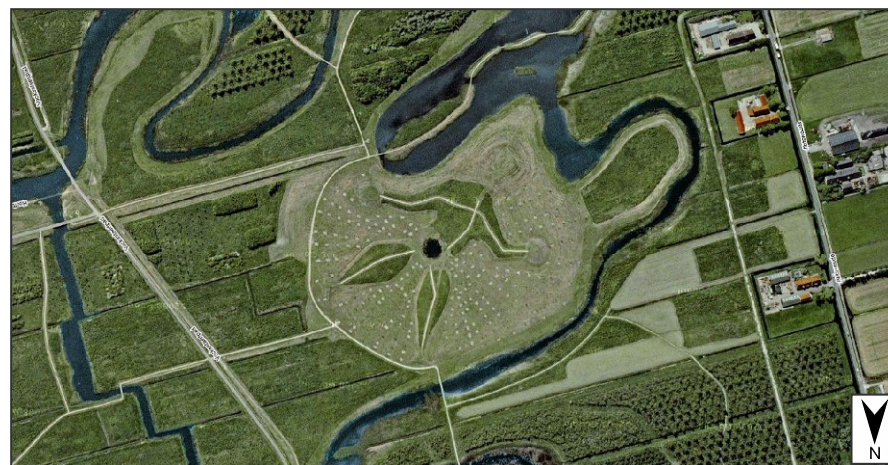
In Midden-Delfland zijn in opdracht van DLG drie uitkijkpunten aangelegd in dezelfde ontwerpstyl. Deze uitkijkpunten bieden nieuwe perspectieven op strategische plaatsen. Zo kan van het uitkijkpunt 'Stoelen' net over het randje van de dijk van de Vlaardings Vaart gekeken worden. Het uitkijkpunt 'Tribune' geeft een wijds/weids perspectief over de Broekpolder. En vanaf de 'Springplank' neem je een visuele duik in natuurgebied de Vlietlanden.

De reconstructieperiode is bijna ten einde, hiervoor gelden enkele eindvoorwaarden. DLG verwacht dat dit jaar deze voorwaarden behaald worden en er een eind komt aan de reconstructie. De voorwaarden luiden als volgt:

- De agrarische herverkaveling moet afgerond zijn en netjes afgehandeld;

- De benodigde gronden voor herbestemming tot recreatiedoeleinden moeten zijn verworven en overgedragen aan beheerders.

Ook is het vanuit DLG uiterst wenselijk dat er een waardige opvolger is van de Reconstructiecommissie. De Hof van Delflandraad wordt mede hiertoe opgericht. Het moment dat deze volledig operationeel is wordt binnen een jaar verwacht. Deze informatie is afkomstig uit het interview met de projectleider van DLG voor de reconstructie, in hoofdstuk 4 wordt hier verder op ingegaan.

Figuur 9 Land-Art Abtswoudse Bos: 'Moeder Aarde' (Google Maps, 2009)

Veranderingen die niet direct op de grote topografische kaart te zien zijn, maar wel van wezenlijk belang voor het aanzicht van het gebied, zijn de gevolgen van de schaalvergroting in de landbouw. Megastallen van grote boerenbedrijven, of juist de komst van boerencampings

met fiets- en kanoverhuur zijn van invloed op het landschappelijk beeld. Ook zijn er opmerkelijke kunstprojecten gerealiseerd die op originele wijze uiting geven aan de beleving van het landschap, zoals de uitkijkpunten en een Land-Art project (zie figuur 9).

3.2 Planprocessen op drie schaalniveaus

Er spelen meerdere bovenlokale planprocessen aangaande het gebied Midden-Delfland. Hieronder volgt een korte schets van deze planprocessen om een overzicht te verkrijgen van wat er speelt. We dalen hierbij af van nationaal niveau, via provinciaal niveau naar gemeentelijk niveau.

3.2.1 Van Rijksbufferzone naar Regiopark (en weer terug)

Het Rijk zette met de komst van de 3^e Nota Ruimtelijke Ordening in op de Rijksbufferzones. De 5^e Nota, die nooit van kracht is geworden, ruilde dit in voor het begrip Regioparken. In de Nota Ruimte kwamen de Rijksbufferzones weer terug (in deel 4). Provincies zijn er toen bij betrokken om de parkachtige ontwikkelingen uit te werken in hun structuurvisies, zodat de ontwikkelingen hierop gestuurd kunnen worden. Dit betekent het nadrukkelijker 'openen' van de bufferzones.

De Rijksbufferzones bestaan nog, inclusief bufferzone Midden-Delfland (zie figuur 6). Het Ministerie van VROM werkt dit beleid uit binnen het project Rijksbufferzones door: het inspireren en agenderen van de groene ruimte nabij de stad, het uitwerken van eenduidig ruimtelijk beleid via het ontwerp-Besluit algemene maatregel van bestuur

(AmvB Ruimte), het inzetten of ondersteunen van gebiedsontwikkeling en het investeren in aankoop en inrichting met ILG-gelden. Dit in samenwerking met lokale provincies (VROM, 2008 en 2009).

De provincie kan de AmvB Ruimte aanvullen door nadere regels te stellen in de provinciale verordening. Dit vindt parallel plaats aan het maken van de provinciale structuurvisie. Dit geldt dus ook voor het Hof van Delfland.

3.2.2 Van Streekplan naar Structuurvisie

De provincie Zuid-Holland werkt, in het licht van de Wro, aan de Provinciale Structuurvisie (PSV) die de vigerende streekplannen zal vervangen. Deze vormt de basis voor provinciale bestemmingsplannen en verordeningen. In de bijbehorende verordening worden algemene regels vastgelegd voor ruimtelijke besluiten van gemeenten, vergelijkbaar met de concrete beleids-beslissingen die in streekplannen hiervoor werden opgenomen.

Vanuit de PSV is het mogelijk dat er een nadere uitwerking gemaakt wordt voor een bepaald gebied, zoals Hof van Delfland. In de zogeheten Regionale Structuurvisie (RSV) kan de regio, o.l.v. de provincie, ruimtelijke afspraken vastleggen. De ambtelijke voorbereiding hiervoor vindt plaats in het eerder genoemde IRP Hof van Delfland.

De initiatie van het IRP betekent tevens een nieuwe houding vanuit de provincie richting Midden-Delfland. Gedurende de periode van de reconstructie nam de provincie wel deel aan de commissie, maar lokale partijen hadden de overhand. In de uitvoering was het Rijk actief

via de dienst Landelijk Gebied (DLG) van het ministerie van LNV.

Ook binnen het programma Groenblauwe slinger(GBS) werd met name ingezet op projecten gelegen tussen het Groene Hart en Midden-Delfland, niet projecten binnen de grenzen van Midden-Delfland. Voorbeelden van projecten binnen het GBS zijn de Groenzone Berkel-Pijnacker en de nieuwe Driemanspolder bij Zoetermeer.

Het GBS is ingezet door de provincie om een aaneengesloten reeks groengebieden te realiseren tussen het Groene Hart en Midden-Delfland, zie ook vak 5. Dit programma is nog niet afgesloten. Op integrale wijze en in samenwerking met lokale besturen wordt de identiteit van gebieden versterkt en worden recreatieve verbindingen met de stad gerealiseerd.

Vak 6: Groenblauwe Slinger

Het totale Groenblauwe Slinger-gebied beslaat ongeveer 200 km². Het 'Groen' in de naam 'Groenblauwe Slinger' verwijst naar onder andere de bos- en recreatiegebieden en het boerenlandschap die de provincie wil verbinden zodat bewoners dichtbij de woonomgeving voldoende recreatieve mogelijkheden hebben en planten- en diersoorten zich gemakkelijker kunnen verspreiden. De provincie ontwikkelt samen met andere partijen 1.600 hectare nieuw natuur- en recreatiegebied. In deze slinger van gebieden leggen zij 125 km nieuwe recreatieve routes aan, zoals fiets- en wandelpaden en kanoroutes.

3.2.3 Naar een gemeentelijke gebiedsvisie Midden-Delfland[®] 2025

Ook op gemeentelijk schaalniveau is er veel activiteit in Midden-Delfland. Bij de gemeentelijke herindeling in het Westland begin 2004 is de gemeente Midden-Delfland ontstaan. Deze gemeente organiseerde een driedaagse conferentie met alle mogelijke betrokken partijen en stelde vervolgens de gebiedsvisie Midden-Delfland[®] 2025 op. Belangrijk onderdeel is het wenkend perspectief dat in deze visie wordt vertolkt en wordt geconcretiseerd in het Landschapontwikkelingsperspectief (LOP).

Het opstellen van een, door zoveel partijen gedeeld, ruimtelijk beleid zorgde voor de nodige hoofdbrekers bij de gemeente. De urgentie was echter duidelijk door de aflopende termijn van de Reconstructiewet Midden-Delfland. De noodzaak om over eigen grenzen heen te kijken maakte het begin van het proces niet eenvoudig. De gemeente liep tegen grenzen aan. Mensen en partijen moesten worden overtuigd. Met name het betrekken van de randen en uitlopers bij de planvoering is nog een heikel punt. Deze vergroting van het gebied brengt onzekerheid mee, omdat daarmee het huidige goed georganiseerde netwerk van het kerngebied moet worden ingezet in een onbekend groter geheel.

De Gebiedsvisie Midden-Delfland[®] 2025 is er wel gekomen en wordt nu door iedereen omarmd. Het kent zeven thema's en vijf opdrachten, welke op de volgende pagina worden benoemd.

Zeven thema's (Midden-Delfland in 2025):

- Het landschap nodigt uit: Heeft een hoge kwaliteit en is een A-merk;
- De Groene Ruimte: De gemeente heeft instrumenten om te sturen op de gewenste kwaliteit per deelgebied;
- Kansen door water: Verbindende kwaliteit benutten;
- Koe in de wei: Melkveehouderij is een belangrijke economische drager van het landschap. Het LOP verschaft de kaders voor vergroting, verbreding en verandering;
- Genieten: Stilte en ruimte bereikbaar voor de stedeling. Het LOP geeft de mogelijkheden voor recreatie aan. Ondernemers geven vorm hieraan;
- Waarde(n)volle polders: Natuur- en cultuurwaarden per polder in het LOP;
- Ontmoet de stad: Poorten als ingang van het gebied met concentratie nieuwe bedrijvigheid. Dit wordt per locatie vorm gegeven.

Vijf opdrachten (Hoofdlijnen uitvoering 2005-2008):

1. Inhoudelijke uitwerking: Het LOP;
2. Versterken relatie stad-land: De poorten;
3. Identiteit: Marketingplan en verbeteren imago;
4. Uitwerking instrumenten: Een effectief grondinstrument, een ontwikkelingsinstrument en een financieringsfonds;
5. Verankering: De organisaties bestuurlijk, juridisch en financieel toerusten.

Figuur 10 Poorten in Midden-Delfland: voorstellen voor specifieke thema's (Nieuwsbrief Midden-Delfland® 2025, no. 6, 2008)

In 2007 kwam er ondersteuning voor de gemeente vanuit het Rijk met het Urgentieprogramma Randstad (UPR). De minister van LNV, Gerda Verburg, vormde in het kader van het project Mooi en Vitaal Delfland een bestuurlijk duo met wethouder Christiaan van der Kamp van de gemeente Midden-Delfland. Dit bestuurlijk duo had als doel beweging

te brengen in de groene gebiedsontwikkeling van Delfland. Een belangrijke eerste stap hierin betreft de ondertekening van de gezamenlijke ambitieverklaring door 17 bestuurders van (semi-)overheden betrokken bij het gebied.

Er wordt nu gewerkt aan het vervolg op de Gebiedsvisie Midden-Delfland[®] 2025; het reeds genoemde Landschapontwikkelingsperspectief Midden-Delfland[®] 2025 (LOP). Deze visie komt in paragraaf 3.3.3 ter sprake.

3.2.4 Samenhang in ambities

De ambities tussen de verschillende overheidslagen betreffende het Hof van Delfland, met Midden-Delfland als groen parel, komen voor een groot gedeelte overeen.

Vanuit het Rijksbufferzonebeleid ligt de nadruk, naast de bescherming, op het openen van het gebied. De gemeente denkt ook in dit kader. Het openen, maar ook, open houden van het gebied is een kern in het overheidsbeleid. Daarnaast bestaat er vanuit de hogere overheden het verlangen het gebied te vergroten, zoals in het Hof van Delfland wordt gedaan, tot het aaneengesloten groene gebied in de Zuidvleugel van de Randstad waar Midden-Delfland een groot gedeelte van uit maakt. Deze wens wordt door de gemeente gedeeld, en gehoor aan gegeven met voorzichtigheid. Zodoende zijn bij de planvorming binnen het LOP ook de gemeenten aan de rand van het Midden-Delfland betrokken.

Samenhang is een belangrijke gemene deler in het beleid. De verschillende partijen zijn het eens dat het gebied grote kwaliteiten beschikt. Ook zijn zij het eens dat deze

kwaliteiten beter ontsloten moeten worden om de recreatieve waarde hiervan te vergroten.

Er bestaat een grote wens het 'samen te doen' in het gebied. De samenwerking tussen de gebiedspartijen die gedurende de reconstructie gestalte heeft gekregen wordt ook in de toekomst voortgezet in de Hof van Delflandraad.

De eerste beleidsmatige aanzet tot verdere samenwerking is het interactief proces met regionale en lokale partijen en bewoners geweest waaruit de gemeentelijke Gebiedsvisie Midden-Delfland[®] 2025 is ontstaan. Dit wordt doorgezet op intergemeentelijke schaal in het LOP, maar ook in het IRP Hof van Delfland.

3.3 25 jaar vooruit: Blik op visie

De hiervoor beschreven planprocessen werken aan de ruimtelijke toekomst voor het gebied Midden-Delfland en omstreken. In deze paragraaf wordt ingegaan op de verschillende recente visiestukken die hieraan ten grondslag liggen:

- Ontwikkelstrategie 2030 Hof van Delfland van Riek Bakker (2008);
- Naar de Hof van Delfland van Adviescommissie Mooi Delfland (2008);
- Landschapontwikkelingsperspectief (LOP) van de gemeentes (concept, 2009).

In opdracht van de bestuurlijke trekkers van URP programma Mooi Vitaal Delfland zijn twee adviesrapporten uitgebracht. Stedebouwkundige Riek Bakker heeft een

Ontwikkelingsstrategie en ontwikkelingsbeeld neergelegd voor het jaar 2030 (Riek Bakker, 2008). In dezelfde periode hebben de geleerden In 't Veld, Korthals Altes en Van der Valk een bestuurlijk-organisatorisch advies uitgebracht (Adviescommissie Mooi Delfland, 2008). Deze rapporten kunnen gezien worden als samenhangend ideologisch kader voor de gebiedsontwikkeling van Hof van Delfland.

Aan dit kader wordt het LOP toegevoegd dat 'uit het gebied zelf komt'. Het LOP komt voort uit een intieme samenwerking tussen gebiedspartijen en de gemeente Midden-Delfland. Vervolgens worden de genoemde drie visies vergeleken met elkaar en opmerkelijke overeenkomsten en verschillen benoemd.

3.3.1 Riek Bakker Advies - Ontwikkelstrategie 2030 Hof van Delfland

Riek Bakker legt in haar Ontwikkelstrategie een visie neer die rood en groen verbindt. De stad moet het land koesteren. Dit zodat de stad het land ziet als haar voortuin, niet als haar achtererf. Het land moet hiervoor wel geschikt gemaakt worden. Dit door recreatieve verbindingen tot diep in de stad te realiseren, knooppunten met recreatief en cultureel programma te ontwikkelen en een optimale toegankelijkheid en doorwaadbaarheid van het landelijk gebied na te streven. Hiermee creëer je een landschap met Randstadkwaliteit.

Hiertoe dient het gebied vergroot te worden tot het hele groen-recreatieve gebied tussen Rotterdam en Groene Hart. Ook moet de grens van levensvatbare landbouw

worden bepaald en aangewezen worden wat de ecologisch waardevolle gebieden zijn. Ook moeten de verbindingzones met de stad duidelijk zijn en de relatie met de kust en de Groenblauwe Slinger. De randen van Delfland kunnen flexibel zijn, zolang er maar 'geen meter uit' gaat. De oppervlakte ligt vast, maar er moet wel ruimte zijn voor voorzieningen die hoogwaardige recreatieve-culturele kwaliteit bieden.

Figuur 11 *Ontwikkelstrategie Hof van Delfland (Riek Bakker, 2008)*

De uitvoeringsstrategie begint bij lering trekken uit de reconstructieperiode. De reconstructiecommissie heeft het gebied open gehouden, dus kies voor een duidelijke bestuurlijke aansturing. Planologische bescherming alleen is niet voldoende, er moet ook ruimte zijn voor ontwikkelingen. Ga van hindermacht naar ontwikkelkracht. Kies hiervoor de sterkste combinatie: eigendom, beheer en ontwikkeling in één hand. De financiering hiervoor dient zowel privaat als publiek te zijn. Het vermarkten van delen

van Delfland is daarom de volgende stap in de uitvoeringsstrategie.

Deze strategie wordt vergezeld van de volgende kanttekening. Het breedste middel om het gebied te laten floreren is draagvlak onder de potentiële gebruikers. Daarom is de relatie stad-land belangrijk. Ook is behoud en doorontwikkeling van een sterke identiteit noodzakelijk.

3.3.2 Adviescommissie Mooi Delfland - Naar de Hof van Delfland

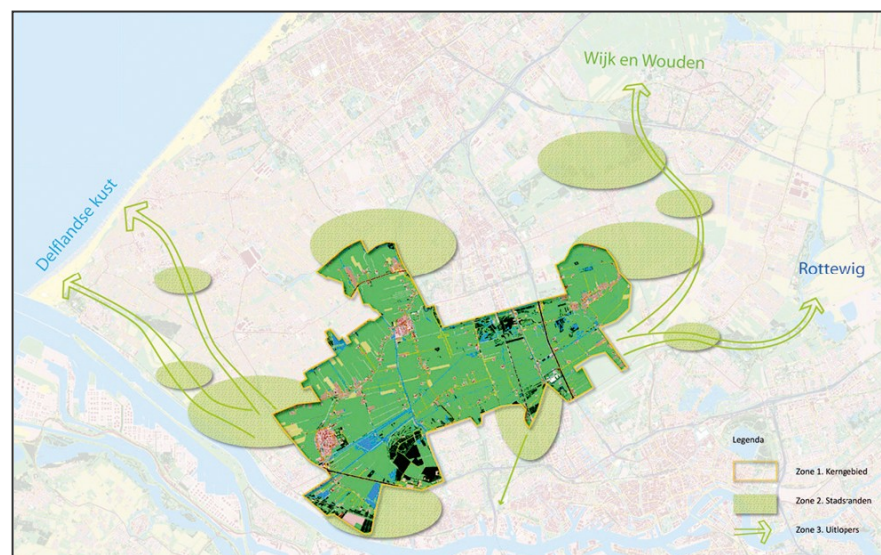
De Adviescommissie bakent het gebied af als: 'het cultuurlandschap en het groen in het gebied tussen de glastuinbouw van het Westland, en de aaneengesloten stedelijke bebouwing van Den Haag, Rotterdam en Zoetermeer. Dus inclusief Groenzone Berkel-Pijnacker.' Dit gehele werkgebied is metropolitaan landschap, met hoog- en laagdynamische functies; het laagdynamische gebied is afhankelijk van het hoogdynamische, deze laatste moet dan wel 'Randstadkwaliteit' hebben. Hiertoe dient de gebruikswaarde van de stadsrandzones vergroot worden.

Instandhouding en ontwikkeling moeten samen op gaan, zij het binnen strakke kwalitatieve landschappelijke randvoorwaarden. Zodoende komt de commissie tot drie te onderscheiden zones in het Hof van Delfland:

- Kerngebied: open agrarisch gebied met extensieve recreatie.
- Stadsranden: ruimte voor passende groen gerelateerde ontwikkelingen.

- Uitlopers: mogelijkheden voor intensieve recreatie: versterkt het gebied.

Het gebied kan ook versterkt worden door het beter zichtbaar en bereikbaar te maken. Creëer zodoende een open en zachte rand langs de stadsranden. Dit kan omdat de stad zich naar het land toekeert en Delfland regionaal metropolitaan park zal zijn.

Figuur 12 Zones Hof van Delfland (Adviescommissie Mooi Delfland, 2008)

De adviescommissie ziet een belangrijke bijdrage-mogelijkheid voor het gebied binnen de Zuidvleugel, met als hoofdlijnen:

- "het gebied tussen Rotterdam en Zoetermeer kan veranderen in een parkstad zoals eerder voorgesteld in plannen van de Provincie"

-
- *de agrarische enclave in het kerngebied kan blijven functioneren als een venster op het pre-industriële verleden met aantrekkelijke mogelijkheden voor het hedonistische, multiculturele, op duurzame consumptie en informatie gerichte heden en de nabije toekomst. (Adviescommissie Mooi Delfland, 2008, pp. 13)“*

Verder geeft de commissie aan dat de passies van stedelingen moeten worden gemobiliseerd. Hierbij zijn bescherming, ontwikkeling en instandhouding complementair aan elkaar. Ook wordt geadviseerd om te zoeken naar duurzame samenwerking met nieuwe financiële arrangementen, maatwerk per deelgebied te hanteren, gerichte inrichtingsopgaven te definiëren en te zoeken naar onconventionele combinaties van functies en partners.

Vak 7: Op Hodenpijl

Op Hodenpijl fungeert als één van de poorten van Midden-Delfland. Deze voormalige rooms-katholieke kerk ligt in het gelijknamige buurtschap aan de Gaag, tussen Den Hoorn en Schipluiden, zie ook foto 4, blz 55. Het is nu een ontmoetingscentrum met biologisch restaurant waar tevens streekproducten worden verkocht. De kerkzaal uit 1840 wordt verhuurd voor evenementen, zoals concerten, conferenties en tentoonstellingen. In de pastorie uit 1740 zijn enkele specialisten op het gebied van alternatieve geneeswijzen gevestigd.

Daadkracht en organisatie voor het publieke en private domein is hierin de grootste uitdaging, op de voet gevolgd door geld. Belangrijkste horde hierbij is bestuurlijke afstemming. Binnen de Delflandraad zal men moeten zoeken naar een oplossing hiervoor.

De commissie stelt het volgende stappenplan voor:

1. Gebruik de Reconstructiewet Midden-Delfland als overgangsmaatregel;
2. Maak onderscheid in gebied met landschappelijke kernkwaliteiten en een groter gebied voor verscheidene functies;
3. Verzorg een adequate planologische bescherming die rekening houdt met vitale ontwikkeling;
4. Ontwerp een bestuurlijk arrangement dat de waarden van het kerngebied beschermt tegen de negatieve effecten van marktwerking;
5. Zorg voor maatwerk in publiek-private samenwerking;
6. Organiseer voor het hele gebied een 'publiek-private holding' in aanvulling op publieke borging, die o.a. zorgt voor verevening.

Dit stappenplan biedt een referentiekader voor de provincie Zuid-Holland in de ontwikkeling van nieuw beleid voor Midden-Delfland. De eerste vier van de hiervoor genoemde stappen worden reeds in de huidige fase van het planproces van het IRP genomen. Deze juridische, bestuurlijke en uitvoerende elementen zijn logischerwijs zeer belangrijk binnen het IRP.

Foto 4 Op Hodenpijl, nabij Schipluiden

3.3.3 Landschapontwikkelingsperspectief Midden-Delfland[®] 2025

Het Landschapontwikkelingsperspectief Midden-Delfland[®] 2025 (LOP) beschrijft de kwaliteiten, knelpunten en kansen van het gebied en welke economische, recreatieve en ruimtelijke ontwikkelingen in Midden-Delfland mogelijk en gewenst zijn, zie ook figuur 13, blz 56. Het wordt samengesteld door gemeenten Midden-Delfland, Delft, Rotterdam-Overschie, Schiedam, Vlaardingen en Maassluis en het Hoogheemraadschap van Delfland. Het perspectief richt zich letterlijk op de polders van Midden-Delfland.

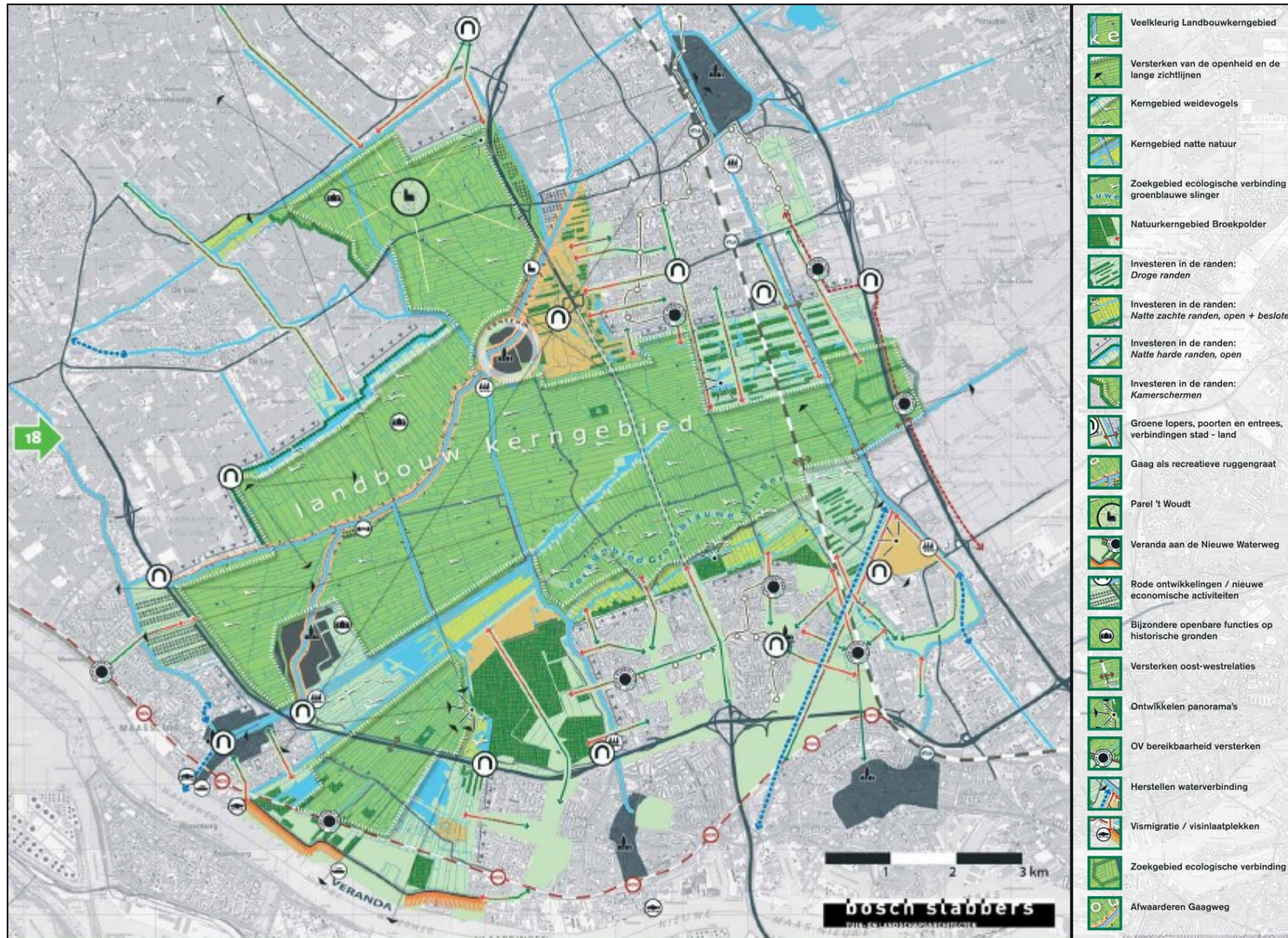
Hoewel nog niet helemaal voltooid, biedt het concept alvast een interessant perspectief naast de adviesrapporten van Riek Bakker en de adviescommissie Mooi Delfland.

Een belangrijk planaspect in het LOP is het zogeheten 'polder patchwork'. Op polderniveau is samen met de bewoners gekeken naar wat de ruimtelijke kwaliteiten zijn van die polder en de daarbij horende ontwikkelingsrichting. Zo zijn de zogenaamde 'polderpaspoorten' samengesteld die helpen bij de toetsing van nieuwe planinitiatieven. Vervolgens wordt er als het ware 'uitgezoomed' naar een hoger schaalniveau, waarop de plannen per polder in samenhangend perspectief worden geplaatst.

Het LOP borduurt voort op de Gebiedsvisie Midden-Delfland[®] 2025 en schetst de kwaliteiten, de trends en ontwikkelingen en de opgaven voor de komende twee decennia. Het perspectief dient ondermeer als basis voor ruimtelijke structuurvisies, als gezamenlijk meerjarenprogramma voor concrete projecten en gemeenschappelijk kader voor stimulering van de gebiedseconomie en het doen van mogelijke ruimtelijke investeringen (Gemeente Midden-Delfland, 2009).

De kwaliteiten die in het LOP worden beschreven zijn:

1. Een gelaagd landschap;
2. Authentiek agrarisch landschap
3. Verre zichten;
4. Prachtige dorpen;
5. Stad als lijst van het landschap;
6. Water bindmiddel tussen stad en land;
7. Weidevogels en natuur;
8. Recreatiegebieden.

Figuur 13
Plankaart LOP
(Gemeente
Midden-
Delfland,
2009a)

3.3.4 Verkenning Structuurvisie Hof van Delfland

In de zeer recentelijk verschenen verkenning voor de structuurvisie Hof van Delfland (Vista, 2009c) wordt een aanzet gegeven tot het creëren van een metropolitaan landschap. Hoewel niet ontkent kan worden dat de inzichten in dit rapport het lezen waard zijn, kwam het te laat om het naar behoren mee te nemen in de overwegingen binnen deze thesis. De concentratie ligt in het rapport dus op de eerder verschenen rapporten.

3.3.5 Samenhang tussen de twee adviesrapporten en het LOP

Het advies van Riek Bakker en het advies de Adviescommissie Mooi Delfland zijn gerelateerd aan, en aanvullend op, elkaar. Hieronder een reflectie op de samenhang tussen deze twee rapporten met elkaar en met het LOP.

Belangrijke overeenkomsten tussen de adviesrapporten zijn: het vergroten van het gebied met randen en uitlopers, het gebied zien in haar stedelijke functie als hof of park en de zonering van mogelijke ontwikkelingen (niet in de kern, wel aan de rand). Het belangrijkste verschil zit in de insteek van de rapportages. Het eerste is bedoeld als discussiestuk, het tweede als adviesrapport.

Beide adviesrapporten pleitten voor een 'Hof van Delfland-organisatie' die het gebied moet gaan besturen. De adviescommissie Mooi Delfland kiest voor een publiek-private holding als sturende laag boven de verschillende

publiek-private samenwerkingen. Riek Bakker pleit voor 'eigendom, beheer en ontwikkeling in één hand'. De publiek-private holding is minder veelomvattend dan de tweede, omdat deze grote grondaankopen vergt.

Het valt op dat in de adviesrapporten hoog wordt ingezet op de bestuurlijke organisatie. Dit is nodig om de verschillende gebiedspartners samen te laten werken aan één Hof van Delfland. Dit heeft in het verleden ook gewerkt. Het verschil met de situatie ten tijde van de reconstructiecommissie is dat er nu minder grootschalige ontwikkelingsopgaven te realiseren zijn.

In hoofdlijnen sluit het LOP aan bij de visie van de bovenstaande adviesrapporten, bijvoorbeeld wat betreft aspecten als: de 'groene vingers' vanuit het gebied de stad in, het gebied zien als 'binnentuin' voor omringende steden, stedelijke recreatie aan de rand en geen verdere verstedelijking in het gebied.

Het LOP gaat nog een stapje verder met het benoemen van de kernkwaliteiten van het gebied als geheel en het maken van 'polderpaspoorten'. Deze moeten het beoogde maatwerk in de uitvoering van het beleid concreet gestalte gaan geven. De uitvoering zal plaatsvinden volgens een uitvoeringsprogramma dat elk twee jaar zal gaan verschijnen.

De bestuurlijke aspecten worden in het LOP niet nader uitgewerkt. Wel wordt de Hof van Delflandraad (in oprichting) gezien als belangrijk regionaal samenwerkingsverband.

3.3.6 *Hypothese private betrokkenheid*

Op basis van de actorgerichte theorieën en de bovenstaande plannen is het mogelijk een kleine hypothese op te stellen betreffende de private betrokkenheid bij het gebied in de toekomst.

Het is de verwachting dat de private betrokkenheid bij het planproces in de komende jaren toe zal nemen.

Deze hypothese is getoetst gedurende de interviews met betrokken partijen. Deze komen in het volgende hoofdstuk aan bod. In paragraaf 4.7.2 en 4.8.3 wordt aangegeven of bovenstaande hypothese de toets heeft doorstaan.

Hoofdstuk 4: Interviews: Krachtenveldanalyse

Na het gebiedsgericht beleid en de actorgerichte theorie uitgewerkt te hebben, gaat dit hoofdstuk over de partijen die het daadwerkelijk moeten gaan doen: de betrokken actoren. De verhouding tussen theorie en praktijk komt dus aan bod. Vanuit de praktijk zijn actoren benaderd, deze zijn onderverdeeld in: publieke actoren, private actoren en overige betrokkenen.

Eerst volgt een beknopt overzicht van de wijze waarop de interviews gehouden zijn. Vervolgens worden de verschillende actoren omschreven en wordt hun rol in het proces verduidelijkt. Ook een stukje visie-ontwikkeling maakt hier deel van uit. Vervolgens wordt op basis van de gehouden interviews een krachtenveldanalyse opgesteld. In de laatste paragrafen worden de gedeelde noties en meningsverschillen die uit de krachtenveldanalyse naar voren zijn gekomen besproken.

De beschrijving van de betrokken partijen is gebaseerd op interviews die gehouden zijn volgens één generiek patroon. Zo konden dezelfde vragen en onderwerpen aan bod komen in elk van de interviews. Hierdoor kunnen de interviews met elkaar vergeleken worden en kunnen algemeen geldende conclusies getrokken worden. Het genoemde patroon zag er in hoofdlijnen als volgt uit:

- Betrokkenheid bij het gebied bepalen;
- Visie vaststellen, door te bepalen;
 - Wat behouden moet blijven;
 - Wat ontwikkeld moet worden;

- Visie op proces vaststellen, door te bepalen;
 - Wat de mening is over gebiedsgericht beleid;
 - Wat de rol van de provincie moet zijn;
 - En hoe dat wordt toegepast wordt in het Hof van Delfland.

Een nadere beschrijving van de opzet en vragen bij de interviews zijn in bijlage III opgenomen.

4.1 Publieke actoren

Op basis van de interviews wordt hieronder een kort profiel geschetst van publieke actoren in het gebied, aangevuld met hoofdlijnen uit de gesprekken die gevoerd zijn met vertegenwoordigers van deze partijen. Hieruit wordt duidelijk hoe de partijen betrokken zijn bij het gebied, welke visie zij hebben op het gebied en op het gebiedsontwikkelingsproces.

In de gesprekken met de twee grote gemeenten Rotterdam en Den Haag is gebleken dat de banden met, respectievelijk, de stadsregio Rotterdam en het stadsgewest Haaglanden sterk zijn. Zo zijn er intensieve samenwerkingsverbanden tussen gemeente Rotterdam en stadsregio Rotterdam waarbij ook gemeentelijk personeel wordt ingezet voor de regio. De profielen voor deze grote gemeenten zijn dus representatief voor die van de samenwerkingsverbanden.

4.1.1 Gemeente Midden-Delfland

De gemeente Midden-Delfland is de belangrijkste gemeente in het Hof van Delfland, haar gehele grondgebied ligt in het gebied. Deze gemeente is in 2004 ontstaan uit een fusie tussen de gemeentes Maasland en Schipluiden. Het is de grootste gemeente van Hof van Delfland en ligt centraal in het gebied. Sinds haar ontstaan treedt zij op als hoeder van het landschap. Draagvlak is hierbij heel belangrijk. Het gemeentelijk beleid wordt daarom ook in overleg met lokale partijen samengesteld. De Gebiedsvisie Midden-Delfland[®] 2025 is een sterk voorbeeld hiervan, maar ook het opstellen van beleid voor Bed & Breakfast ondernemingen in samenwerking met de Stichting Groen Goud is een goed voorbeeld.

Het grootste gedeelte van het grondgebied van de gemeente heeft een agrarische functie; dit is tevens het kerngebied van het Hof van Delfland. Een zekere toekomst voor de agrarische ondernemers is dus een belangrijk agendapunt voor de gemeente. Dit hangt samen met het behouden van het open type cultuurlandschap. Instrumenten hiervoor liggen ook op bovengemeentelijk schaalniveau. Het is daarom van groot belang voor de gemeente om in haar structuurvisie een breed gedragen en afgewogen beleid op te stellen, ook op dit bovengemeentelijk niveau. Dit gebeurt via de actuele planvorming in de genoemde gebiedsvisie en de uitwerking hiervan in het LOP. Opmerkelijk hierbij is dat nog niet duidelijk is hoe de doorwerking van het provinciaal beleid gaat plaatsvinden.

4.1.2 Rotterdam

De gemeente Rotterdam beseft dat de opgave tot het voorzien in de groenbehoefte niet ophoudt bij de eigen gemeentegrenzen. De gemeente is daarom ook actief buiten de gemeentegrenzen in het trekken van groenprojecten en het houden van grondposities. Ook participeert ze in meerdere recreatieschappen. Dit alles in nauwe samenwerking met de stadsregio Rotterdam. De stad staat open naar haar voortuin, vice versa kan dat echter nog iets beter. Dit komt door onwetendheid. Binnen beleidsprocessen, zoals het IRP, leren partijen elkaar kennen. Dit is een belangrijk punt.

Voor de stedeling moet er wat te beleven zijn in het gebied. Het opnemen van een duidelijk programma voor de stedeling in de structuurvisie kan een aanvulling zijn op het LOP, bijvoorbeeld uitbreiding van de stadslandbouw. Over de randen van het gebied moet daarom goed nagedacht worden.

Het maatschappelijk middenveld kan (moet) nog meer betrokken worden bij de planvorming, tegelijk organiseren ze zich ook zelf. Zichtbaar maken en stimuleren is hierin voldoende. Met elkaar samen werken is al veel geoefend in het gebied, dus als het ergens moet lukken, dan hier wel.

4.1.3 Den Haag

Grote steden moeten betrokken zijn bij ontwikkeling van tussenliggende gebieden. Zodat deze gebieden meer betekenis krijgen voor de stad en de stad ook meer gericht wordt op deze gebieden. De gemeente Den Haag werkt

hierin nauw samen met de Stadsregio Haaglanden. De regio werkt ook aan een regionaal beleidsplan en uitvoeringsprogramma. Stadsgewest Haaglanden heeft ook zitting in de Delflandraad en participeert in het Groenfonds.

Men geeft aan dat er soms nog wat voorzichtig wordt omgegaan met de stad Den Haag. Er mag best over de grenzen gekeken worden. De stad heeft er zeker belang bij en er lijkt ook draagvlak bij het bestuur te zijn om te investeren. Er moet dan wel een overtuigende visie en duidelijk programma zijn, waar de stad in kan participeren. Je zult het toch samen moeten doen.

Ten slotte wordt aangegeven dat het grote aantal aan begrippen, clubjes en plannen omtrent het gebied niet als efficiënt wordt ervaren. Dit zou beter kunnen door deze te bundelen in één regionale organisatie waarin publieke en private organisaties samenwerken. Dat dit geen

gemakkelijke opgave is, is duidelijk.

4.1.4 Provincie Zuid-Holland

De rol van de provincie Zuid-Holland in het gebied staat mede centraal in dit rapport en is als zodanig al voldoende omschreven in dit rapport, met name in de inleiding. Om wel volledig te zijn, volgen hieronder de hoofdlijnen.

De provincie Zuid-Holland is de voorzitter van de Hof van Delflandraad. In samenwerking met (vooralsnog enkel) andere publieke partijen stelt zij een regionale structuurvisie op voor het gebied. Hierin is samenhang tussen de verschillende delen van het gebied belangrijk. Uiteraard is zij ook op sectoren actief in het gebied, zoals groen, landbouw, wonen, infrastructuur en milieu. Dit zowel beleidsmatig als op projectbasis.

Figuur 14 Uitsnede visiekaart G.Z-H (G.Z-H, 2008)

4.1.5 Groenservice Zuid-Holland

Groenservice Zuid-Holland (G.Z-H) voorziet in de ambtelijke ondersteuning van recreatieschappen in de provincie Zuid-Holland, waaronder Recreatieschap Midden-Delfland. Overheden hebben bevoegdheden en financiële middelen overgedragen aan G.Z-H om bestuur, beleid en beheer van recreatiegebieden op zich te nemen. Zodoende is de grootste beheerder van recreatiegebieden in het Hof van Delfland. Het gros van haar terreinen zijn aangelegd gedurende de reconstructie.

Men geeft aan dat de kernkwaliteiten van Midden-Delfland liggen in haar extensieve karakter, dit strookt niet met het woord 'park'. Noodzakelijk wordt gezien de verschuiving van aanbodgerichte gebieden naar vraaggerichte gebieden. Om hierbij aan te sluiten heeft G.Z-H recreantenprofielen opgesteld om de match tussen gebruikers en gebied te optimaliseren. Er ligt in dit gebied een grote opgave volgens G.Z-H: er wordt voor 2020 een verdubbeling van het aantal bezoeken geraamd in de Schapsvisie.

Zodoende moet de opvangcapaciteit van het gebied worden verhoogd. Door recreantenprofielen te koppelen aan de deelgebieden en hier het aanbod aan voorzieningen op af te stemmen wordt gezocht naar een evenwichtige verdeling van de recreanten over het gebied die in balans is met karakteristieken als openheid en authenticiteit. Het motto dat hierbij gehanteerd wordt is: "*Druk waar het druk kan zijn, rustig waar dat gewenst is*". Op basis van deze zonering wil G.Z-H dat op verschillende plaatsen knooppunten van voorzieningen worden toegevoegd, fiets-

en wandelnetwerken worden uitgebreid en enkele nieuwe gebieden worden ontwikkeld, zie ook figuur 14.

4.1.6 Ministerie van LNV

Het ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij (LNV) is betrokken op rijksniveau bij meerdere sporen binnen het IRP Hof van Delfland. Het LNV werkt hieraan mee in het kader van het programma groen-blauwe Randstad. Het gebied Midden-Delfland is in de vorm van de Hof van Delfland onderdeel daarvan.

De minister van LNV, Gerda Verburg, vormt in het kader van het Randstad Urgent project Mooi en Vitaal Delfland een bestuurlijk duo met een vertegenwoordiger uit de regio; wethouder Christiaan van der Kamp. Dit bestuurlijk duo heeft als doel beweging te brengen in de groene gebiedsontwikkeling van Delfland. Met de ondertekening van de gezamenlijke ambitieverklaring door 17 bestuurders is een belangrijke eerste stap gezet. LNV werkt samen met de provincie en andere partijen in de werkgroepen van het IRP en richt zich hierin op het aanjagen en monitoren van het beleidsproces en versnelling van vertragende groenprojecten, formuleren van een gezamenlijke regionale structuurvisie en het opzetten van een bijbehorende businesscase.

4.1.7 Ministerie van VROM

Midden-Delfland is één van de tien Rijksbufferzones, die binnen het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM). De bufferzonegedachte is al 50 jaar één van de leidende thema's in het ruimtelijke beleid

(Bervaes et al, 2001). Door de unieke voorgeschiedenis met de reconstructiewet, reconstructiecommissie en landinrichting is het ook één van de meest succesvolle Rijksbufferzones.

De Rijksbufferzones vallen onder de programmadirectie Mooi Nederland, waarin zij optreedt tegen verrommeling in drie sporen: duurzaam en efficiënt ruimtegebruik voor bedrijven, Innovatieprogramma Mooi Nederland (uitwisseling kennis, kunde en geld voor innovatieve projecten) en behoud en ontwikkeling landschap. Voor de Rijksbufferzones houdt dit in: het inspireren en agenderen van de groene ruimte nabij de stad, het uitwerken van eenduidig ruimtelijk beleid via de Algemene maatregel van bestuur (AmvB Ruimte), het inzetten en ondersteunen van gebiedsontwikkeling en het investeren in aankoop en inrichting met ILG-gelden.

Vak 8: Poelzone

VROM verleent steun aan het project omtrent de Poelzone in Westland en de Oostland-Groenzone. Met de bijdrage van het Rijk worden groene verbindingzones gemaakt, waardoor recreanten zich in de toekomst ongehinderd op de fiets, te voet of skatend van de kust naar Midden-Delfland kunnen verplaatsen. De genoemde gebieden zullen een ware metamorfose ondergaan. Door de schaarse ruimte slimmer te gebruiken en verspreid liggende kassen op enkele plekken te concentreren, komt 120 hectare vrij voor nieuwe natuur en recreatie en 2.000 duurzame woningen. (www.vrom.nl, 26-11-2009)

Dit gebeurt in nauwe samenwerking met LNV. LNV is trekker van de uitvoering via het ILG. De ruimtelijke kaders

en het ruimtelijk regime liggen bij VROM. Door de gemeenschappelijke doelen van LNV en VROM vindt in alle bufferzones samenwerking plaats tussen de ministeries.

4.1.8 Hof van Delflandraad

De Hof van Delflandraad is de bestuurlijke tafel van alle betrokken publieke partijen. Het is opgericht eind 2008 en moet in 2010 officieel in werking zijn. Vanaf dat moment zal het de taken van de Reconstructiecommissie overnemen. Dit alles staat opgetekend in de Ambitieverklaring en is ondertekend door alle partijen die lid zijn van de Hof van Delflandraad.

De provincie Zuid-Holland is de trekker van dit proces en heeft als zodanig het initiatief genomen tot het opzetten van een programmabureau voor alle betrokken partijen ter ondersteuning van de Hof van Delflandraad.

Het programmabureau ondersteunt de Hof van Delflandraad. Het was van origine de bedoeling dit bureau te bemannen met zowel gemeentelijke als provinciale ambtenaren. Helaas is dit niet gelukt. Het wordt nu bemand door provinciale ambtenaren, maar staat dus officieel los van de provincie. Het bureau verzorgt de coördinatie binnen het IRP Hof van Delfland.

4.2 Private actoren

Het aantal private actoren in het buitengebied is groot maar relatief eenzijdig. Het grootste gedeelte is verbonden met het agrarisch productieproces en wordt vertegenwoordigd door de LTO. De aanwezige

ondernemingsverenigingen worden vertegenwoordigd door Stichting Groen Goud. Op projectbasis zijn ook andere partijen betrokken, deze worden hier buiten beschouwing gelaten.

4.2.1 LTO Delflands Groen

Delflands Groen is de lokale afdeling van de Land en tuinbouworganisatie (LTO) in Midden-Delfland. Deze organisatie behartigt de belangen van de agrariërs in het gebied. Dit doet zij door een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van het Landschapsonwikkelingsplan en de oprichting van een grondbank. De grondbank is een financieel instrument waarin gronden die vrijkomen worden behouden voor agrarische bedrijfsvoering. De gronden vallen dan niet in handen van projectontwikkelaars.

Delflands Groen ziet de boeren als beheerders en, daardoor dragers, van het authentieke weidse open landschap. Door verschillende oorzaken, zoals schaalvergroting, indirect veroorzaakt door een gebrek aan opvolgers, en veranderingen in het subsidiëringstelsel en verlaging van melkprijzen, wordt verwacht dat de melkveehouderijsector in Midden-Delfland het niet makkelijker zal krijgen de komende jaren. Er worden echter ook, specifiek in Midden-Delfland, kansen gezien in innovaties, specialisatie en combinatie van het boerenbedrijf met andere activiteiten (Buiten, 2007).

4.2.2 LTO Glaskracht

LTO Glaskracht behartigt op regionale schaal de belangen van de glastuinbouw in Westland en Midden-Delfland.

Hiervoor participeert zij in beleidsprocessen namens de glastuinders die lid zijn van deze organisatie. LTO Glaskracht heeft baat bij clustering van glastuinbouwbedrijven vanwege de economische voordelen die bundeling van bedrijven biedt voor de sector, alswel in het kader van het maatschappelijk verantwoord ondernemen. Bij dit laatste zijn ook landschappelijke overwegingen zeker van belang.

4.2.3 Andere private betrokkenen

Op projectbasis zijn ook een aantal actoren betrokken. Zo verleent de Rabobank medewerking aan de totstandkoming van een mogelijke grondbank. En participeren zowel ondernemers als een woningcorporatie in het project Maaslandse Dam, samen met gemeente Midden-Delfland.

4.3 Maatschappelijke actoren

Er zijn verschillende maatschappelijke actoren in het gebied actief. Hierin zijn verschillende gradaties te herkennen in mate van betrokkenheid op regionale schaal. De Midden-Delfland vereniging, Stichting Groen Goud en Vereniging Natuurmonumenten zijn hierin de grootste

4.3.1 Midden-Delfland Vereniging

De Midden-Delfland vereniging is destijds in het leven geroepen als maatschappelijke component van de Reconstructiecommissie. Midden jaren negentig waren de meeste landinrichtingsplannen vastgesteld en ging de vereniging zich meer concentreren op het promoten van de

streek. De vereniging werkt veel samen met de andere grote Midden-Delfland organisaties en is actief in Promotie Platform Midden-Delfland en Stichting Groen Goud.

De vereniging vindt de Gebiedsvisie Midden-Delfland® 2025 een succesverhaal dankzij het proces van totstandkoming. De visie heeft helaas nog weinig doorwerking gevonden in het beleid. De provincie kan als katalysator optreden door actief te stimuleren. Hierbij kan zij aansluiten op de netwerktheorie door die inzet te concentreren op knooppunten: cruciale punten van het gebiedsproces.

Samenwerking met niet-publieke partijen ziet de vereniging als iets waar je gelijk mee moet beginnen. Laat processen gelijk opgaan, en scherp elkaar. Geef randvoorwaarden mee die dienen als kwaliteitskaders. Zorg voor kwaliteit in zowel behoud als ontwikkeling.

4.3.2 Stichting Groen Goud

De Stichting Groen Goud is een samenwerkingsverband van drie ondernemersorganisaties en drie streekorganisaties. Het heeft als doel met uitvoerbare initiatieven te komen om de gebiedseconomie te versterken binnen de kaders van de Gebiedsvisie. Zo is het project Maaslandse Dam veelbelovend, zie ook tekstvak 6. Dit is weliswaar niet wat bedoeld wordt met *actororiented planning*, het is wel een voorbeeld van een *actororiented plan*.

Andere werkzaamheden zijn het opstellen van een marketingplan, het helpen bij het opstellen van beleid aangaande logiesaccomodaties en het begeleiden van de duurzame gebiedsontwikkeling aan de Maaslandse Dam. In

plaats van woningbouw stelt de Stichting Groen Goud hier duurzaam ondernemen voor, uitgewerkt binnen een nieuw concept dat past in de Cittaslow-gedachte.

4.3.3 Vereniging Natuurmonumenten

De Vereniging Natuurmonumenten is beheerder van een aantal gebieden en percelen in Midden-Delfland. De bekendste hiervan zijn de Vlietlanden en de twee eendenkooien (Schipluiden en Ackerdijkse plassen). Natuurmonumenten wil deze gebieden aaneensluiten tot een Groene Noordrand boven Rotterdam.

4.4 Overige betrokkenen

Gedurende de stage zijn een drietal interviews gehouden met professionals die niet direct betrokken zijn bij de beleidsmatige gebiedsprocessen in Midden-Delfland, maar wel op verschillende aspecten interessante aanvullende informatie hebben verschaft. Hieronder een korte outline van deze drie gesprekken.

4.4.1 Rudy Stroink

Rudy Stroink is directeur van TCN Property Prospects. Hij zat in de jury bij de Week van Zuid-Holland om te discussiëren over het te voeren beleid binnen de provinciale structuurvisie. Hij valt op door zijn onconventionele kijk op ruimtelijke ordening en sterke hang naar realiseerbaarheid van beleid. Zijn input binnen dit project is de gedachte van 'tuinieren'.

De 'liefde van de tuinier' is in de huidige economische periode belangrijk, dit staat tegenover de 'terreur van de ingenieur'. Een tuinier kijkt op een eigen manier naar het landschap. Hij ziet potenties in de oorsprong van het gebied en de karakteristieken. Deze manier van kijken kan ook worden toegepast binnen het Hof van Delfland.

Hij geeft aan: Redeneer vanuit de randen en ga die verbeteren. Met name langs de randen van het gebied liggen bijzondere kwaliteiten, de bedrijven daar hebben direct baat bij het gebied door de gunstige ligging. Wellicht zijn er allianties mogelijk met deze bedrijven die het gebied versterken, bijvoorbeeld met: agrarische bedrijven, bedrijven uit het Westland, bedrijven uit de kennisindustrie in Delft, zoals Technopolis, en Rotterdam en bedrijven in het nieuw aan te leggen bedrijventerrein Schieveen.

Wie het gaat doen maakt volgens hem niet uit. Publiek en privaat moeten beide veranderen. De publieke partijen moeten begrip hebben voor economische potentie die vanuit de innerlijke kant komt. De overheid moet als katalysator werken. De provincie mag meer te vertellen hebben en harder optreden. De private partijen moeten tegelijkertijd hun verantwoordelijkheid pakken door doordacht te ondernemen en, indien van toepassing, de ruimtelijke ordening op doordachte wijze te veranderen.

4.4.2 Kees van der Vaart

Kees van der Vaart is werkzaam bij het ministerie van LNV, afdeling Dienst Landelijk Gebied (DLG). DLG levert traditioneel het secretariaat voor verschillende landinrichtingsprojecten in Nederland. Hij is al sinds 1979

werkzaam voor DLG en sindsdien reeds betrokken bij het gebied Midden-Delfland. Sinds 1996 is hij secretaris van de reconstructiecommissie. De reconstructiecommissie zal haar taken op termijn overdragen aan de Hof van Delflandraad. Zodra de Hof van Delflandraad officieel is ingesteld, wordt de reconstructiecommissie opgeheven. Naar verluidt zal dit in begin 2010 plaatsvinden.

Hij zegt dat het goed is geweest dat de landinrichting lang, ongeveer 30 jaar, geduurd heeft. De grondverwerving kon hierdoor rustig plaatsvinden, waardoor boeren konden anticiperen op de ontwikkelingen. De steden eromheen zijn pas relatief recent het gebied meer gaan waarderen. Groen werd in het verleden makkelijker opgeofferd, dus het is goed dat die beschermde status lang gebleven is. Ook zijn de maatschappelijke wensbeelden wat betreft recreatie in de tijd veranderd, hier kon rekening mee worden gehouden.

Hij denkt dat er in het agrarisch gebied een betere match ontwikkeld kan worden tussen de filosofie van de boer over zijn gewenste bedrijfsvoering, de abiotische omstandigheden en de locatie waar hij zit. Tevens betekent respect hebben voor de boer en zijn bedrijf, dat geaccepteerd moet worden dat er intensiever vormen van melkveehouderij zullen zijn.

4.4.3 Evelien van Rij

Evelien van Rij is werkzaam bij de TU Delft als universitair docent aan de faculteit Techniek, Bestuur en Management. Daarvoor is zij gepromoveerd op groengebieden aan de rand van de stad, dit bij het Onderzoeksinstituut van de TU

Delft (OTB). Hiertoe heeft het gebied Midden-Delfland meermalen als casestudy gediend om te onderzoeken welk beleid wel werkt en welk beleid niet.

De reconstructie is een mooie combinatie tussen top-down en bottom-up. De Rijksoverheid nam het besluit om het gebied open te houden, maar niet zonder de lokale partijen er actief bij te betrekken en deel te laten nemen in de Reconstructiecommissie. In combinatie met de lange periode van Slow Planning is dit debat aan het succes van deze bufferzone.

Het Rijk heeft de provincie haar ILG gelden en ambtenaren gegeven (DLG). De provincie is nu de aangewezen partij om het landschap te verbeteren. Echter, de provincie is meer gericht op de A4. Het Hof van Delfland moet eigenlijk een prestigeobject worden voor de provincie. Soms lijkt het erop dat de provincie zich verschuilt achter 'het moet niet top-down' zijn, en dan maar niets doet.

Zij zegt dat er geen recreatiegebied aangelegd moet worden, maar dat het cultuurhistorisch landschap behouden blijven. Het zou een museum moeten zijn, want het gaat om conserveren van landschappelijke waarden. Dat het landschap er ligt is niet vanzelfsprekend.

4.5 Visie: Gedeelde noties

In de interviews is aan alle respondenten gevraagd wat hun visie is op het Hof van Delfland. In dit hoofdstuk volgt een reflectie hierop. Het begrip 'visie' is hierom geconcretiseerd in twee subvragen; 'Wat is noodzakelijk om te behouden, en wat noodzakelijk om te ontwikkelen?' De antwoorden

hierop zijn in tabel 4 naast elkaar gezet. De tabel staat op de volgende pagina's.

4.5.1 Noodzaak van behouden

De kwaliteit en de karakteristieken van het landschap worden beide veelvuldig genoemd als noodzakelijk om te behouden. Deze begrippen hangen nauw samen met elkaar, het zijn de karakteristieken van het landschap die kwaliteit geven aan het gebied. Het veenweidelandschap is een product van eeuwenlang menselijk ingrijpen. Polders, slootjes, molens, pestbosjes en kleine weggetjes geven de cultuurhistorie weer van het landschap.

In het verlengde hiervan ligt het extensieve karakter en de openheid van het gebied. Het is de openheid die de stedeling ruimte geeft om te ademen en het groene landschap te genieten. Dit is een belangrijke ruimtelijke functie van het gebied, dat zo centraal is gelegen in de Zuidvleugel van de Randstad. Deze recreatieve functie moet ondersteund worden door goede toegankelijkheid, duidelijke routestructuren en voldoende voorzieningen.

4.5.2 Noodzaak van ontwikkelen

Als noodzaak om te ontwikkelen komen twee onderdelen, veelvuldig terug: voorzieningen en verbindingen. Dit betreft een uitbreiding van de huidige lokale betekenis naar een regionale betekenis als bereikbaar agrarisch landschap waar wat te doen is voor de stedelijke recreant. Dit is tevens een belangrijk punt in het verleiden van de grote steden te investeren in het gebied.

Krachtenveld-analyse	Publieke partijen									
	Ministerie LNV	van	Ministerie VROM	van	Stadsgewest Haaglanden*	Provincie Zuid-Holland	Groenservice Zuid-Holland	Gemeente Den Haag	Gemeente Rotterdam	Gemeente Midden-Delfland
<i>Visie</i>										
Noodzakelijk om te behouden	Koeien in de wei		Groen gebied	recreatief	Cultuurhistorische en ecologische waarden	Openheid	Extensieve karakter	Landschappelijke en cultuurhistorische elementen van veenweides	De koe hoort erbij. Polders zichtbaar houden, niet teveel bosjes	Het originele veenweidelandschap (open type cultuurlandschap)
Noodzakelijk om te ontwikkelen	Bestemmingen en verbindingen		Transformatieopgave. Fietsen en wandelen is basisvoorziening ook moet er vermaak zijn		Kwaliteiten van het gebied als aantrekkelijke groene agrarische buffer	Samenhang	Verbindingen, toegankelijkheid, programmering, identiteit (geen park!)	Bereikbaarheid voor de stedeling door fietspaden, wandelpaden en ov-verbindingen aan te leggen	Naast verbindingen met de stad, moeten er meer voorzieningen zijn	Randen (mooie overgang stad-land) en poorten
<i>Proces</i>										
Aangaande het planvormingsproces	Gaat goed. Gedeputeerden zijn er, investeringen zijn er en beheer staat op de agenda.		Wethouder Van der Kamp goede vaandeldrager. Provincie kan sterker de regierol pakken.		Op basis van een heldere visie gerichte regie voeren die de markt ruimte geeft	Het moet een integraal gebiedsproces zijn met alle partijen	Benut bestaande wegen. Geen nieuwe bestuurlijke drukte. Wees een aanvulling op het LOP	Trekker moet duidelijk zijn. LOP biedt goede uitgangspunten om kwaliteit te waarborgen	Neem voorbeeld aan de werkwijze van de reconstructiecommissie	Provinciale regierol van begin tot eind, investeren in projecten en relaties en duurzaamheid
Aangaande private actoren	Zorg dat er één publieke lijn is voor je marktpartijen betreft bij het gebied, juist voor de randen.		Eerst publiek-publiek op orde, daarna wervend perspectief ontwikkelen met marktpartijen		Kansen om regionale groenstructuur te versterken door verevening	Private actoren betrekken in vakinhoudelijk spoor en businesscase	Ontwikkeling kan goed samen met private partijen via randvoorwaarden nav kernkwaliteiten	Denk aan roodvoor-groen, bijdrage van lokale agrariërs en ondernemers en de grondbank.	Het middenveld organiseert ook zichzelf. Steunen en zichtbaar maken is voldoende	'Publiek-private holding' even uitstellen. Eerst de basis regelen

Tabel 4 *Krachtenveldanalyse*

Maatschappelijke partijen			Private partijen			Overig	
Midden-Delfland Vereniging	Stichting Groen Goud	Natuurmonumenten	LTO Glas	LTO Noord*	TCN Property Prospects	Kees van der Vaart	Evelien van Rij
Rijksmonumenten landschapselementen, Vlietlanden en de eendenkooi	Open en groene cultuurlandschap	Groene longfunctie en aantrekkelijkheid	De identiteit en landschappelijke kwaliteit van het gebied	Het authentieke veenweidegebied met vele natuur en cultuurhistorische waarden	Kwaliteiten en karakteristieken	Kwaliteit	Groen voor de stedeling. Het cultuurhistorische landschap. Landschappelijke waarden
Van 'onderaf' stimuleren, dus bij de bewoners zelf. Gebeurt in het LOP	Ondernemingen in dorpskernen en in de poorten	Verbindingen creëren tussen de natuureilandjes. Ook openstelling boerenland belangrijk	Recreatief medegebruik en verdien capaciteit	Groei en ontwikkeling voor de boerenbedrijven om levensvatbaar te blijven.	Ontwikkeling tot park op de wijze van de tuinier	Mee-ontwikkelen met recreatieve trends. Juiste agrarische bedrijf op de juiste plaats	Meer te beleven
De provincie zou actief moeten stimuleren via een katalysator-rol: initiëren en loslaten	Provincie kan faciliteren en ondersteunen. Als ondernemers nemen we graag de initiatieven	Als opvolger van de reconstructiewet is er nieuw instrumentarium nodig	Zorg dat de publieke visie duidelijk is. Vorm vervolgens het spel samen met elkaar.	Oprichten bestuurlijke organisatie	Onderzoek wat er precies speelt en denk dan aan planvorming.	De Delflandraad bestaat nu nog enkel uit bestuurders. Dit is geen reconstructiecommissie.	De provincie is de aangewezen partij om het landschap te verbeteren als prestigeobject
Publiek-private samenwerking essentieel. Gelijk mee beginnen. Partijen houden elkaar bij de les	Streekmanager soort intermediair voor gemeenten, steden en ondernemers	Het beste werkt het als je elkaar helpt, soms moet je compromissen sluiten.	Als private partijen pas aan het eind mogen aansluiten is er te weinig ruimte om te ondernemen	Vockestaert en LTO betrekken in planprocessen	De overheid moet als katalysator werken. Private partijen moeten verantwoordelijkheid pakken	-	Er zijn ook private partijen die iets hebben met het gebied. Zie de grondbank als goed doel

(* Niet geïnterviewd, tabel ingevuld op basis van literatuurstudie.)

Het is ook een gedeelde notie dat de daadwerkelijke allocatie van voorzieningen of realisatie van verbindingen stroef verloopt: dit blijkt al jaren een lastige opgave. Zo wordt aangegeven dat er al meerdere initiatieven gestrand zijn in de tijd. Redenen hiervoor worden gezocht in het gebrek aan gelijkgezindheid in de visie op het gebied dat de aansturing op projecten bemoeilijkt.

4.6 Visie: Meningsverschillen

Naast de zaken waar iedereen het wel over eens is, is er qua visie ook plaats voor discussie. Binnen de interviews waren er naast overeenkomsten ook verschillen. Hieronder worden deze verschillen beschreven.

4.6.1 Noodzaak van behouden

De eerder geschetste kwaliteit en karakteristiek die men zo graag wil behouden, wordt slechts zelden direct concreet gemaakt. De enkele keer waar dit wel wordt gedaan, wordt 'de koe' genoemd als beelddrager van Delfland. Andere partijen benadrukken de ecologische waarden van het gebied of de natuurgebieden in het gebied: de Vlietlanden en de eendenkooien. Rijksmonumenten worden slechts eenmaal genoemd. Dit hoeft echter niet te betekenen dat deze ter discussie staan. Het belang van de agrarische identiteit, aanwezigheid van monumenten en behoud van natuurwaarden worden gedeeld door de meeste partijen, echter, de invalshoeken verschillen van elkaar.

4.6.2 Noodzaak van ontwikkelen

Opvallend is dat de 'park-gedachte', zoals uitgewerkt in de visie van Riek Bakker, door de geïnterviewden niet wordt genoemd als noodzakelijk om te ontwikkelen. Voor deze opgave lijkt dus geen breed draagvlak te bestaan.

De eerder genoemde opgave van toegankelijkheid en voorzieningen is veelzijdig, dit blijkt uit de antwoorden van de geïnterviewden. De opgave wordt ontleed in deelopgaven als: bestemmingen, fietsverbindingen, openstelling van boerenland als wandelpad, bekendheid en marketing en ontwikkeling van poorten. Elke partij kent hierin haar eigen (soms sectorale) deelopgave. Opmerkelijk is dat deze deelopgaven ook weleens op het werkterrein van een andere organisatie vallen. Samenwerking is dus geboden om deze opgaven te realiseren.

Het verbeteren van de toegankelijkheid blijft een belangrijke, maar ook een lastige opgave. Lastig omdat een verbinding doorgaans over het grondgebied van verschillende grondeigenaren gaat, verschillende gemeenten doorkruist en verschillende beheerders tegenkomt. Om dit te overstijgen is bestuurlijk initiatief nodig. De provincie kan hier een leidende rol in vervullen.

4.7 Proces: Gedeelde noties

De meningen over hoe het proces moet verlopen, lopen meer uiteen dan de meningen over de visie op het gebied. Toch zijn er ook gedeelde noties. Hieronder worden deze gedeelde noties beschreven wat betreft de verschillende planvormingsprocessen en de betrokkenheid van private

actoren. Ter verduidelijking worden in tabel 5 de hoofdlijnen van de huidige planvormingsprocessen nog eens op een rij gezet.

4.7.1 Planvormingsproces

Uit de interviews blijkt dat de aanwezigheid van de provincie in het gebiedsproces niet ter discussie staat, echter, de gedachten over hoe de provincie zich zou moeten manifesteren zijn wel verschillend. Zo zijn de meningen verdeeld over de grootte van de rol die de provincie zou moeten vervullen in de planvorming voor het gebied. Zo zou het RSV geen doublure moeten zijn van de Gebiedsvisie Midden-Delfland of het LOP, maar meer een regionaal overkoepelend kader waarin de kernpunten van de relatie met het omringende gebied worden beschreven plus het uit te voeren beleid om deze te versterken.

Planvorming	Provinciale visie	Gebiedsvisie/LOP
Partijen	Hof van Delfland	6 gemeenten
Planniveau	Regionaal	Bovengemeentelijk
Doel	Ontwikkelen van een landschapspark	Koers uitzetten voor ontwikkeling
Fase	Voorstudies	Concept
Jaar	2010	2006/2010

Tabel 5 Planvormingsprocessen

Tevens komt naar voren dat de rol van de omringende grote steden sterker mag worden aangezet. De tuin is immers openbaar toegankelijk voor inwoners uit de grote steden en moet als zodanig een duidelijke rol vervullen.

De adviezen aangaande gebiedsgericht beleid worden door de geïnterviewden gezien als goede uitgangspunten voor het gebiedsproces. De mate waarin men ziet dat deze adviezen worden opgevolgd verschilt van elkaar. Zo zijn gedane investeringen niet altijd duidelijk zichtbaar voor de geïnterviewden, zijn de relaties met private partijen nog niet sterk genoeg en staat duurzaam beheer nog niet duidelijk op de agenda. Aan de andere kant is de regierol wel duidelijk genomen door de provincie. Dit is een belangrijke eerste stap.

4.7.2 Private actoren

Men staat open voor de betrokkenheid van private actoren in het gebied. Er wordt ruimte toegedacht voor private ontwikkelingen binnen de brandbreedte van de gebiedseigen karakteristieken en kwaliteiten. Over hoe dit precies moet plaatsvinden wordt verschillend gedacht. Er zijn twee lijnen te onderscheiden aangaande betrokkenheid van private actoren, deze worden uitgewerkt in paragraaf 4.8.3.

Tot slot wordt aangegeven dat de private betrokkenheid op lokaal niveau al wel verweven zit in de planvorming betreffende het LOP. De provincie zou hier wellicht bij aan kunnen haken. De in paragraaf 3.3.6 gestelde hypothese dat de private betrokkenheid zal toenemen, wordt hier dus noch bevestigd als ontkent.

4.8 Proces: Meningsverschillen

De geïnterviewden kijken op verschillende wijze naar de provincie en de rol die deze zou moeten vervullen in het gebiedsproces.

4.8.1 Regisseur of katalysator

Gedurende de interviews worden verschillende rollen in het planvormingsproces aangehaald. Met name de rollen van regisseur en katalysator. Als de resultaten vanuit de interviews op een rij worden gezet zijn dit de twee algemene richtingen die te onderscheiden zijn wat betreft het proces.

Provinciale rol	Regisseur	Katalysator
1. Regionale strategie	Samenhang op groot schaalniveau	Beheersbaarheid project
2. Actoren erbij betrekken	Publiek-publiek eerst op orde	Private partijen vooraan
3. Voorzieningen	Programmeren van voorzieningen	Aansluiten bij lopende projecten
4. Uitvoering	Kaders stellen	Projecten initiëren

Tabel 6 *Provinciale rol*

In tabel 6 zijn de eigenschappen van deze twee rollen naast elkaar gezet. Hierbij valt op deze rollen opereren op een ander schaalniveau, uitgaan van een andere doorlooptijd en op een andere afstand van de uitvoering staan. Kort gezegd richt een katalysator zich op projecten afzonderlijk en een regisseur op projecten in samenhang.

De verschillen in de rollen van regisseur en katalysator worden hieronder verder uitgewerkt. Twee zaken komen hierbij nadrukkelijk aan bod, dat zijn de rol van de provincie in het planvormingsproces en het betrekken van private actoren.

4.8.2 Planvormingsproces

Een regisseur is betrokken van begin tot eind en brengt partijen bij elkaar, brengt samenhang aan en bewaakt het eindresultaat. Deze rol wordt ook in het gebiedsgericht beleid aan de provincies toegedicht. Eerder, aan het einde van hoofdstuk 2 is zodoende al gesteld dat de provincie duidelijkheid moet najagen. Zowel wat betreft haar eigen rol in het proces, als wat betreft de algemene visie als voorzitter van de Hof van Delflandraad. Verbindingen leggen tussen partijen en tussen visie en uitvoering is hier de praktische uitwerking van.

Een katalysator wordt omschreven als een partij die projecten opstart en zodra het loopt weer uit handen geeft. Deze rol past bij het werken in netwerken en vereist derhalve een goede verstandhouding met de partijen waar aan een (gedeelte van een) project wordt overgedragen.

4.8.3 Private actoren

Zoals al gezegd zijn er twee lijnen in de gedachtegang over het betrekken van private actoren. Het ene deel, bestaande uit de meerderheid van de overheden, wil eerst een duidelijke publieke lijn afstemmen met elkaar. Een tweede deel, voornamelijk niet-publieke partijen, wil betrokkenheid van actoren direct aan het begin van het proces. Dus niet

achteraf aanhaken wanneer de plannen al bedacht zijn, maar actief meedenken vanaf het begin van het planproces.

Wat betreft het IRP Hof van Delfland is er voor gekozen private partijen niet vanaf het begin af aan te betrekken. Wanneer deze partijen wel erbij worden betrokken is nog onduidelijk. De projectleiders staan open voor meer private betrokkenheid in het planproces, maar hoe dit precies in te steken is nog niet duidelijk. De in paragraaf 3.3.6 gestelde hypothese wordt ook hier dus niet bevestigd of onderkent. Betrokkenheid van private actoren kan nog steeds toenemen, alleen wanneer en hoe is niet bekend.

Hoofdstuk 5: Conclusies en aanbevelingen

Dit hoofdstuk bevat de conclusies en aanbevelingen die op basis van theorie en praktijk binnen dit project gegeven kunnen worden. Hiervoor worden dwarsverbanden getrokken tussen gebiedsgericht beleid, actor-netwerk theorie en gegevens uit de interviews. Dit gebeurt in samenhang voor:

- de visie op het gebied in paragraaf 5.1, en;
- de visie op het proces in paragraaf 5.2.

Bij de start van het onderzoek is de volgende hoofdvraag gesteld:

Welke rol past de provincie het best in het proces omtrent behoud en ontwikkeling van het gebied dat bedoeld wordt met Hof van Delfland, en, welke visie moet zij in dit proces nastreven?

We beantwoorden deze vraag in dit hoofdstuk. Hiervoor draaien we de volgorde van de vraag om: eerst gaan we in op de visie, vervolgens behandelen we het proces. Door de visie voorop te zetten, kan de rol in het proces zich beter aanpassen aan de visie. Tot slot leggen we dit naast de praktijk, wordt in paragraaf 5.3 een slotpleidooi gehouden voor bestuurlijke lichtheid en wordt een tekstvoorstel gedaan voor de provinciale structuurvisie in paragraaf 5.4.

5.1 Visie op Midden-Delfland

Uit de interviews met de actoren verschijnt een nieuw perspectief, een nieuwe visie. Vrijdenker Rudy Stroink schetst een interessant perspectief: de praktijk van het tuinieren. Wat betekent dit? Wat doet een tuinier? Een tuinier verzorgt een tuin, hij werkt er aan, uit liefde en met een duidelijk doel voor ogen: esthetiek. De tuin moet mooi zijn, en de tuinier werkt daar aan. Ook de andere interviews sluiten aan bij dit perspectief.

De metafoor van 'het tuinieren' wordt hier gebruikt om de visie op het gebied aan op te hangen. Dit is geen beeldspraak die ver van de actoren af staat, de provincie en gemeente Midden-Delfland hanteren ook soortgelijke metaforen voor het gebied, respectievelijk hof en tuin. In dit rapport wordt deze beeldspraak van concrete handvatten voorzien.

Als regisseur binnen het IRP is de provincie de aangewezen partij om te werken aan gelijkgezindheid in die visie. Voor deze visie stelt dit rapport de volgende vijf hoofdlijnen voor:

1. Sluit aan op bestaande kwaliteiten;
2. Zet het niet helemaal op zijn kop;
3. Repareer hier en daar;
4. Variatie aanbrengen;
5. Wat gezaaid is begieten.

5.1.1 Sluit aan op bestaande kwaliteiten

De visie begint met het doorontwikkelen van bestaande kwaliteiten in het Hof van Delfland. Kwaliteiten ontginnen. Kwaliteit voorop zetten in mogelijke ontwikkelingen. Belangrijke vraag tijdens het planproces is: Wat zijn de kwaliteiten en hoe kunnen die behouden en ontwikkeld worden? De eerste versie van het LOP geeft een duidelijke opsomming van de bestaande kwaliteiten van het gebied, zie blz. 55.

Het onder woorden brengen van wat de gebiedsspecifieke kwaliteiten zijn is een belangrijk punt. Uit de interviews is gebleken dat een duidelijk begrippenkader hierbij kan helpen. Het voorkomt dat men blijft steken bij 'dat mooie groene gebied naast de stad, dat behouden is gebleven'.

Een geschikt kader wordt gevormd door de acht kwaliteiten die het LOP benoemd. Deze punten kunnen eventueel nog worden teruggebracht tot twee kernpunten;

- Authenticiteit van het landschap; een landschap met monumentale boerderijen, karakteristieke dorpjes, aanwezigheid agrariërs, openheid, lagen in landschap die terug te zien zijn, ondermeer in de natuurgebieden.
- Nabijheid van de stad; de stad voegt functies toe aan het land (recreatie) en maakt de omlijsting.

Ook in het tuinieren is het aansluiten op de bestaande kwaliteit belangrijk. Een tuinier kijkt op een bepaalde manier naar het landschap: een tuinier ziet potenties in de oorsprong van het gebied en de karakteristieken.

Ook uit de gesprekken blijkt dat het gaat om kwaliteiten ontginnen, in plaats van toevoegen. Zo hoeven er geen grote hectares vlakgroen toegevoegd te worden, deze zijn reeds ontwikkeld in het gebied bij de reconstructie. De vraag is hoe deze hectares te gebruiken en optimaal te benutten binnen de huidige recreatiewensen. Een goede programmering van recreatieve voorzieningen is hierin een belangrijke stap. In paragraaf 5.2.3.2 wordt de bovenlokale betekenis hiervan verder uitgewerkt.

5.1.2 Zet het niet helemaal op zijn kop

In de visie van Riek Bakker wordt een gebied met Randstadkwaliteit beschreven. Dit impliceert een voorzieningenniveau dat aanspreekt op een regionale schaal. Het aanbieden van voorzieningen op een hoger schaalniveau gaat in haar visie hand in hand met de bereikbaarheid van de mogelijke ontwikkelingslocaties. De uitvoering van deze visie vereist grote interventies. Zo'n ingrijpende visie strookt niet met 'het ruimtelijk tuinieren'.

Welke visie en werkwijze past dan wel bij het ruimtelijk tuinieren? Een tuinier heeft geen haast en neemt de tijd zijn tuin, zijn hof, te verfraaien. Een rustige aanpak dus, waarin nieuwe kansen ook zeker een plaats mogen hebben.

Met het oog op het huidige financiële tij, veroorzaakt door de financiële crisis, biedt een dergelijke aanpak voordelen omdat het geen grote interventies en bijbehorende investeringen vraagt in de beginfase van het project. Gedurende de reconstructie zijn er grote interventies in het gebied gedaan met de aanleg van recreatiegebieden. Nu de

reconstructie nagenoeg afgerond is, is ook de tijd van grote interventies voorbij.

Vanuit deze gedachte schetst de beeldtaal van de creatie van een metropolitaan park of landschapspark geen beeld dat recht doet aan de gebiedseigen kwaliteiten en de opgave waar het gebied voor staat. Het gebied heeft al veel kwaliteiten, het gaat erom hoe deze het best te benutten voor zowel inwoners als stedelingen.

5.1.3 Repareer hier en daar

In een tuin is beheer en onderhoud belangrijk. Hierin pak je knelpunten aan: soms moet er wat gerepareerd worden. Kortom: plekken die om opwaardering vragen moeten worden aangepakt.

In de begrippen van de netwerktheorie van Foucault verdient het de voorkeur in te zetten op 'knopen': de cruciale punten in de regionale gebiedsontwikkeling. Dit is ook hier van belang, voorbeelden hiervan zijn:

- belangrijke beeldbepalende ontwikkelingen, zoals in het verleden de herplaatsing van de rioolwaterzuivering, zie vak 9;
- multifunctionele projecten waarmee meer voorzieningen worden ontwikkeld, zoals project Maaslandse Dam, zie vak 4 op blz 38;
- ontwikkelingen die de fundamenten van het landschap versterken, zoals een grondbank.

Wil de provincie inzetten op deze cruciale punten, dan hoort daar een duidelijke visie bij. Deze visie kan steunen

op de visies die reeds gepubliceerd zijn en kan dienen als gezamenlijk uitgangspunt van de Hof van Delflandraad. Specifiek inzetten op 'knopen' leent zich nadrukkelijk voor een provinciale rol als katalysator.

Vak 9: Rioolwaterzuivering

Bij de herplaatsing van de rioolwaterzuivering voor de Haagse regio was het moeilijk medewerking te vinden bij gemeentebesturen. Een typisch Nimby-geval. Uiteindelijk pakte de gemeente Midden-Delfland dit juist op als kans om via de exploitatie hiervan in de Harnaschpolder ook groene projecten uit te voeren. De provincie vervulde hierin een aanjagende rol die de gemeente in staat stelde, tussen het geweld van de betrokken grote partijen, groene ontwikkelingen voor elkaar te krijgen.

5.1.4 Variatie aanbrengen

Variatie: een mooie tuin heeft altijd variatie in zich. Voor het Hof van Delfland geldt dit ook. Denk aan de variatie tussen weilanden, natuurgebieden, dorpjes, waterwegen en recreatiegebieden: voor elk wat wils.

De huidige recreatiegebieden bestaan voornamelijk uit fietspaden langs bosschages en ligweiden met surfplassen. Dit is wel een beetje kort door de bocht gesteld, maar het feit blijft dat meer variatie mogelijk is, die de gegeven kwaliteiten en authenticiteit van het gebied kan verrijken. Dit kan één van de 'knopen' zijn, zie de vorige paragraaf, waarop wordt ingezet. G.Z-H zet hier ook op in middels de voorgestelde zonering in de schapsvisie.

Door de regionale structuurvisie gepaard te laten gaan met een zonering en een bijpassende programmering kunnen genoeg aanknopingspunten geboden worden om samenhang te verkrijgen in het gemeentelijk recreatie-beleid. Het intergemeentelijke karakter van het LOP biedt hiervoor kansen. De visie op de randen dient gedragen te worden door alle partijen, en is dus een regionale opgave. Het LOP gaat hier wel op in, maar gaat niet in op de uitlopers. Een mooie uitdaging dus voor de provinciale structuurvisie.

Om de genoemde zonering en programmering te verkrijgen dienen de volgende vragen beantwoord te worden in het IRP Hof van Delfland:

1. Hoe zit het met de balans tussen extensieve en intensieve recreatie in het gebied?
2. Hoe zit het met dagrecreatie, horeca en de mogelijkheden om te logeren in het Hof van Delfland?
3. Welke actuele ontwikkelingen zijn er op het gebied van recreatie?
4. Sluit het provinciaal fietspadenplan aan op de filosofie en plannen voor het Hof van Delfland?
5. Wat zijn ontbrekende schakels?

Deze eerste vraag, betreffende de balans tussen extensief en intensief recreatief gebruik, is belangrijk als kader voor het beantwoorden van de daaropvolgende vragen. Binnen het IRP Hof van Delfland zou zodoende gewerkt moeten worden aan een samenhangend kader op gebiedsniveau dat ingaat op het verdelen en verspreiden van recreatieve voorzieningen, zoals ook opgenomen staat in het plan van

aanpak van de provincie voor het IRP (PZH, 2009b). Inpassing blijft vervolgens maatwerk per locatie. dit vereist de aandacht van beherende instanties, zoals G.Z-H.

5.1.5 Wat gezaaid is begieten

Het laatste punt gaat dieper in op het beheer van de recreatiegebieden. Gedurende de Reconstructie zijn er gebieden aangelegd; figuurlijk en letterlijk is er gezaaid. In letterlijke, maar zeker ook in figuurlijke zin moet dit begoten worden. Begieten in de zin van hetgeen er al is voorzien van meer mogelijkheden, met andere woorden, het benutten van wat er al is.

Zo kan de toegankelijkheid van deze gebieden verbeterd worden. In dit kader worden gedurende de interviews zaken genoemd als: aanleggen van verbindingen, betere bewegwijzering en meer openstelling van boerenland als wandelpad. Hierin kan de provincie een stimulerende rol vervullen door partijen samen te brengen en, waar nodig, impasses te doorbreken.

Een voorbeeld qua bewegwijzering is dat deze niet begint bij de weilanden, maar al op de centraal stations van Den Haag, Rotterdam en Delft. Tramlijn Midden-Delfland is geen gek idee, net zoals een bordje in hartje Rotterdam en Den Haag.

5.2 Proces: Hoe die visie uit te werken?

Naast aanbevelingen voor visievorming, worden in deze paragraaf, op basis van actorgerichte theorie, gebiedsgericht beleid en bestuurlijke lichtheid,

aanbevelingen gedaan voor het planproces. Hierbij worden de lopende planprocessen even losgelaten.

5.2.1 Actorgerichte benadering: Samenwerken

De actorgerichte benadering stelt een omkering van het planningsproces voor. In plaats van projecten te verzinnen vanuit vastgesteld beleid, bedenkt men eerst relevante uitvoerbare projecten, wat vervolgens input is voor nieuw beleid.

Op basis van de quick scan in paragraaf 1.3.3 kan worden gezegd dat de kans van slagen van een regional regime in het Hof van Delfland midden tot hoog is. Dit duidt nogmaals aan dat op regionaal niveau samen werken goed denkbaar is in het gebied. De volgende punten zijn hier van positieve invloed op:

- De geschiedenis van samenwerken in het gebied;
- De grote hoeveelheid betrokken overheden;
- De reeds aanwezige samenwerkingsverbanden;
- De grote betrokkenheid van maatschappelijke partijen;
- De aanwezigheid van zowel kansen als (gezamenlijke) problemen.

Mossberger & Stoker (2003) benoemen zeven sleutelaspecten die toepasbaar zijn op regional regimes. Kort samengevat benoemen zij de volgende basisprincipes die de ontwikkeling van het gebiedsproces in Midden-Delfland beter (kunnen) doen begrijpen:

1. Toegang tot institutionele middelen maakt het private partijen mogelijk een aanhoudende rol te spelen in het maken van overheidsbeslissingen;
2. De scheiding tussen publieke, private en maatschappelijke partijen kan overbrugt worden;
3. Samenwerking moet bewerkt worden, dat is er niet zomaar;
4. Regelingen kunnen meerdere overheden overspannen;
5. Afzonderlijke beleidsagenda's kunnen blijven bestaan;
6. Consensus kan worden bereikt op basis van interactie en het structureren van middelen;
7. Vanwege een geschiedenis van samenwerking kan er consensus over beleid bestaan, ondanks dat er geen complete overeenstemming is over overtuigingen en waarden.

Deze punten bieden perspectief voor verdere samenwerking op een bovengemeentelijke schaal zoals in Midden-Delfland, of zelfs het Hof van Delfland, waarin een net iets groter plangebied voor ogen staat.

Om binnen deze samenwerking tot een gezamenlijke planuitwerking te komen kan aangehaakt worden bij elementen uit de actorgerichte benadering. De eerste stappen hiervan zijn het benoemen van unique selling points en het ontwikkelen van kansenkaarten. Dit laatste wordt reeds (in een andere vorm) toegepast in het IRP Hof van Delfland.

De fase waarin deze projecten, ook wel coalities genoemd, worden bedacht is overheidsvrij. Een geheel overheidsvrije

situatie is op dit moment geen realiteit in Midden-Delfland. Wat valt er dan te leren van de actorgerichte benadering?

De actorgerichte benadering gaat uit van samenwerkende private partijen binnen een planproces, zonder publieke partijen. In het gebied vindt voornamelijk het omgekeerde plaats. Echter, de Stichting Groen Goud neemt op dit moment het voortouw aan de kant van private partijen in het nemen van privaat initiatief.

Wat zijn dan de mogelijkheden om tot een meer actorgerichte benadering te komen? Ondanks de geschiedenis van samenwerken in het gebied, werken de private partijen in het gebied nog niet op regionaal niveau samen met overheden. Enkel op kleinere schaal bestaat er samenwerking. Private partijen worden door de overheid uitgedaagd met plannen te komen die zo goed zijn dat ze niet geweigerd kunnen worden.

Dit alles laat zien dat de mogelijkheden om tot samenwerking met private partijen te komen wel bestaan, maar nog niet worden benut. Het blijft een aandachtspunt.

Hierbij kan tot slot worden opgemerkt dat de eerste verschijnselen geconstateerd zijn van een benadering die meer op actoren is gericht, zowel bij overheden als private en maatschappelijke partijen. Denk hierbij aan de LOP-conferentie en de businesscase binnen het IRP. In de huidige beginfase is het bij elkaar brengen van partijen, zowel fysiek als mentaal, de grootste opgave. De provincie geeft aan dat men reeds veel vooruitgang geboekt heeft aan de publieke kant, nu de private kant nog.

5.2.2 *Gebiedsgericht beleid: Keuze van benaderen*

Het gebiedsgericht beleid biedt een interessant toetsingskader voor planprocessen waar de provincie aan het roer staat. In hoofdstuk 2, in het toetsingskader gebiedsgericht beleid, zijn de volgende adviezen opgesteld aangaande de provincie:

1. Wees duidelijk in de regie;
2. Wees gul als katalysator in het doen van investeringen;
3. Wees gericht op samenhang en kwaliteit in het beheer;
4. Wees helder tegenover private partijen;
5. Ga zo door en wees uitvoeringsgericht in het gebiedsproces.

De bovenstaande adviezen gaan er vanuit dat de provinciale overheid aan het roer staat in gezamenlijke beleidsprocessen. Men beschouwd de provinciale overheid als een sterke regionale partij die kan regisseren, triggeren (middels investeringen) en onderhandelen in planprocessen, en bovendien, toekomst- en uitvoeringsgericht kan denken.

Regisseur is één van de rollen die de provincie heeft. Naast regisseur, heeft zij ook de rol van katalysator. In paragraaf 5.2.3.1 over quick wins volgt hier meer over. Ook rollen als monitor, facilitator en ontwikkelaar zijn denkbaar. In deze thesis is de concentratie op de eerste twee, omdat deze in de interviews het meest naar voren zijn gekomen.

Uit de interviews komt naar voren dat de provincie nadrukkelijker de lead mag nemen om het afstemmingsproces tussen publieke en private partijen te versnellen. Hierbij is het belangrijk dat de procespartners het project ervaren als samenhangende ontwikkeling. Het is nodig dat de publieke partijen één lijn hebben; één visie. De provincie is de regisseur in dit proces wat op dit moment plaatsvindt in de werkgroepen van het IRP Hof van Delfland.

De provinciale opgave ligt niet alleen op ruimtelijk gebied, er is ook op bestuurlijk vlak ruimte te winnen. Enige sceptis kan overwonnen worden als regievoerder. Dat betekent keuzes durven maken en doorzettingsmacht gebruiken. Openlijk durven nadenken over opname van het Hof van Delfland in de provinciale verordening kan hier een voorbeeld in zijn. Dit moet dan inhoudelijk worden voorbereid in de regionale structuurvisie.

5.2.3 Bestuurlijke lichtheid

Tenslotte bestuurlijke lichtheid. Het gebiedsproces is tevens gebaat bij wat 'bestuurlijke lichtheid' wordt genoemd. Bestuurlijke lichtheid is het enthousiast werken aan alledaagse én spraakmakende ambities, waarbij meebewogen wordt met wat er al is aan kwaliteit en dynamiek in de betreffende regio (Brouwer et al, 2007).

Om bestuurlijke lichtheid te creëren in het Hof van Delfland moet er, volgens Frans Soeterbroek, inzicht zijn op drie fronten: quick wins, projecten met bovenlokale betekenis en goede voorbeelden. In de volgende drie subparagrafen wordt, een eerste aanzet tot, dit inzicht gegeven.

5.2.3.1 Zijn er quick wins?

Quick wins zijn projecten of plaatsen waar snel resultaat kan worden geboekt met veel waarde voor het gebied. De projecten waarin de provincie haar rol als katalysator op zou moeten pakken. Een fundamentele vraag voor het Hof van Delfland is of er wel quick wins zijn. Adviseurs van het programmabureau geven aan dat het benoemen van quick wins moeilijk is gebleken, op één uitzondering na: het opruimen van 'oud glas'. In dit project heeft de provincie het initiatief genomen om verouderde glastuinbouwgebieden, die versnipperd verspreid liggen over het gebied, af te breken, zie ook vak 10.

Vak 10: Verspreid liggend glas

Op 1 maart 2010 hebben gedeputeerde J.L. Evertse van Zuid-Holland en wethouder Chr. van der Kamp van Midden-Delfland een uitvoerings-overeenkomst getekend, ook het Rijk participeert hierin. In het gebied ligt nog ongeveer 50 hectare verspreid, niet duurzaam glas. Deze kassen belemmeren de weidse uitzichten die juist zo typerend zijn voor dit open agrarische oer-Hollandse cultuurlandschap. De glastuinbouwbedrijven kunnen in dit gebied niet uitbreiden en worden in staat gesteld ergens anders een nieuw bedrijf te beginnen. Na het verwijderen van de kassen wordt de grond weer 'teruggegeven' aan de melkveehouderij. (www.pzh.nl, 4-3-2010)

Helaas voldoen de door de provincie benoemde versnellingsprojecten en de ontwikkeling van de poorten niet aan de voorwaarden van quick wins. De versnellingsprojecten zijn projecten die nu van nieuwe

organisatorische, juridische of financiële impulsen worden voorzien om tot uitvoering te komen. De ontwikkeling van de poorten is aansprekend, maar ontbreekt nog bestuurlijke afstemming en financiën.

Een goed aanknopingspunt voor het aanwijzen van geschikte projecten is de in opdracht van de provincie samengestelde Projectenatlas (Vista, 2009b). In deze atlas zijn alle bekende projecten op vier verschillende beleidsniveaus (nationaal, provinciaal, regionaal en gemeentelijk) in Midden-Delfland opgenomen teneinde inzicht en overzicht te verkrijgen in de heersende plandynamiek in het gebied. Deze inventarisatie is gehouden als vertrekpunt voor het maken van een structuurvisie, en als zodanig ook bruikbaar voor het identificeren van quick wins.

5.2.3.2 Wat is de bovenlokale betekenis?

Vervolgens wordt gesteld dat het belangrijk is de toegevoegde waarde van het regionaal samenwerken te laten zien. Niet in historische zin, maar in de actuele situatie.

Voor Midden-Delfland is het van belang eerst te beseffen wat het bovenlokale belang is van het gebied zelf, met andere woorden, bewust te worden van haar positie in de Zuidvleugel van de Randstad. Het verleggen van grenzen is hierin eigenlijk de belangrijkste omslag van denken die vervolgens gemaakt moet worden in Midden-Delfland. Verleggen van grenzen op verschillende vlakken:

- Geografisch door het gebied te zien in wisselwerking met de omliggende steden;
- Financieel door geldstromen te combineren richting projecten op regionale schaal;
- Inhoudelijk door andere inrichtingsprincipes toe te passen.

Een voorbeeld van een inhoudelijke gedachteverandering kwam in de interviews naar voren. Er werd voorgesteld in de programmering van recreatieve voorzieningen uit te gaan van een glijdende schaal van intensiteit: Hoge intensiteit van vrijetijdsvoorzieningen in de stadscentra, lage intensiteit buiten de stad. In de praktijk gebeurt dit (gedeeltelijk) al vanzelf, dit is echter niet beleidsmatig vastgelegd.

Tevens is het bij de programmering van recreatieve voorzieningen belangrijk om duidelijk voor ogen te hebben wat de unique selling points zijn van het gebied. Dit is de aanwezige dynamiek en kwaliteit waarop kan worden aangesloten in de regionale planvorming die centraal staat binnen bestuurlijke lichtheid. Uitgangspunt hiervoor kan de inventarisatie van het LOP zijn, zie blz. 55. Het project Heerlijkheid Heuveland, waarin slimme marktoplossingen zijn gevonden voor het landelijk gebied, kan dienen als voorbeeld en inspiratiebron, zie ook blz. 29.

Op lokale schaal, dus voor de bewoners en ondernemers in het gebied, betreft dit ook een omslag van denken. Van Rij geeft namelijk aan dat de beschermende werking van de Reconstructiewet ook in negatieve zin de tijd als het ware stil heeft gezet. Horeca moet wel open zijn op zondag bijvoorbeeld. Natuurlijk is op vele plaatsen dit gegeven al

ter harte genomen. Zo is het kerkje in 't Woudt regelmatig te bezichtigen buiten de reguliere openingstijden om.

5.2.3.3 Wat geeft een goed voorbeeld?

Ten derde wordt gewezen op het motto: 'Goed voorbeeld doet goed volgen'. In de regionale planvorming komt dit neer op: Welke interventies hebben een zelfversterkend effect?

Het eerste waar in dit geval aan gedacht kan worden is het 'meebewegen met de gemeenten'. Heel concreet wijst dit op een betere samenwerking met de gemeente Midden-Delfland. Zij geven immers, als schakel tussen andere gemeenten, een goed voorbeeld in het regionale ontwikkelingsproces van Midden-Delfland. Riek Bakker (2007) geeft als voorbeeld tot opvolgen aan dat:

"Juist voor gebiedsontwikkeling geldt dat door te delen vermenigvuldiging plaatsvindt. (...) Aanvankelijk (inter)lokale projecten, met sterke steun van de provincie, zijn omgevormd of opgeschaald tot regionale projecten. Functionele samenhang en het benutten van kansen over de gemeentegrenzen heen staan hierbij centraal."

De leden van de Hof van Delflandraad mogen elkaar steeds meer gaan zien en kennen als partners in één gezamenlijk gebiedsproces. Het IRP Hof van Delfland is een gezamenlijk initiatief van de betrokken partijen, geen speeltje van de provincie. Evenzo is het LOP geen speeltje van de gemeente Midden-Delfland.

De projecten die voortkomen uit de planvorming behorende bij het IRP worden gecoördineerd door het programmabureau Hof van Delfland, gevestigd in het provinciehuis. Dit onafhankelijk operende bureau mag steeds meer een alles verbindende schakel worden in een gebiedsproces waarin bepaalde interlokale projecten kunnen worden opgeschaald tot regionale projecten. Dit is een kans voor de regio.

Tot slot is een ander goed voorbeeld de Stichting Groen Goud. Het maatschappelijk middenveld is middels deze stichting zichzelf gaan organiseren. De Stichting Groen Goud is (opnieuw) een samenwerking van verschillende belangenvertegenwoordigers uit Hof van Delfland. Dit is geen initiatief waar de provincie of de Hof van Delflandraad hard aan hoeft te trekken, het initiatief openlijk steunen en zichtbaar maken is voldoende.

5.2.4 Rol provincie

De invulling van de provinciale rol in het gebiedsproces is een belangrijk bestuurlijk vraagstuk. Nadere invulling van deze rol blijft een belangrijk gespreksitem, ook zodra de Hof van Delflandraad officieel in werking is getreden. Er moet een voortdurende evaluatie en afweging zijn teneinde aan te kunnen sluiten bij nieuwe ontwikkelingen.

Tegelijkertijd zijn er ook elementen in deze rol die constant moeten zijn. De voorzitter moet het goede voorbeeld geven en voorbij eigen belangen kunnen kijken.

Vanuit de actorgerichte benadering wordt voorgesteld dat de overheid meer een conditionerende rol aan neemt. Dit om private partijen meer ruimte te geven aan het begin

van het planproces, binnen gestelde condities, met de mogelijkheid op een later moment de private partijen positief te beïnvloeden, meer dan anders mogelijk is (Mommaas en Janssen, 2006).

Wat betreft de samenwerking met de private sector zijn ook de sleutelaspecten voor urban regimes interessant. Zo is samenwerking geen gegeven, maar iets dat bewerkt moet worden. Consensus is dan het gevolg van interactie tussen actoren en het structureren van middelen. De provincie mag meer de lead nemen in het afstemmingsproces tussen publieke en private partijen.

De adviezen gegeven aan de hand van het gebiedsgericht beleid zetten de provincie aan het roer. Op punten waar dit echt nodig is, kan de provincie hier zeker haar voordeel mee doen. Hierbij wordt gedacht aan de versnellingsprojecten waar de provincie vastgelopen projecten uit het slop probeert te trekken.

Bestuurlijke lichtheid kan hierbij de provincie een handje helpen. Dit betekent aandacht hebben voor quick wins, bovenlokale betekenis en goede voorbeelden. Kennis van initiatieven en projecten op deze fronten bestaat mogelijk (voor een groot deel) al bij de betrokken partijen, maar dient nog verder uitgewerkt te worden in de planvorming.

In het verlengde hiervan ligt het 'dansen door schalen'; het creatief en flexibel omgaan met schaalniveaus om kansrijke initiatieven op te merken en te gebruiken om het planvormingsproces een gezicht te geven. En dit door multi-actor governance, oftewel in samenwerking met private partijen, zodat publieke en private middelen voor gezamenlijke doelen kunnen worden ingezet.

Onder het motto van 'ruimtelijk tuinieren' in het Hof van Delfland kan binnen het IRP gewerkt worden aan de genoemde condities en kaders om de samenwerking met private partijen te stimuleren, en waar nodig, te sturen.

Input voor deze condities en kaders zijn de hoofdlijnen van de visie in het vorige hoofdstuk, namelijk: één gezamenlijk uitgangspunt, een duidelijk begrippenkader, een goede programmering van recreatie, de zonerings- en uitlopers, het bewaren van balans, het zoek naar verfraaiing en opwaardering van rotte plekken en het benutten van wat er al is.

5.3 Slotpleidooi: Ruimtelijk tuinieren in de Hof

Op de poster voor de LOP-conferentie werd Midden-Delfland weergegeven als een groen eiland in een zee van rood, zie figuur 15. Een grote groene tuin waar veel partijen iets mee willen en bij betrokken willen zijn. In dit slotbetoog wordt nog één keer de nieuwe, maar vertrouwde, manier van omgaan met het regionaal landschap voorgesteld: het ruimtelijk tuinieren.

Het ruimtelijk tuinieren in het Hof van Delfland is een nieuwe manier van bezig zijn met het regionale planningsvraagstuk voor het Hof van Delfland. Hieronder wordt verstaan het aaneengesloten groen gebied in de Zuidvleugel van de Randstad, zoals dit in het kader van het IRP is benoemd. Tuinieren in deze hof is op een doordachte wijze omgaan met (de ruimtelijke ordening van) de schoonheid van het gebied, voorzichtig en plaats-specifiek, zoals een tuinier dat doet.

Het Midden-Delfland had een goede geschiedenis van samenwerking, nu het Hof van Delfland nog. Nu de samenwerking opnieuw vorm gegeven wordt is het belangrijk dat de publieke lijn op regionale schaal helder is, ook hoe de randen zijn gedefinieerd. De gedachte de randen 'zo ver mogelijk de stad in te leggen' kan meer samenhang bewerken tussen stad en land.

Het is nu aan de regionale partijen, met de provincie Zuid-Holland en gemeente Midden-Delfland aan kop, om een regionaal plan met de status van een structuurvisie te maken waar deze gedachte in is verwerkt en tevens de samenwerking tussen de partijen is vastgelegd. Dit laatste

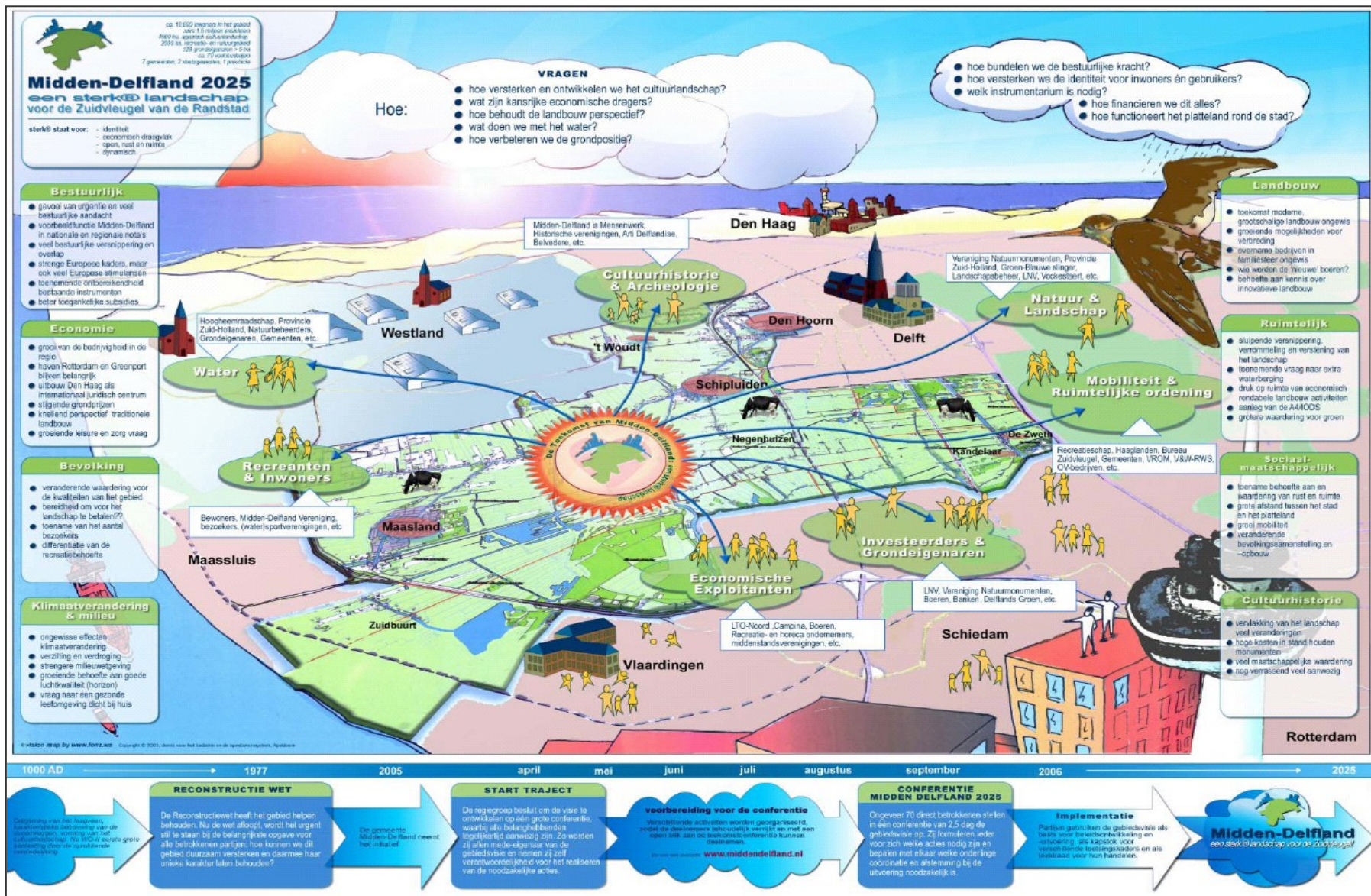
bijvoorbeeld door te zoeken naar een programmering in de recreatievoorzieningen.

Ook kwaliteit en flexibiliteit zijn kernwoorden binnen het tuinieren. Een voordeel hierbij is dat variatie in het aanbod reeds aanwezig is in het gebied, zowel in het landschap als wat betreft het voorzieningenniveau. Om dit actueel te houden vereist een aandacht voor innovatie bij beherende instanties zoals de Groenservice Zuid-Holland.

Gezien de gegeven situatie na dertig jaar van reconstructie ligt het voor de hand het Hof van Delfland te koesteren en zoveel mogelijk planologisch te beschermen. Dit beperkt de ruimte voor grote private initiatieven. Nieuwe initiatieven zouden dan ook moeten voldoen aan kwaliteits- en schoonheidseisen die passen bij de regio. De plaats specifieke benadering van het LOP biedt hiervoor een goed uitgangspunt en een mogelijk aanknopingspunt voor een bescheiden uitvoering, via projecten en prijsvragen, van een meer actorgerichte manier van planning.

Ruimtelijk tuinieren is het kernwoord in de nieuwe samenwerking tussen provincie, gemeenten en overige partijen. In deze samenwerking staat het verankeren van de regionale waarden voorop. De kernpunten zijn:

- één gezamenlijk uitgangspunt bepalen met een duidelijk begrippenkader;
- een goede zonering, met oog voor het bewaren van balans, inclusief programmering van recreatie;
- het zoeken naar verfraaiing, opwaardering van rotte plekken en het benutten van wat er al is.

Figuur 15 Poster voor de LOP-conferentie (www.middendelfland.nl)

5.4 Tekstvoorstel: Hof van Delfland

Om het advies een extra handvat te geven zijn de kerngedachten vertaald naar een concreet stuk tekst dat als inspiratiebron kan dienen voor de tekst van de structuurvisie.

5.4.1 Provinciaal landschap Hof van Delfland

Het Hof van Delfland is een groot groen gebied in het brandpunt van stedelijke concentraties, te weten: Rotterdam, Westland, Den Haag en Delft. In 30 jaar reconstructie zijn veel recreatiemogelijkheden gecreëerd, hierdoor is in het gebied meer variatie aangebracht in het groen. Landbouwgebieden hebben plaats gemaakt voor recreatie en natuur. Er is veel kwaliteit aanwezig in het landschap, dit komt mede doordat cultuurhistorische en natuurlijke waarden behouden zijn gebleven en authentieke landschapskenmerken nog steeds herkenbaar in het landschap aanwezig zijn.

De provincie Zuid-Holland vindt deze waarden belangrijk voor de bewoners, maar juist ook voor de omringende steden. De provincie gaat er van uit dat deze kwaliteiten voor een groot gedeelte kunnen voorzien in de wandel- en fietsbehoefte van het omliggend stedelijk gebied. Zodoende wil de provincie in haar ruimtelijk beleid de komende 20 à 30 jaar de nadruk met name te liggen op het in stand houden en beter benutten van de aanwezige kwaliteiten in het Hof van Delfland. De nadruk ligt dus niet op kwaliteiten toevoegen, maar op kwaliteiten ontsluiten. Hierbij wordt nadrukkelijk niet gedacht aan grote interventies, maar aan

verdere verfraaiing van reeds aanwezige kwaliteiten. Het is belangrijk dat dit gebied haar kwaliteiten kan behouden, zodat het gebied aantrekkelijk blijft voor recreanten.

Om het gebied toegankelijker te maken voor recreanten zijn maatregelen nodig die in directe en indirecte zin het gebied ontsluiten. In directe zin door het slechten van barrières, zoals die door snelwegen worden gevormd. In indirecte zin door het creëren van plaatsen waarvan uit het gebied kan worden ontdekt. Dit laatste wordt beoogt met de ontwikkeling van de zogenaamde 'poorten'.

Behoud van het gebied betekent niet een volledige stilstand van ontwikkeling in de agrarische sector, een bepaalde graad van ontwikkeling moet mogelijk blijven. Het moet mee kunnen gaan met de tijd op zo'n wijze dat het economisch kan blijven bestaan, maar de genoemde kwaliteiten niet worden weggenomen. Dit betekent dat de melkveehouderij een blijvende functie moet hebben in het gebied. Dit is een grote en lastige opgave, die naast het zoeken naar generieke oplossingen, gebaat is bij een lokatie-specifieke benadering.

Waar mogelijk werkt de provincie graag mee aan het ontwikkelen en realiseren van ideeën en initiatieven uit de samenleving die aansluiten bij de aanwezige kwaliteiten en karakteristieken van het gebied. De provincie werkt zodoende nauw samen met de betrokken gemeenten, maatschappelijke partijen en ondernemers in het gebied.

5.4.2 Ruimtelijk tuinieren

Een gebied (door)ontwikkelen zonder afbreuk te doen aan bestaande kwaliteiten vraagt om een doordachte aanpak waarbinnen deze kwaliteiten een belangrijke plaats hebben. Deze doordachte aanpak noemen we 'ruimtelijk tuinieren'. Het bestaat uit een vijftal onderdelen die met elkaar samen hangen:

- *sluit aan op bestaande kwaliteiten*: (onder)ken de gebiedseigen kwaliteiten, bescherm ze en pas ontwikkelingen hier op aan;
- *zet het niet helemaal op zijn kop*: de rode draad is fine-tuning van hetgeen er is, geen grote herinrichtingen meer. Denk wel aan passende beheerprogramma's en beleidsfacilitatie van gewenste ontwikkelingen;
- *repareer hier en daar*: waar kwaliteit verloren is gegaan, kwaliteit terugbrengen;
- *brenge variatie aan*: variatie in intensief en extensief gebruik, op een wijze dat het past in de omgeving;
- *wat gezaaid is begieten*: goed beheren en beter ontsluiten van het gebied door verbindingen aan te leggen, bijvoorbeeld door betere bewegwijzering en boerenwandelpaden.

Deze werkwijze vraagt om een specifieke uitwerking door aanpassing van ambitieniveaus, bestuurlijke prioriteiten en ruimtelijk beleid. Het betreft echter geen grote ommekeer, wel op momenten een pas op de plaats of een herbezinning van waarden. Zo worden bijvoorbeeld vraagtekens

geplaatst bij plannen die uit gaan van grootschalige parkontwikkeling.

5.4.3. Wat doet de Provincie?

De provincie Zuid-Holland geeft als bestuurlijk voorzitter het goede voorbeeld. Om de huidige kwaliteiten en karakteristieken beter te benutten gaat zij voor in het ruimtelijk tuinieren. In samenspel met de andere betrokken partijen zoekt zij naar kansrijke ideeën en initiatieven die recht doen aan, of versterkend werken op, de aanwezige kwaliteiten in het gebied.

Om deze aanpak gestalte te geven worden projecten die relatief eenvoudig uitgevoerd kunnen worden en passen binnen de lijn van het ruimtelijk tuinieren versneld in uitvoering gebracht. Een bovenlokale betekenis heeft hierbij altijd de voorkeur, omdat het gebied gezien moet worden in samenhang met haar omgeving. De provincie zal hiervoor intensief samenwerken met lokale partijen, gecoördineerd door het programmabureau Hof van Delfland.

De provincie werkt zo mee aan een nog mooier en fraaier Hof van Delfland.

Slotwoord

Gedurende de periode van het afstuderen heb ik dankbaar gebruik mogen maken van de kennis, expertise en faciliteiten van de provincie Zuid-Holland. Gezien de actualiteit van het beleidsproces aangaande het Hof van Delfland was het mogelijk van dichtbij mee te maken hoe de zoektocht naar juist regionaal beleid verloopt. Veel daarvan heeft te maken met plaatsbepaling en rolverdeling.

Omdat bovenstaande zoektocht de termijn van het afstudeerproject overstijgt was het noodzakelijk om grotendeels een eigen lijn te kiezen. Dit heeft als voordeel gehad dat de vertraging beperkt is gebleven. Het heeft als nadeel dat gegeven adviezen in dit rapport op punten reeds achterhaald zijn door de actualiteit van het lopende gebiedsproces.

Een voorbeeld hiervan is om beter samen te werken met de gemeente Midden-Delfland. Gedurende de afstudeerperiode zijn de banden met deze gemeente meer en meer aangehaald. Dit gaat dus al de goede kant op. Ook wordt in het concept van het LOP vermeld dat het LOP integraal deel uit gaat maken van de structuurvisie van de Hof van Delflandraad.

De zoektocht is, zoals al gezegd, nog niet voorbij. Vervolgonderzoek is zodoende belangrijk. Naar aanleiding van het schrijven van voorliggend rapport is gebleken dat, in ieder geval, de volgende onderwerpen nadere aandacht behoeven: de mogelijke betrokkenheid van private

bestuurders in het beleidsproces, de nieuwe mogelijkheden van stadslandbouw en een analyse van de gebiedsprocessen in de afgelopen dertig jaar.

Het eerste kan op worden gepakt binnen de provincie. De laatste twee kunnen door middel van verkenningen nader onderzocht worden, maar ook wetenschappelijk onderzoek is hierbij mogelijk. Zo kan het van grote waarde voor het huidig beleidsproces zijn meer te weten over welke specifieke procesvariabelen in Midden-Delfland de Reconstructie tot een succes hebben gemaakt. Het begrip Slow Planning kan hierdoor van meer inhoud worden voorzien.

Natuurlijk wil ik iedereen bedanken die mij heeft bijgestaan en geholpen de afgelopen periode. Ik wil ook iedereen aansporen en bemoedigen om op deze voet door te gaan in groeiende openheid en (beleidsmatige) eensgezindheid, zodat er één sterke publieke lijn steeds meer zichtbaar wordt in het Hof van Delfland: een gebied om van te genieten. Succes daarmee!

Foto 5 *Recreanten in Schipluiden (blz. 88)*

Literatuurverwijzing

Geraadpleegde literatuur

Adviescommissie Mooi Delfland (2008), Naar de Hof van Delfland: venster op het verleden voor de metropool van morgen.

Adviescommissie gebiedsontwikkeling (2005), Ontwikkel Kracht! Eindrapport van de adviescommissie gebiedsontwikkeling. Lysias Consulting Group B.V., Amersfoort.

Adviseur gebiedsontwikkeling (2007), Maak meer van Nederland! Eindrapport van de adviseur gebiedsontwikkeling. Lysias Consulting Group B.V., Amersfoort.

Bervaes, J., W. Kuidersma & J. Onderstal (2001), Rijksbufferzones; verleden, heden en toekomst. Alterra.

Boelens, L. (2006), Beyond the plan; Towards a New Kind of Planning. In: disP 167, 4, 2006.

Boelens, L., T. Spit & B. Wissink (Eds.) (2006), Planning zonder overheid, een toekomst voor planning. Rotterdam: O10.

Boelens, L. (2008), Dutch spatial planning in transition: the long road out of planning paradise. Planning Theory. Reader After Urban Planning 2008-2009.

Buiten (2007), Gebiedseconomie Midden-Delfland Eindrapportage. Utrecht.

Brouwer, G., J. Verkade, W. Buunk, T. Rutjens, J. Saris en A. Schaminee (Eds.) (2007) De grenzeloze regio: Praktijkboek voor regionale strategieën, SDU, Den Haag

Ecorys (2006) Recreatiemonitor Zuid-Holland. Recreantenonderzoek Midden-Delfland.

Egmond, van K. & H. Philipse (2008), Verrommeling van Nederland is gevolg van verrommeld bestuur. In: NRC Handelsblad 29 november 2008.

Callon, M. (1986), Some elements of a sociology of translation; Domestication of the scallops and the fishermen of St. Brieux bay. In: J. Law (Ed.) Power, Action and Belief: a new sociology of knowledge? Routledge, pp. 196-223. London: Routledge.

Hajer, M. & W. Zonneveld (2000), Spatial planning in the

-
- network society – Rethinking the principles of planning in the Netherlands. *European Planning Studies* 3, pp. 337-355. Carfax.
- Hamilton, D. (2004) Developing regional regimes: a comparison of two metropolitan areas. *Journal of urban affairs* 26, pp. 455-477. Urban Affairs Association.
- Gemeente Midden-Delfland (2005), *Gebiedsvisie Midden-Delfland*® 2025.
- Gemeente Midden-Delfland (2009a), *Concept-ontwerp Atlas landschapontwikkelingsperspectief Midden-Delfland*® 2025.
- Gemeente Midden-Delfland (2009b), *Nieuwsbrief Midden Delfland* 2025, mei, week 20.
- Groenservice Zuid-Holland (2008), *Concept Schapsvisie Midden-Delfland 2009-2012*.
- Jong, de J. & M. Spaans (2008), Trade-offs at a regional level in spatial planning: Two case studies as a source of inspiration. *Land Use Policy* 26, pp. 368-379. Elsevier.
- Koomen, E. (2008) *Spatial analysis in support of physical Planning*. [S.l.] : [s.n.].
- Nirov (2006) *Lezing op Spiegeldag door Peter van Rooy* Programmaleider Ontwikkelingsplanologie Nirov. dd. 27 april 2006. www.nirov.nl, 27 mei 2009
- Mommaas, H & L. Boelens (2006), *Voorbij het plan: de actorgerichte benadering*. In: *Te koop en andere ideeën over de inrichting van Nederland*, pp. 162-168. Wageningen.
- Mommaas, H. & J. Janssen (2006), *Sturen op kansen: Nieuwe ontwikkelingscoalities in de ruimtelijke ordening*. In: *de Architect*, september 2006, pp. 36-43.
- Mommaas, H. & J. Janssen (2008), *Towards a synergy between 'content' and 'process' in Dutch spatial planning: the Heuvelland case*. *Journal of housing and the built environment* 23, pp. 21-35. Springer.
- Pleijte, M. (2006) *Grenzen aan ontwikkelingsplanologie. Een nieuwe aanpak: problemen en oplossingen*. In: *Topos* 1, pp. 18-21.
- Priemus, H. (2004), *Spatial development policy changing roles for local and regional authorities in the Netherlands*. *Land Use Policy* 20, pp. 357-366. Elsevier.
- Priemus, H. (2007), *The network approach: Dutch spatial planning between substratum and infrastructure networks*. *European Planning Studies* 15, pp. 668-686. London: Routledge.

Procap (2008), Projectenmonitor 2008

Provincie Zuid-Holland (2007a), Provincie Nieuwe Stijl.
Den Haag: Provincie Zuid-Holland.

Provincie Zuid-Holland (2007b), Visie op visie. Twintig
brieven aan de provincie Den Haag: Provincie Zuid-
Holland.

Provincie Zuid-Holland (2008a), Nota Provinciaal Belang:
ten behoeve van de provinciale structuurvisie. Den
Haag: Provincie Zuid-Holland.

Provincie Zuid-Holland (2008b), Op weg naar de Provinciale
Structuurvisie voor Zuid-Holland: Een oriëntatie op
kansen en dilemma's. Den Haag: Provincie Zuid-
Holland.

Provincie Zuid-Holland (2009a), Ontwerp Provinciale
Structuurvisie. Visie op Zuid-Holland: Ontwikkelen
met schaarse ruimte Den Haag: Provincie Zuid-
Holland.

Provincie Zuid-Holland (2009b), Plan van Aanpak
structuurvisie Hof van Delfland (conceptversie)

Provincie Zuid-Holland (2009c), Projectopdracht Integraal
Ruimtelijke Project Hof van Delfland, 6^e concept. Den
Haag: Provincie Zuid-Holland.

Riek Bakker Advies (2007), Ontwikkelstrategie 2030 Hof
van Delfland.

Rij, E. van (2008), Improving institutions for green
metropolitan areas. Delft.

RMNO (2007) Advies A.08 Gebiedsontwikkeling voor de
domeinen Ruimte en Wonen: Een kennisagenda. Den
Haag.

Ruimtelijk Planbureau (2004). Ontwikkelingsplanologie.
Gerritsen, H. (2008), Provincies en de Wet
ruimtelijke ordening: Van stuurlied aan wal naar
roergangers? RO Magazine 7/8, pp. 32-33. Den-
Haag: Reed Business.

Selman, P. & A. Wragg (1999), Local Sustainability
Planning: From Interest-driven Networks to Vision-
driven Super-networks? Planning practice &
Research 14, no. 3, pp. 329-340. Carfax.

Taskforce Financiering Landschap (2008), Landschap
verdient beter! Den Haag: Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit.

Wolsink, M. (2003), Reshaping the Dutch planning: a
learning process? Environment and Planning 35, pp.
705-723. Pion.

Vista (2009a) Hof van Delfland – onderlegger. Amsterdam.

Vista (2009b) Projectenatlas. Amsterdam.

Vista (2009c) Aanzet tot een metropolaan landschap. verkenning Structuurvisie Hof van Delfland. Amsterdam.

VROM, LNV, VenW en EZ (2005), Nota Ruimte: Ruimte voor ontwikkeling. Samenvatting. Deel 4: tekst na parlementaire instemming. Den Haag.

VROM (2008), Jubileumboek 50 jaar Rijksbufferzones. 's Gravenhage / Utrecht: VROM.

VROM (2009), Ontwerp Besluit algemene regels ruimtelijke ordening. www.vrom.nl, 23 juni 2009.

Vrom-Raad (2004), Advies 039 Gereedschap voor Ruimtelijke Ontwikkelingspolitiek. OBT bv, Den Haag.

Zonneveld, W. (2005), In search of conceptual modernization: The new Dutch 'national spatial strategy'. *Journal of housing and the built environment* 20, pp. 425-443. Springer.

Zuidvleugelbureau (2009), Zoeken naar metropolitane landschapsparken. In de Zuidvleugel. Werkdocument. Bureau Zuidvleugel

Geraadpleegde websites

www.groengoudmiddendelfland.nl

www.middendelfland.nl

www.pzh.nl

www.recreatiegebied-midden-delfland.nl

www.vrom.nl

I. Regional regime capacity framework

Hamilton (2004) geeft de volgende factoren aan die de mogelijkheid beïnvloeden dat een regional regime ontstaat in een regio:

- Omgevingsfactoren;
- Publieke ondersteuning;
- Private en maatschappelijke betrokkenheid;
- Brede maatschappelijke belangstelling;
- Crisis of kans.

Deze factoren worden hieronder nader uitgewerkt. Hierbij wordt aangegeven wat de waardering is binnen het regional regime capacity framework (RRCF) en op welke argumenten deze waardering is gebaseerd.

Omgevingsfactoren: Hoog

Hamilton geeft aan dat gebiedsspecifieke omgevingsfactoren van invloed zijn binnen het RRCF. Hij noemt hierbij vier factoren: geschiedenis, cultuur, politiek en economie.

Gekeken naar de situatie in Midden-Delfland vallen hierbij een aantal zaken positief op, namelijk: de duurzame samenwerking van partijen binnen de reconstructie-commissie, de cultuur van samenwerken die hierdoor is ontstaan en ook nu nog te zien is in de totstandkoming van

het LOP en het gegeven dat alle partijen op hoofdlijnen dezelfde visie najagen.

Zaken die negatief opvallen zijn: sporen van wantrouwen richting de grote steden en de provincie. Partijen in het gebied lijken een beetje huiverig om op regionale schaal samen te werken.

In het geval dat deze 'oude wonden' geheeld kunnen worden, lijkt het redelijk de omgevingsfactoren als *hoog* te waarderen.

Publieke ondersteuning: Hoog

Een volgende factor is publieke ondersteuning. Hiermee wordt de mate van voldoende ambtelijke ondersteuning bedoeld om een regime te ondersteunen. Hiervoor is nodig een overkoepelend overheidsorgaan of regionale dienst met autoriteit, tevens mag er niet teveel fragmentatie van verantwoordelijkheid zijn.

Positieve aspecten aangaande deze factor in het Hof van Delfland is de Groenservice Zuid-Holland, de regionale dienst die de verantwoordelijkheid heeft voor het beheer van recreatiegebieden. Zij heeft hiervoor macht en middelen gekregen. Ook is er een programmabureau voor het IRP Hof van Delfland.

Al met al zijn er veel ambtenaren en bestuurders actief in gebiedsprocessen aangaande het gebied. Hierom wordt deze factor met *hoog* gewaardeerd.

Private en maatschappelijke betrokkenheid: Midden/Hoog

Een volgende factor is de private en maatschappelijke betrokkenheid bij het gebied. Deze factor is belangrijk voor het draagvlak van de initiatieven en plannen voortkomen uit een mogelijk regime. De maatschappelijke sector moet actief zijn maar ook goed georganiseerd. Private partijen moeten betrokken zijn, ook op bestuurlijk niveau.

Het Hof van Delfland kent een breed palet aan maatschappelijke groeperingen die actief zijn op verschillende sectoren. De grootste is de Midden-Delfland Vereniging. Deze heeft zich verbonden met andere streekverenigingen en ondernemersverenigingen in de Stichting Groen Goud. Ook is er het Promotie Platform Midden Delfland, ook dit is een samenwerkingsverband tussen maatschappelijke partijen, er zijn echter ook enkele publieke partijen bij aangesloten.

De private betrokkenheid beperkt zich tot de LTO. Andere partijen zijn niet erg zichtbaar. Hierom wordt deze factor met *midden/hoog* gewaardeerd, ondanks de goed georganiseerde maatschappelijke sector.

Brede maatschappelijke belangstelling: Hoog

Een brede maatschappelijke belangstelling is ook een factor die stimulerend werkt voor een regime. Dit sluit aan op de vorige factor.

Een goede graadmeter hiervoor is de hoge opkomst bij de LOP-conferentie in april 2009. Een andere graadmeter is het aantal leden van de Midden-Delfland vereniging die dit

jaar de grens van 2500 is overstegen. We waarderen deze factor daarom met *hoog*.

Crisis of kans: Midden/Hoog

Tot slot kan de komst van een grote crisis of een grote kans stimulerend werken. Het is gebleken dat de meeste regimes hieruit ontstaan zijn.

Voor het Hof van Delfland zijn de bedrijfssluitingen en het tekort aan bedrijfsopvolgers in de agrarische sector een nijpend probleem. Er wordt echter nog niet gesproken van een crisis. Ook zijn de gevolgen van de economische crisis voor het gebied nog niet duidelijk. Qua kansen kan gedacht worden aan het ILG-budget.

Deze factor wordt gewaardeerd met *midden/hoog* omdat de aanwezige problemen, vraagstukken en kansen weliswaar nijpend of groot zijn, maar nog niet aanleiding hebben gegeven tot bestuurlijke actie.

II. Lijst geïnterviewden

In de voorfase van het project zijn de genoemde mensen in onderstaande tabel geïnterviewd. Deze personen zijn bij het gebiedsproces betrokken of hebben, in meer of mindere mate, Midden-Delfland op hun agenda staan.

Geïnterviewde	Organisatie	Datum
Jan van der Linden	Gemeente Midden-Delfland	09-03-09
Govert van Oord	Midden-Delfland Vereniging	11-03-09
Bea van Golen	Ministerie van LNV	17-03-09
Leonie Claessen	LTO Glaskracht	19-03-09
Bert Lambregts	Gemeente Schiedam	26-03-09
Rudy Stroink*	TCN Property Prospects	27-03-09
Marcel Vermeulen	Ministerie van VROM	01-04-09
Lisa Mattemaker	Gemeente Rotterdam	07-04-09
Toine Coijmans	Natuurmonumenten	07-04-09
Naomi Sukel	Groenservice Zuid-Holland	09-04-09
Kees van der Vaart	Dienst Landelijk Gebied	06-05-09
Irene Mulder	Gemeente Den-Haag	08-05-09
Hein van der Zande	Stichting Groen Goud	11-05-09
Evelien van Rij	TU Delft	12-05-09

*Telefonisch

Gedurende de doorlooptijd van het project is meermalen afstemming gezocht met projectleiders van de provincie, te weten:

Projectleider	Project
Kees van Kruining	HvD: Versnellingsprojecten
Hans Martin	HvD: Structuurvisie
Bert Mens	HvD: Programmabureau
Anthony van der Meulen	Project Groenblauwe Slinger

III. Betreffende de interviews

In deze bijlage zijn zowel de opzet, en de vragen van de interviews opgenomen. Deze zijn apart in de bijlagen geplaatst, om de lijn van het rapport zo min mogelijk te onderbreken.

Opzet

In de interviews is minstens een uur gesproken met de betreffende personen over Midden-Delfland. Hiervoor is één stramien van vragen gebruikt, zodat dezelfde vragen en onderwerpen aan bod zijn gekomen in elk van de interviews. Dit is nodig om conclusies te kunnen trekken die voor het geheel van de groep geïnterviewden kunnen gelden en de interviews met elkaar te kunnen vergelijken.

De globale opzet is als volgt geweest:

- voorstellen
 - onderzoeker en onderzoek; uitleggen hoofdvraag
 - geïnterviewde en de mate, en hoedanigheid van betrokkenheid bij het gebied Midden-Delfland
 - betrokkenheid geïnterviewde: Midden-Delfland in één woord
- visie-aspecten, mening over:
 - noodzaak van behouden en ontwikkelen
 - visie van de Commissie Mooi Delfland!
 - de planvorming van de provincie Zuid-Holland
 - publiek-private samenwerking

- proces-aspecten, mening over:
 - adviezen Riek Bakker
 - het opstellen van een publiek-private holding (advies Commissie Mooi-Delfland)
 - betrokkenheid private partijen
- samenvatten en afsluiten van gesprek

Dit stramien is vervolgens aangevuld met specifieke vragen voor de geïnterviewde die bij de voorbereiding naar boven zijn gekomen, bijvoorbeeld via een interview in de nieuwsbrief Midden Delfland 2025 of een actueel beleidsrapport van de betreffende instantie.

Vragen

Hieronder zijn de vragen opgenomen van het visie- en het procesgedeelte van de interviews.

De kernvragen zijn in elk interview gesteld. De genoemde hulpvragen zijn gebruikt ter verduidelijking en aanvulling van de kernvraag. Ook heeft de interviewer per gesprek aanvullende vragen gesteld naar aanleiding van het gesprek zelf of interessante en relevante onderwerpen die in de voorbereiding van het interview naar voren zijn gekomen.

Kernvraag visie:

- Komen we bij uw visie op het gebied. Mag ik dat concretiseren in de volgende twee vragen:
 1. Wat vindt u noodzakelijk om te behouden?
 2. Wat vindt u noodzakelijk om te ontwikkelen?

Hulpvragen visie:

- Wat vindt u van de visie van de Commissie Mooi Delfland, waarin het gebied in drieën wordt gedeeld: kerngebied, stadsranden en uitlopers? En waarin het kerngebied op slot gaat en in de randen en uitlopers metropolitane ontwikkelingen mogelijk zijn? Wat vindt u daarvan en welke mogelijkheden ziet u in die visie? (En waarom?)
- Moet een regionale structuurvisie iets toevoegen aan de huidige planvorming; Gebiedsvisie MD en het LOP. Zo ja, wat dan?
 1. Wat is provinciaal belang in Midden-Delfland?
 2. Een modewoord binnen gebiedsontwikkeling is 'maatwerk'. De Commissie heeft het ook over 'maatwerk in publiek-private samenwerking'. Hoe ziet u dat voor zich? Welke kansen ziet u?

Kernvraag proces:

- Ik wil nu naar het proces van planvorming betreffende Hof van Delfland overgaan. Kent u de rapporten van Riek Bakker aangaande gebiedsgericht beleid? Hierin worden adviezen aan de provincies gegeven teneinde de successen in regionale gebiedsontwikkeling te vergroten. Wat vindt u van de adviezen gegeven in het kader van het gebiedsgericht beleid?
 1. Kies een duidelijke regierol en maak onderscheid tussen de verschillende rollen die de provincie tegelijkertijd vervult. (regievoerder, intermediair, ontwikkelaar en toetser)

2. Durf te investeren om projecten van de grond te krijgen.
 - Bijvoorbeeld door voorfinanciering.
3. Besteed met gemeenten meer aandacht aan duurzaam beheer en doorontwikkeling van bereikte resultaten.
4. Investeer in relaties met marktpartijen en maatschappelijke organisaties
 - Draag behaalde successen op dit gebied breder uit.
5. Blijf regisseur tot en met de uitvoeringsfase. Vindt u dat het proces van planvorming betreffende Hof van Delfland voldoet aan deze voorwaarden?

Hulpvragen proces:

- De Commissie heeft het over het opzetten van 'een publiek-private holding' waarin samenwerkingsverbanden worden verenigd, ondersteund en gecoördineerd. Welke partijen zouden er zitting moeten nemen in zo'n holding en waar moet de leiding liggen?
 - Wie moet of moeten hierbij voorop gaan?

IV. Tekstvakken, Foto's, Tabellen en Figuren

Door middel van tekstvakken wordt aanvullende informatie verstrekt. Hiermee worden begrippen nader verduidelijkt of projecten nader omschreven.

Tekstvakken	Pagina
1. Wro	p. 15
2. IRP	p. 19
3. Wenkend Perspectief	p. 37
4. Maaslandse Dam	p. 39
5. Uitkijkpunten	p. 47
6. Groenblauwe Slinger	p. 49
7. Op Hodenpijl	p. 54
8. Poelzone	p. 63
9. Rioolwaterzuivering	p. 77
10. Verspreid liggend glas	p. 81

Ook zijn foto's, tabellen en figuren in het rapport opgenomen om het een en ander met beeld- en cijfermateriaal te visualiseren en duidelijker te maken. Indien van toepassing is de bron aangegeven. De foto's zijn gemaakt gedurende excursies in het gebied.

Foto's	Pagina
1. Eén van de geïnterviewden tijdens een excursie in Midden-Delfland	p. 23
2. Molens aan de Molenweg nabij Maasland	p. 32
3. Rand van Delft	p. 46
4. Op Hodenpijl, nabij Schipluiden	p. 55
5. Recreanten in Schipluiden	p. 90

Tabellen	Pagina
1. Overzicht gebruikte methoden per onderzoeksvraag	p. 22
2. Regime capacity framework Hof van Delfland	p. 29
3. Voorbeeldprojecten Gebiedsontwikkeling	p. 34
4. Krachtenveldanalyse	p. 68
5. Planvormingsprocessen	p. 71
6. Provinciale rol	p. 72

Figuren	Pagina
1. Recreatiekaart Groenservice Zuid-Holland	p. 14
2. Uitsnede reconstructieprogramma Midden-Delfland (DLG)	p. 17
3. Provinciale landschappen	p. 18
4. Hof van Delfland - onderlegger	p. 20
5. Hof van Delfland kerngebied, randen en uitlopers	p. 21
6. Rijksbufferzone Midden-Delfland	p. 42
7. Kaartbeeld Midden-Delfland en omgeving 1981	p. 44
8. Kaartbeeld Midden-Delfland en omgeving 2004	p. 45
9. Land-Art Abtswoudse Bos: 'Moeder Aarde'	p. 47
10. Poorten in Midden-Delfland	p. 50
11. Ontwikkelstrategie Hof van Delfland	p. 52
12. Zones Hof van Delfland	p. 53
13. Plankaart LOP	p. 56
14. Uitsnede visiekaart G.Z-H	p. 61
15. Poster voor de LOP-conferentie	p. 86